

KS. JÓZEF WOŁCZAŃSKI, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-6210-1411>
jwolczan@wp.pl

LISTY KARDYNAŁA JANA PUZYNY DO ARCYBISKUPA JÓZEFA BILCZEWSKIEGO Z LAT 1894-1911

STRESZCZENIE: Niniejsza edycja źródłowa prezentuje listy kard. Jana Puzyny do metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego Józefa Bilczewskiego z lat 1894-1911. Wzajemna znajomość obu hierarchów sięgała ostatniej dekady XIX stulecia, kiedy to bp Puzyna pełnił funkcję biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej, ks. Józefa Bilczewski zaś piastował obowiązki kierownika Katedry Teologii Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego. Od roku 1900 obaj dostojnicy spotykali się na forum episkopatu galicyjskiego dzieląc troskę o lokalny Kościół rzymskokatolicki. Rezydując w dość odległych od siebie miastach Krakowie i Lwowie sięgali po tradycyjną wówczas formułę kontaktu, jaką była korespondencja. Zachowały się jednak tylko listy jednego z hierarchów – kard. Puzyny, skrzętnie archiwizowane przez sekretarzy lwowskiego metropolity. Krakowski duchowny podejmował w nich różnorodne wątki tematyczne, m.in.: kwestie prasy katolickiej, katechizacji, relacji ze Stolicą Apostolską i innymi biskupami Galicji, troski o stan moralności wiernych oraz zagrożeń ładu moralnego, czy wreszcie akcenty osobiste. Wydaje się, że publikowane tu źródła wnoszą cenny przyczynek do funkcjonowania Kościoła katolickiego w Galicji przełomu XIX i XX wieku, dlatego też zasługują na ogłoszenie ich drukiem.

SŁOWA KLUCZOWE: kard. Jan Puzyna, abp Józef Bilczewski, bp Leon Wałęga, bp Anatol Nowak, bp Władysław Bandurski, Uniwersytet Lwowski, archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego, diecezja krakowska, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, Austro-Węgry, episkopat rzymskokatolicki Galicji, Stolica Apostolska.

LETTERS OF CARDINAL JAN PUZYNA TO ARCHBISHOP JÓZEF BILCZEWSKI OF THE YEARS 1894-1911

ABSTRACT: The following source edition presents letters of Cardinal Jan Puzyna to the Lviv metropolitan archbishop of Latin rite Józef Bilczewski of the years 1894-1911. This mutual friendship of both hierarchs dated back to the last decade of the 19th century, when Bishop Puzyna performed a function of an auxiliary bishop of the Lviv archdiocese and Father Józef Bilczewski held a position of Head of the Chair of Dogmatic Theology at the Faculty of Theology at the University of Lviv. From 1900,

the two dignitaries met at the forum of Galician Episcopate, sharing concern for the local Roman Catholic Church. Residing in relatively remote cities of Krakow and Lviv, they took advantage of a traditional form of contact, which was correspondence. However, only letters of Cardinal Puzyna remained, meticulously archived by the secretaries of the Lviv metropolitan archbishop. The Krakow clergyman discussed there a wide variety of topics, including: the Catholic press, catechisation, relations with the Holy See and other Galician bishops, concern for the state of the morals of the faithful and threats to the moral order, as well as some personal issues. It appears that the sources published here contribute considerably to the functioning of the Catholic Church in Galicia at the turn of the 19th and 20th century, and therefore deserve to be published in print.

KEYWORDS: Cardinal Jan Puzyna, Archbishop Józef Bilczewski, Bishop Leon Wałęga, Bishop Anatol Nowak, Bishop Władysław Bandurski, University of Lviv, Archdiocese of Lviv of the Latin rite, Krakow diocese, Faculty of Theology of the Jagiellonian University, Austria-Hungary, Roman Catholic Episcopate of Galicia, Holy See.

Translated by dr Joanna Szczepańska-Włoch

Wstęp

Bliskie relacje pomiędzy wybitnymi osobami z kręgów życia publicznego zawsze budzą zainteresowanie. Wniknięcie w prywatną sferę ich przeżyć, systemu wartości, motywacji podejmowanych działań, pozwala pełniej zrozumieć i ocenić powzięte decyzje oraz ich skutki. Tak dzieje się również w odniesieniu do hierarchów kościelnych, rzadko odślanających swój świat duchowo-intelektualny. Prezentowana tu korespondencja stanowi przyczynek do pełniejszego spojrzenia na źródła tzw. publicznej aktywności dwóch wysoko postawionych w kościelnej hierarchii dostojników: rządcę krakowskiej diecezji kniazia kard. Jana Puzyny¹ i metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego

¹ Puzyna Jan Dukłan Maurycy Paweł (1842-1911), absolwent Uniwersytetu Lwowskiego i Praskiego, w 1868 r. uzyskał doktorat praw, 1869-1876 urzędnik Prokuraturii Skarbu we Lwowie, 1876-1878 alumn Seminarium Duchownego w Przemyślu, święcenia kapłańskie w 1878 r. tamże, 1878-1880 wikariusz par. Przeworsk, 1880-1886 kanonik przemyskiej Kapituły Katedralnej i wicerektor Seminarium Duchownego, 1886-1895 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej i rektor Seminarium Duchownego we Lwowie; rozbudował gmach tej instytucji, zainicjował powstanie Małego Seminarium, rozwinął na szeroką skalę akcję budowy kościołów i kaplic w trosce

abp. Józefa Bilczewskiego², zaliczonego po upływie niemal ośmiu dekad od śmierci w poczet świętych Kościoła katolickiego.

Obaj duchowni pochodzili wprawdzie z Galicji, ale dzieliła ich przepaść klasowa, jak również 18-letnia różnica wieku. Starszy urodzeniem, późniejszy biskup krakowski Jan Puzyna, wywodził się bowiem ze sfer właścicieli ziemskich o bogatych tradycjach patriotycznych, podczas gdy przyszły najwyższy rangą w hierarchii kościelnej wspomnianej prowincji

o ułatwienie wiernym dostępu do świątyni oraz przeciwdziałanie procesowi rutenizacji polskiej ludności, propagował też misje ludowe, katechizację i popierał zakony. W l. 1895-1911 biskup diecezji krakowskiej, 15 IV 1901 r. kreowany kardynałem, członek austriackiej Izby Panów i poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie; przeprowadził restaurację katedry wawelskiej, erygował Muzeum Diecezjalne i Małe Seminarium, propagował akcję trzeźwościową i misje parafialne, rozbudował sieć parafialną i dekanalną, troszczył się o katechizację i kształcenie duchowieństwa, rozwinął duszpasterstwo emigrantów, postulował rozwój prasy katolickiej, zwalczał ruch ludowy w Galicji, przeciwstawiał się manifestacjom społeczno-religijnym, reprezentował opcję apolityczną, choć bliski był konserwatystom. Zmarł 8 IX 1911 r. w Krakowie. J. K r a c i k, *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, red. zbior., Wrocław 1986, s. 488-491.

² Bilczewski Józef (1860-1923), święcenia kapłańskie w 1884 r. w Krakowie, 1884-1885 wikariusz par. Mogiła, 1885-1888 studia specjalistyczne w Wiedniu, Rzymie i Paryżu, w 1886 r. doktorat z teologii na Uniwersytecie Wiedeńskim, 1888-1889 wikariusz par. Kęty, 1889-1891 wikariusz par. pw. Wszystkich Świętych i katecheta Gimnazjum św. Anny w Krakowie, w 1890 r. habilitacja na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1891-1900 profesor teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, w roku 1896/97 dziekan fakultetu, w roku akad. 1897/98 prodziekan, w roku akad. 1900/01 rektor uczelni; 30 X 1900 r. mianowany przez cesarza Franciszka Józefa arcybiskupem metropolitą lwowskim ob. łac., 17 XII t.r. prekonizacja papieska, 20 I 1901 r. sakra biskupia oraz ingres do lwowskiej katedry. Był autorem cennych publikacji z dziedziny archeologii wczesnochrześcijańskiej i teologii dogmatycznej, kontynuował akcję bp. Puzyny budowy kościołów i kaplic (328 obiektów sakralnych), rozbudował sieć parafialną (21 parafii oraz 96 filii), propagował kult Najświętszego Sakramentu, Matki Bożej i świętych, troszczył się o rozwój prasy katolickiej, animował działalność bractw i stowarzyszeń religijnych, wspierał duszpasterstwo robotników i emigrantów, opowiadał się za wskrzeszeniem Polski w jej historycznych granicach, w monarchii austro-węgierskiej należał do Izby Panów i wchodził w skład Sejmu Krajowego, w sferze ideowej deklarował swoją apolityczną postawę preferując służbę ludziom dobrej woli nad waśniami partyjnymi. Zmarł 20 III 1923 r. we Lwowie, beatyfikowany przez Jana Pawła II 26 VI 2002 r. tamże, kanonizowany 23 X 2005 r. w Rzymie przez Benedykta XVI. J. W o ł c z a ń s k i, *Biogram i bibliografia prac drukowanych błogosławionego Józefa Bilczewskiego za lata 1888-1929*, [w:] *Błogosławiony Józef Bilczewski arcybiskup metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, red. J. W o ł c z a ń s k i, Kraków 2003, s. 17-47.

Józef Bilczewski miał rodowód rzemieślniczo-chłopski. Inaczej również przebiegała droga tzw. kariery duchownej obu dostojników, choć obaj legitymowali się wyższym wykształceniem. Pierwszy z wymienionych po studiach prawniczych we Lwowie i Pradze uzyskał stopień doktora praw, podejmując kilkuletnią pracę w galicyjskiej administracji rządowej, po czym odbył o połowę krótszą od zwyczajowej formację ascetyczno-moralną i filozoficzno-teologiczną w Seminarium Duchownym i Instytucie Teologicznym w Przemyślu. Z kolei Bilczewski bezpośrednio po maturze rozpoczął czteroletnią formację w Seminarium Duchownym w Krakowie i studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Niebawem 36-letni Puzyna przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa przemyskiego Macieja Hirschlera, natomiast Bilczewski został zaliczony w poczet duchowieństwa krakowskiego w wieku lat 24. Dojrzałszy życiowo i zawodowo ks. dr Puzyna odbył dwuletni staż pastoralny, po czym awansował na dość prestiżowe stanowisko wicerektora Seminarium Duchownego i kanonika Kapituły Katedralnej w Przemyślu. Wyjątkowo uzdolniony, a przy tym niezwykle pracowity ks. Bilczewski zaledwie rok spędził na wikariacie podkrakowskiej parafii Mogiła, a potem rozpoczął studia specjalistyczne w Wiedniu, Rzymie i Paryżu, zdobywając doktorat z teologii, a przy tym zgłębiając pasjonującą go archeologię wczesnochrześcijańską. Po powrocie do rodzimej diecezji, kontynuował przez dwa lata pracę duszpastersko-katechetyczną w Krakowie, a jednocześnie finalizował studia z zamiarem habilitowania się i podjęcia obowiązków profesora uniwersyteckiego. W rok po habilitacji na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1890 r. dostał angaż wykładowcy na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, dochodząc do najwyższych tytułów naukowych (z profesurą zwyczajną włącznie) i funkcji administracyjnych uwieńczonych statusem rektora uczelni.

Tymczasem ks. Puzyna w środowisku przemyskim dokonywał swoistych rewolucji; legitymując się niekwestionowanym atutem rodowodu, a ponadto dysponując wielorakimi koneksjami w Namiestnictwie Galicyjskim dokonał restauracji katedry z regotyzacją prezbiterium oraz instalacją witraża autorstwa Jana Matejki włącznie. Na polu organizacji studiów seminaryjnych i kształtowania przyszłej kadry dydaktyczno-naukowej Instytutu Teologicznego wprowadził lektoraty języków obcych, zaś najzdolniejszych studentów promował na studia specjalistyczne w Europie Zachodniej. Zmysł organizacyjny, śmiałe decyzje personalne, wizjonerskie wręcz podejście do formacji

przyszłych kadr duchowieństwa, zaowocowały po 8-letnim zaledwie pobycie w środowisku przemyskim kolejnym awansem. W 1886 r. przyjął sakrę biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej, po czym w 1895 r. objął stolicę biskupów krakowskich, zyskując po kilku latach kapelusze kardynalski.

Znacznie później niż bp Puzyna, bo po upływie 14 lat od jego biskupiej konsekracji, do grona rzymskokatolickiego episkopatu Galicji dołączył ks. prof. Józef Bilczewski. Stolica Apostolska powierzyła mu bowiem w roku 1900 najwyższą rangę w lokalnym Kościele: arcybiskupa metropolity we Lwowie.

Pomimo czasowych różnic w nominacjach biskupich, obaj hierarchowie pełnili swoje obowiązki niemal w podobnym wymiarze: bp Puzyna 25 lat, abp Bilczewski przez 23 lata. Pierwszy z nich nie doczekał się jednak odrodzenia Polski, drugi natomiast walnie się do tego procesu przyczynił, uczestnicząc przez pięciolecie w najnowszym etapie istnienia II Rzeczypospolitej.

Z całą pewnością do pierwszych kontaktów pomiędzy obu duchownymi doszło w latach 1891-1895, kiedy to ks. prof. Bilczewski piastował funkcję wykładowcy teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, a misja w Kościele lwowskim bp. Puzyny dobiegała końca. Były to bez wątpienia spotkania zarówno urzędowe na gruncie uczelni, Kurii Metropolitalnej, jak i mniej oficjalne w trakcie spotkań okolicznościowych i towarzyskich. Bliższe szczegóły z tego okresu są nieznane ze względu na brak źródeł, bądź trudności w ich eksploracji. Dużo więcej szczegółów przynoszą dane z lat 1895-1911, kiedy to formalnie przez pierwsze pięciolecie bp Puzyna był bezpośrednim zwierzchnikiem ks. prof. Bilczewskiego z tytułu inkardynacji uczonego do diecezji krakowskiej, a potem od 1900 r. obaj dzielili troskę o Kościół obrządku łacińskiego i wiernych całej Galicji.

Prezentowane niżej dokumenty wyszły spod pióra najpierw biskupa, a następnie kardynała Puzyny. Zachowały się one w spuściźnie po abp. Bilczewskim. Jak dotąd nie udało się odnaleźć listów lwowskiego metropolity do krakowskiego hierarchy; prawdopodobnie nikt nie zadbał o ich archiwizację i uległy zniszczeniu. Pomimo niekompletności zbioru, przynoszą one wiele cennych informacji nie tylko na temat dwustronnych relacji kościelnych dostojników, ale nade wszystko

wzbogacają wiedzę czytelnika o liczne szczegóły funkcjonowania Kościoła katolickiego w Galicji.

Listy kard. Jana Puzyny dotyczą kilku kręgów tematycznych. Przede wszystkim traktują o kwestiach szkolnictwa wyższego oraz polskich instytucji wychowawczych zarówno w kraju, jak i zagranicą. Już w okresie lwowskim troszczył się o rozbudowę katedr na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, m.in. skutecznie interweniując u zastępcy marszałka krajowego prof. Tadeusza Pilata w sprawie erygowania Katedry Filozofii Chrześcijańskiej i Teologii Fundamentalnej³. Troskę o rzetelny poziom studiów filozoficzno-teologicznych przejawiał jeszcze wyraźniej jako władarz krakowskiej diecezji, choć jego decyzje personalne doprowadziły do głębokiego konfliktu na linii Wydział Teologiczny UJ – krakowski ordynariusz⁴. Proponował ówczesnemu profesorowi lwowskiej Wszechnicy translację do Krakowa na Katedrę Teologii Dogmatycznej, znając jego sentyment do królewskiego miasta i jego kościelnych instytucji⁵. Była to zresztą idea zrodzona tuż po habilitacji ks. Bilczewskiego, jednak nigdy nie zrealizowana⁶. Oferta została przyjęta 17 I 1900 r., jednak i tym razem nie doczekała się pomyślanej finalizacji, bowiem na rok akad. 1900/01 ks. Bilczewski został wybrany rektorem Uniwersytetu Lwowskiego, a 17 XII 1900 r. niedoszedłego kandydata na krakowskiego Stolica Apostolska obdarzyła godnością arcybiskupa metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego, wskutek czego porzucił katedrę uniwersytecką poświęcając się przez najbliższe ćwierćwiecze misji pastoralno-organizacyjnej⁷. Zanim do tego doszło, bp Puzyna gratulował mu najwyższego urzędu w hierarchii

³ Zob. dokument 1 niniejszej edycji.

⁴ S. P i e c h, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880-1939*, Kraków 1995, s. 42-48.

⁵ W 1895 r. ks. prof. Bilczewski pisał do ks. Pawła Smolikowskiego CR rezydującego w Rzymie: „Gniecie mnie żal na wspomnienia, że przeszłego roku byłem w kochanym Rzymie, a teraz siedzieć muszę na wygnaniu – boć chyba nigdy mi Lwów nie zastąpi już nie tylko Rzymu, ale nawet Krakowa”. Archivum Congregationis a Resurrectione Rome, sygn. 39594, List ks. Józefa Bilczewskiego do ks. Pawła Smolikowskiego CR, Lwów 20 XII 1895 r.

⁶ J. K a ł u ż n y, *Czy ks. Józef Bilczewski był kandydatem do objęcia katedry dogmatyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego?*, „Perspektywy Kultury”, 2023 (w druku).

⁷ Zob. dokument 4 niniejszej edycji.

uniwersyteckiej⁸, dzielił się też informacjami na temat formowania kandydatów do objęcia krakowskich katedr uniwersyteckich⁹. W dobie konfliktu autora listów z Wydziałem Teologicznym UJ w pierwszej dekadzie XX stulecia, wyrażał abp. Bilczewskiemu wdzięczność za przyjęcie delegowanej mu przez Stolicę Apostolską roli mediatora pomiędzy obu zwaśnionymi stronami¹⁰. W tym samym nurcie problemowym mieszczą się wątki dotyczące kwestii egzystencji i rozbudowy Hospicjum Polskiego w Rzymie, erygowanego z inicjatywy rzymskokatolickich biskupów Galicji¹¹.

Zasadniczym rdzeniem korespondencji są świadectwa zaangażowania kard. Puzyry w życie Kościoła powszechnego i diecezji galicyjskich. Po awansie ks. Bilczewskiego na urząd rektora lwowskiej Almae Matris, nie ukrywał przed nim zamiaru osadzenia go na wakującym wówczas stanowisku biskupa ordynariusza diecezji tarnowskiej, a kiedy plany te spełzły na niczym wyrażał mu swoje rozczarowanie z tego powodu¹². Wiosną 1900 r. donosił ks. Bilczewskiemu o śmierci biskupów: przemyskiego Łukasza Soleckiego i tarnowskiego Ignacego Łobosa; kilka miesięcy później ich los podzielił metropolita lwowski abp Seweryn Morawski¹³. W dobie skonkretyzowanych już latem 1900 r. planów nominacji ks. rektora Bilczewskiego na metropolitę lwowskiego obrządku łacińskiego, krakowski hierarcha komunikował kandydatowi kolejne kroki ze strony rządu austro-węgierskiego i wiedeńskiej Nuncjatury Apostolskiej¹⁴. Jak było do przewidzenia, głównym konsekratorem nowego hierarchy galicyjskiego Kościoła został ówczesny biskup krakowski. W listach znajdują odbicie również informacje dotyczące innych członków episkopatu: kandydatura biskupa pomocniczego diecezji przemyskiej Józefa Sebastiana Pelczara na urząd ordynariusza tejże¹⁵ oraz proces kanoniczny dotychczasowego rządcy greckokatolickiej eparchii stanisławowskiej Andrzeja Szeptyckiego przed translacją na archiepar-

⁸ Zob. dokument 7 niniejszej edycji.

⁹ Zob. dokument 8 niniejszej edycji.

¹⁰ Zob. dokument 61 niniejszej edycji.

¹¹ Zob. dokumenty 66 i 68 niniejszej edycji.

¹² Zob. dokumenty 8 i 9 niniejszej edycji.

¹³ Zob. dokument 5 niniejszej edycji.

¹⁴ Zob. dokumenty 9, 10, 11, 13, 14 niniejszej edycji.

¹⁵ Zob. dokument 11 niniejszej edycji.

chę lwowską¹⁶, wieści o finalizacji urzędowania w Krakowie nowo mianowanego w 1906 r. biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej Władysława Bandurskiego¹⁷, czy też nominacja w 1901 r. lwowskiego kanonika Kapituły Metropolitalnej ks. Leona Wałęgi na biskupa ordynariusza diecezji tarnowskiej¹⁸, a potem liczne wzmianki o przyjacielskich relacjach rządców sąsiadujących ze sobą diecezji¹⁹. W liście z 19 IV 1901 r. nowo kreowany purpurat dzielił się ze swym korespondentem informacją o rychłym przybyciu ko Krakowa papieskiego delegata z piuską kardynalską dla włodarza lokalnej diecezji²⁰, a 26 I 1902 r. anonsował swój przyjazd Lwowa na konsekrację arcybiskupa ormiańskokatolickiego Józefa Teodorowicza²¹. Na kartach listów zostały utrwalone liczne i częste kontakty kard. Pużyny z bp. Leonem Wałęgą, z którym łączyły go poglądy ideowe jak też zażyłość z czasów lwowskich²².

W korespondencji z abp. Bilczewskim krakowski hierarcha zarejestrował kilka odniesień do Stolicy Apostolskiej. I tak w roku 1902 komunikował lwowskiemu metropolicie o swym pobycie w Rzymie na jubileuszu Leona XIII z tytułu 25-lecia pontyfikatu papieża²³. Rok później podjął temat wysłania do Rzymu delegacji galicyjskiej na uroczystości 20. rocznicy sakry biskupiej Piusa X, przypadającej w roku 1904²⁴. W roku 1908 zaangażował się w organizację galicyjskiej pielgrzymki do Rzymu na jubileusz 50-lecia kapłaństwa Piusa X, choć sam ze względów zdrowotnych udział w niej nie wziął, delegując bp. Nowaka²⁵. Dwa lata później omawiał z abp. Bilczewskim konieczność oddelegowania do Rzymu deputacji bądź wystosowania adresu hołdowniczego dla Piusa X z podziękowaniem za fundację koron dla obrazu Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze²⁶.

¹⁶ Zob. dokument 13 niniejszej edycji.

¹⁷ Zob. dokument 11 niniejszej edycji.

¹⁸ Zob. dokumenty 17 i 18 niniejszej edycji.

¹⁹ Zob. dokumenty niniejszej edycji.

²⁰ Zob. dokument 20 niniejszej edycji.

²¹ Zob. dokument 25 niniejszej edycji.

²² Zob. dokumenty niniejszej edycji; J. Wołczański, *Lwowska sufragania Jana Pużyny w opinii bp. Leona Wałęgi*, „*Analecta Cracoviensia*”, 1999, t. 30-31, s. 607-624.

²³ Zob. dokument 31 niniejszej edycji.

²⁴ Zob. dokumenty 36 i 37 niniejszej edycji.

²⁵ Zob. dokumenty 51, 55 niniejszej edycji.

²⁶ Zob. dokumenty 69 i 70 niniejszej edycji.

W nurcie zainteresowań duszpastersko-społecznych obu kościelnych dostojników charakterystycznych dla początków XX stulecia znajdowały się próby reagowania na „znaki czasu”. Kard. Puzyra kilkakrotnie podejmował w listach do abp. Bilczewskiego zagadnienie konieczności wydania katechizmu dla uczniów szkół w całej monarchii austro-węgierskiej, a przynajmniej w Galicji²⁷. Kilkakrotnie podejmował zagadnienie prasy katolickiej, krytykując niektóre artykuły na łamach lwowskiego „Przedświtu”, zarzucając pismu „najfałszywszy kierunek” grożący eskalacją zamętu ideowego wśród duchowieństwa oraz prosząc metropolitę o interwencję²⁸. W roku 1903 gratulował mu powołanie do życia czasopisma adresowanego do ludu „Gazety Niedzielnej”, przestrzegając jednocześnie przed próbą konkurencji z krakowską „Prawdą”²⁹.

Permanentnie wypowiadał się na temat negatywnych zjawisk w sferze obyczajowo-religijnej i społeczno-politycznej Galicji, przerysowując niekiedy ich rzeczywistą szkodliwość: pisał o antyreligijnych prelekcjach w 1901 r. w Wadowicach³⁰, w 1907 r. ubolewał nad coraz śmielszymi poczynaniami ks. Stanisława Stojałowskiego³¹, krytykował celebrację w 1902 r., zarówno we Lwowie jak i Krakowie, 60-lecia urodzin Marii Konopnickiej doszukując się w jej poezji bluźnierstw³², apelował o interwencję episkopatu w Namiestnictwie lwowskim w sprawie publikacji „Legend” (Lwów 1902) Andrzeja Niemojewskiego³³. Biadał nad wywrotową akcją wrogów Kościoła i narodu ufając, że młodzi duchowni nie dopuszczą do ugruntowania się zła w ludzkich sercach³⁴. Apelował o zespolenie wysiłków przeciwko szerzącej się antyreligijnej propagandzie na łamach prasy i podczas publicznych wieców. Postulował objęcie troską pastoralną młodzież napływającą z zaboru rosyjskiego bez znajomości prawd wiary, wzywał do reformy metod wychowania dziewcząt, domagał się funduszy na budowę internatów³⁵.

²⁷ Zob. dokumenty 12, 16, 17, 18, 22 niniejszej edycji.

²⁸ Zob. dokumenty 17, 23, 25 niniejszej edycji.

²⁹ Zob. dokument 35 niniejszej edycji.

³⁰ Zob. dokument 21 niniejszej edycji.

³¹ Zob. dokument 47 niniejszej edycji.

³² Zob. dokument 32 niniejszej edycji.

³³ Zob. dokumenty 26 i 29 niniejszej edycji.

³⁴ Zob. dokument 89 niniejszej edycji.

³⁵ Zob. dokument 39 niniejszej edycji.

Nie krył zapewne zbyt pesymistycznej oceny ówczesnej rzeczywistości: „Żyjemy w trudnych czasach, walki ze spaczonymi pojęciami. [...] brak ludzi z hartem ducha coraz większy – omal wszyscy kokietują, ustępują ulicy chociażby kosztem sprawy, a co do rozstroju społeczeństwa doprowadzić musi”³⁶. Narzekał na spustoszenie w ludzkich sercach wywołane przez złą prasę i książki oraz bierność władz świeckich wobec negatywnych zjawisk społecznych³⁷. Widział potrzebę zintegrowania wysiłków na rzecz akcji zainicjowanej w roku 1906 przez nuncjusza wiedeńskiego w sprawie obrony sakramentu małżeństwa zagrożonego plagą rozwodów³⁸.

Częstym motywem obecnym na łamach listów jest również smutna tonacja wieści odnosząca się do pogarszającego się stale stanu zdrowia kard. Puzyny oraz prób ratowania go w zagranicznych kurortach. Zazdrościł abp. Bilczewskiemu witalności, co widać było choćby z tytułu częstych wizytacji pastoralnych w archidiecezji lwowskiej, a których w krakowskim Kościele autor listów nie miał siłą prowadzić³⁹.

Wydaje się, iż publikacja prezentowanych dokumentów jest całkowicie zasadna, bowiem wnosi sporo nowych elementów do poznania kościelno-społecznych sfer historii Galicji przełomu XIX i XX wieku. Wszystkie dokumenty przechowywane są w spuściznie abp. Józefa Bilczewskiego bez sygnatury, zdeponowanych z Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie. W niniejszej edycji informacje formalne opatrzone znakami alfabetu, zaś wyjaśnienia merytoryczne cyframi arabskimi.

³⁶ Zob. dokument 32 niniejszej edycji.

³⁷ Zob. dokument 46 niniejszej edycji.

³⁸ Zob. dokument 38 niniejszej edycji.

³⁹ Zob. dokument 33 niniejszej edycji.

PREZENTACJA ŹRÓDŁA

Dokument 1

J[ezus] M[aria] J[ózef]^a

Lwów, 29 września

Przewielebny Ks[ię]że Profesorze!

Za list, którym szczerze się zmartwiłem, dziękuję serdecznie, gdyż lepiej wiedzieć wcześniej prawdę. Wczoraj, po naradzie z Tad[euszem] Pilatem⁴⁰, wysłałem obszerny list do ministra Madejskiego⁴¹, przedstawiając niezbędną potrzebę utworzenia katedry dog[matyki] fund[amentalnej] i filozofii⁴² – niepodobna bowiem, aby Ks. Wałęga⁴³ wykladał dalej

^a Tekst pisany czarnym atramentem na 4 stronicach czystego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej. W górnej partii strony tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”. Kontekst wskazuje, że dokument powstał na początku roku akad. 1894/95.

⁴⁰ Pilat Tadeusz (1844-1923), dr praw, 1867-1872 urzędnik Namiestnictwa we Lwowie, w 1868 r. habilitacja na Uniwersytecie Lwowskim z ekonomii społecznej, w 1872 r. prof. nadzwyczajny austriackiego prawa administracyjnego, nauki administracji i statystyki Uniwersytetu Lwowskiego, w 1878 r. prof. zwyczajny, w roku akad. 1886/87 rektor, 1887/88 prorektor, wielokrotny dziekan Wydziału Prawa, w 1902 r. przeszedł na emeryturę, ale nadal wykładał jako prof. honorowy do 1923 r. Był pionierem naukowych badań statystycznych w Galicji, 1876-1914 poseł na Sejm Galicyjski, 1901-1920 członek Wydziału Krajowego i zastępca marszałka krajowego. J. Z d r a d a, *Pilat Tadeusz*, [w:] *PSB*, t. 26, red. zbior., Wrocław 1981, s. 237-239.

⁴¹ Właściwie: Madeyski Stanisław (1841-1910), dr praw, habilitacja w 1879 r. na Wydziale Prawa UJ, 1879-1886 docent prywatny austriackiego prawa cywilnego, 1886-1893 prof. zw., 1897-1910 prof. honorowy austriackiego prawa prywatnego i politycznego, 1892/93 – 1893/94 rektor UJ, 1889/90 dziekan fakultetu, 1879-1898 poseł do Rady Państwa w Wiedniu, 1883-1901 poseł na Sejm Krajowy we Lwowie, 1893-1895 minister Wyznań i Oświaty, autor prac z dziedziny prawa. P. Ż u k o w s k i, *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2: 1780-2012, Kraków 2014, s. 311-312.

⁴² Katedra Filozofii Chrześcijańskiej i Teologii Fundamentalnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego została erygowana w roku akad. 1894/95, po czym w roku akad. 1910/11 nastąpił jej podział na dwie odrębne jednostki: Katedrę Filozofii Chrześcijańskiej i Katedrę Teologii Fundamentalnej. Funkcję pierwszego kierownika nowo kreowanej Katedry pełnił w latach 1894-1897 ks. prof. nadzwyczajny Leon Wałęga. J. W o ł c z a ń s k i, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939*, Kraków 2002, s. 223-224.

⁴³ Wałęga Leon (1859-1933), święcenia kapłańskie w 1883 r. w Rzymie dla archidiec. lwowskiej, dr teologii, katecheta szkolny we Lwowie, 1888-1891 wicerektor Seminarium Duchownego we Lwowie za rektoratu bp. Jana Puzyny, 1888-1893 wykładowca katechetyki i metodyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, w 1892 r. habilitacja tamże, 1894-1897 prof. nadzwyczajny filozofii chrześcijańskiej

jako suplent za 800 złr. Ks. Leosiowi⁴⁴ o liście Ks. Profesora nic nie mówiłem, by go nie drażnić. Jeżeli z Wiednia pomyślna wiadomość nie nadejdzie, to wątpię, bym zdołał nakłonić Ks. Wałęgę, by nadal wykładał, a czemu zresztą i dziwić się nie można, gdyż i cnota cierpliwości ma swe granice⁴⁵.

Ks. Skrochowskiego⁴⁶ dawno nie widziałem, dotąd jako dziekan nie zawiadomił, kiedy wykłady się rozpoczynają. Dotąd na I r[oczniku] mamy zaledwie 17 [kleryków]⁴⁷, podobnie w Przemyślu i Krakowie mało jest zgłoszeń – a tu właśnie żniwiarzy coraz więcej potrzeba.

Bardzo nam tu brakuje Przewielebności Waszej. Szczególnie teraz obecność jego byłaby pożądaną.

O. Pawłowi⁴⁸ ukłony łączę, a W[ielebnego] Ks. Profesora modlitwie i pamięci [się] polecam – pełen poważania sługa w Chrystusie

† Pużyna

i teologii fundamentalnej, 1897-1901 kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej we Lwowie, 1901-1932 biskup ordynariusz diec. tarnowskiej, 1932-1933 arcybiskup tytularny. J. Wołczański, *Wałęga Leon*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 3, red. zbior., Lublin 1995, s. 166-169.

⁴⁴ Zdrobniła wersja imienia ks. Wałęgi.

⁴⁵ Jak przewidywał bp Pużyna, ks. Wałęga porzucił w 1897 r. katedrę uniwersytecką wybierając bardziej intratną materialnie posadę kanonika w Kapiele Metropolitalnej we Lwowie i proboszcza miejscowej katedry rzymskokatolickiej.

⁴⁶ Skrochowski Eustachy (1843-1895), święcenia kapłańskie w 1887 r. w Zgromadzeniu Księży Zmartwychwstańców w Rzymie, inżynier, dr filozofii, w 1881 r. po sekularyzacji został inkardynowany do diec. krakowskiej, habilitacja w 1888 r. na Wydziale Teologicznym UJ, 1889-1891 docent z historii i estetyki liturgii chrześcijańskiej tegoż fakultetu, w 1891 r. inkardynowany do archidiec. lwowskiej, 1891-1895 prof. zwyczajny historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, w roku akad. 1894/95 dziekan falutetu. B. Miękowski, *Skrochowski Eustachy*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior. Lublin 2013, kol. 312; M. Sanałk, *Ksiądz Eustachy Skrochowski (1843-1895) jako badacz starożytności chrześcijańskiej*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, red. J. C. Kałużny, t. 4, Kraków 2016, s. 117-150; J. Wołczański, *Wydział Teologiczny*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2017, s. 325, 382.

⁴⁷ Żaden schematyzm archidiecezji lwowskiej ob. łac. z lat 1891-1900, czyli z okresu, kiedy Ks. prof. Józef Bilczewski pracował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego nie wykazuje takich danych. *Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit[us] lat[in]i pro anno Domini 1898*, Leopoli 1891-1900, passim.

⁴⁸ Prawdopodobnie wzmianka odnosi się do o. Pawła Smolikowskiego CR (1849-1926), generała Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców w latach 1895-1905.

Dokument 2J[ezus] M[aria] J[ózef]^b

Kraków, 26 grudnia

Przewielebny Ks[ię]że Profesorze,

Na dwa listy Ks. Profesora dopiero dzisiaj odpowiadam – i przede wszystkim dziękuję za życzenia, które nawzajem przesyłam, by rok przyszedł był pełen łask – by zbożna jego praca była uwieńczoną jak najpomyślniejszym wynikiem dla Kościoła.

Za wyczerpujące doniesienie o zajęтым stanowisku Rządu wobec innych wniosków sejmowych dziękuję – odpowiedź R[ady] S[zkolnej] Kraj[owej] Sejm przekaże do Komisji Szkolnej zapewne.

Trudno rzeczywiście zrozumieć, w jakim zamiarze w Krakowie – jedynym mieście większym z czysto polskimi szkołami – Rada S[zkolna] Kraj[owa] od lat tyłu cierpi takiego co najmniej niedołęę inspektora jak Twaróg⁴⁹, a jest świeży na to dowód: Józef Zubrzycki⁵⁰, uczeń napędzony z bursy i seminar[ium] tutejszego za bluźnierstwa i dane zgorszenia, po zdaniu matury w Rzeszowie⁵¹ został nauczycielem tu przy szkole Ś[więtego] Wojciecha, chociaż pobił silnie chłopca w szkole, Twaróg chciał poprzestać tylko na naganie, dopiero Ks. Kan[onik] Sobierajski⁵² postawił wniosek wydalenia Zubrzyckiego ze szkoły, co też nastąpiło. Dziwnie, że p[an] Zaleski⁵³, który jak mi mówiono, tu dłuższy czas szkoły wizytował, w całą sprawę nie wglądał, za to miał tyle energii, że chodząc na wykłady nauki religii sam wyrwał uczennice. Ciekawym, czy przedstawił R[adzie] S[zkolnej]

^b Tekst pisany czarnym atramentem na 2,5 stronie czystego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; dokument sporządzony między rokiem 1895 a 1898.

⁴⁹ Twaróg Stanisław (1838-1903), dyrektor Seminarium Nauczycielskiego w Nowym Sączu, inspektor szkół ludowych w Krakowie. W. S p i e c h o w i c z, *Z dziejów krakowskiego seminarium nauczycielskiego. (Pierwsza organizacja socjalistyczna w Krakowie)*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, 1965, z. 20, passim; źródło: Spis osób pochowanych na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, <http://cmentarium.sowa.website.pl> › spisRakow, poz. 1667. Dostęp 23 IV 2021 r.

⁵⁰ Osoba niezidentyfikowana.

⁵¹ Rzeszów – ówczesne miasto powiatowe, woj. Lwów.

⁵² Sobierajski Jozafat (1841-1916), święcenia kapłańskie w 1864 r. w Krakowie, 1865-1889 katecheta szkół krakowskich, 1889-1916 kanonik Kapituły Katedralnej w Krakowie, członek Rady Szkolnej Miejskiej tamże. M. G a w l i k, J. S z c z e p a n i a k, *Księża katecheci diecezji krakowskiej 1880-1939. Słownik biograficzny*, Kraków 2000, s. 279-280.

⁵³ Osoba niezidentyfikowana.

Kraj[owej] w jak złym stanie są niektóre tutejsze ubikacje⁵⁴ szkolne. Co do prof. Buj[wida]⁵⁵, p[an] Zale[ski] był sam obecny danemu zgorszeniu – gdyby chodziło o Ks. Katechetę, to p[anowie] Za[leski] i Twar[óg] znaleźliby tyle energii, aby go usunąć. Z podobnego postępowanie władz szkoły dobrych owoców przynieść nie mogą.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję sługa w Chrystusie

† Jan

Dokument 3

J[ezus] M[aria] J[ózef]^o

Kraków, 10 paźdz[iernika] 1898

Przewielebny Księżę Profesorze!

Wobec faktu, że O. Morawski⁵⁶ podaje się na emeryturę⁵⁷, pośpieszam zapytać Przewiel[ebnego] Ks. Profesora, czy po otrzymaniu zaproszenia z fakultetu teologicznego, zechciałby powrócić do rodzinnej diecezji i objąć katedrę dogmatyki specjalnej. Chyba zapewnić nie potrzebuję, że gorąco pragnę, by Ksiądz Profesor zadosyć uczynił mej i wydziału prośbie, i powrócił jak najrychlej do Krakowa, i przyczynił się do uświetnienia Wydziału teologicznego, jak i podniesienia wykształcenia alumnów. O treści listu niniejszego wie część kole[gium] profesorów.

Polecając łaskawemu sercu i rozwadze pismo me, łączę wyrazy poważania wraz z prośbą o modlitwę. Sługa w Chrystusie

† Jan

⁵⁴ Wyrażenie przestarzałe: lokale, pomieszczenia.

⁵⁵ Bujwid Odo (1857-1942), od 1883 r. prof. i kierownik katedry Higieny na Wydziale Lekarskim UJ w Krakowie, od 1896 r. członek Rady Miejskiej Krakowa, twórca wytwórni surowic i szczepionek w Krakowie, promotor upowszechniania oświaty, społecznik, ojciec mikrobiologii polskiej. Źródło: Odo Bujwid – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Odo_Bujwid. Dostęp 23 IV 2021 r.

^o Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie czystego papieru formatu zeszytowego.

⁵⁶ Morawski Marian Ignacy (1845-1901), święcenia kapłańskie w 1870 r. w Śremie w Zakonie oo. Jezuitów, 1884-1901 redaktor „Przeglądu Powszechnego”, 1887/88-1898/99 prof. teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym UJ, w roku akad. 1894/95 dziekan fakultetu, jeden z czołowych neoscholastyków polskich, autor dzieł naukowych m.in. *Wieczorów nad Lemanem. Morawski Marian Ignacy*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebiel, Kraków 1996, s. 438.

⁵⁷ O. prof. Morawski SJ przeszedł na emeryturę z dniem 1 VIII 1899 r. S. Piech, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880-1939*, Kraków 1995, s. 79.

Dokument 4J[ezus] M[aria] J[ózef]^d

Kraków, 17/1 1900

Przewielebnemu Księdzu Profesorowi
szlę⁵⁸ najserdeczniejsze „Bóg zapłać” za życzliwe przyjęcie mej
myśli-prośby dotyczącej objęcia katedry dog[matyki] spec[jalnej] dla
dobra intelektualnego kleryków, podniesienia powagi wydziału
teologicznego, będzie to łaska wielka – krok stanowczy, dodatni⁵⁹.
Na razie Ks. Gabryl⁶⁰ i Gołba⁶¹ wykładają dog[matykę] spe[cjalną],
a O. Kudasiewicz⁶², Jezuita, teol[ologię] moralną. Ks. proboszcz Kru-
piński⁶³ wyklada pastoralną, ale w seminarium⁶⁴.

^d Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach czystego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

⁵⁸ Forma zgodna z oryginałem.

⁵⁹ Wynika z tych słów, iż ks. prof. Bilczewski zaakceptował propozycję przeniesienia na Wydział Teologiczny UJ w Krakowie, ale nie doszło do jej realizacji. Zasadniczą przeszkodą okazał się zapewne fakt, iż autorem owego pomysłu nie byli członkowie Rady Wydziału Teologicznego UJ, ale krakowski biskup ordynariusz Jan Puzyna, z którym fakultet toczył wieloletni spór o politykę personalną. Po rezygnacji z wykładów przez o. prof. Morawskiego, grono profesorów zamierzało powołać na Katedrę Teologii Dogmatycznej ks. prof. filozofii chrześcijańskiej i teologii fundamentalnej WT UJ, ale wskutek sprzeciwu bp. Puzyny wniosek upadł. Aż do roku akad. 1908/09 hierarcha bojkotował kolejne kandydatury, przez co wykłady powierzano tymczasowym zastępcom. Dopiero w roku akad. 1908/09 doszło do trwałego obsadzenia katedry dzięki mediacji ówczesnego metropolity lwowskiego abp. Józefa Bilczewskiego; objął ją ks. prof. Maciej Sieniatycki przeniesiony do Krakowa z Uniwersytetu Lwowskiego. S. P i e c h, *Wydział Teologiczny*, s. 79-83.

⁶⁰ Gabryl Franciszek (1866-1914), święcenia kapłańskie w 1890 r. w Krakowie, dr filozofii, w 1896 r. habilitacja na UJ, 1896-1911 prof. filozofii chrześcijańskiej i teologii fundamentalnej na Wydziale Teologicznym UJ, w roku akad. 1907/09 rektor uczelni, jeden z prekursorów polskich neotomistów, autor podręczników akademickich w j. polskim z tej dziedziny. J. T u p i k o w s k i, *Gabryl Franciszek*, [w:] *Encyklopedia Filozofii Polskiej*, t. 1, red. zbior., Lublin 2011, s. 399-400; S. P i e c h, *Wydział Teologiczny*, s. 118.

⁶¹ Gołba Franciszek (1862-1944), święcenia kapłańskie w 1886 r. w Krakowie, katecheta szkół krakowskich, 1902-1923 wykładowca języków orientalnych na Wydziale Teologicznym UJ, 1929-1944 proboszcz par. Bachowice. J. B a z y d ł o, *Gołba Franciszek*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, red. zbior., Lublin 1989, kol. 1269; informacje własne autora.

⁶² Kudasiewicz Romuald (1856-1925), święcenia kapłańskie w 1885 r. w Krakowie w Zakonie oo. Jezuitów, 1886-1887 nauczyciel gimnazjum w Tarnopolu, 1888-1896 wykładowca retoryki i prefekt studiów w studium zakonnym w Starej Wsi, 1896-1899 wykładowca filozofii w kolegium jezuickim w Nowym Sączu, 1899-1909 wykładowca teologii moralnej w zakonnym Seminarium Duchownym w Krakowie, w semestrze

Jeszcze p[od] d[atą] 4 listopada 1899, dl: 5577 wysłano z Konsystorza prośbę o wypłacenie subwencji i dołączono wyczerpujące sprawozdanie o stanie robót restauracyjnych przy Katedrze na Wawelu⁶⁵ – niech poszukają lepiej w protokole podawczym Namiestnictwa.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni sługą w Chr[ystusie]

† Jan

Dokument 5

J[ezus] M[aria] J[ózef]^e

Kraków, 20/4

Przewielebny Ks[ię]że Profesorsze!

Za przesłane życzenia uprzejmie dziękuję – niech Pan Bóg udziela łask i zdrowia Przew[ielebności] Waszej dla szerzenia słowem i pismem chwały Kościoła przez długie lata.

Tu pomór na nas biskupów⁶⁶. Miałem wczoraj wyjeżdżać do Rzymu – dla ciężkiej choroby Ks. Ar[cy]b[isku]p[a]⁶⁷ wstrzymałem wyjazd,

zimowym roku akad. 1908/09 wykładowca teologii moralnej na Wydziale Teologicznym UJ, 1917-1919 pracował w Starej Wsi i Czechowicach, 1920-1923 w Staniątkach. *Kudasiewicz Romuald*, [w:] *Encyklopedia wiedzy*, s. 342; S. Piech, *Wydział Teologiczny*, s. 89.

⁶³ Krupiński Jan (1856-1926), święcenia kapłańskie w 1878 r. w Tarnowie, w 1881 r. inkardynowany do diec. krakowskiej: wikariusz par. pw. Krzyża św. i Wszystkich Świętych w Krakowie, katecheta szkół krakowskich, 1892-1898 proboszcz par. Niegowić, 1898-1904 proboszcz par. pw. św. Szczepana w Krakowie, 1899-1909 wykładowca teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym UJ, 1904-1926 kanonik Kapituły Katedralnej na Wawelu. S. Piech, *Wydział Teologiczny*, s. 96-97; M. Gawlik, J. Szczępaniak, *Księża katecheci*, s. 189.

⁶⁴ Od roku 1899 do 1900 ks. Krupiński wykładał teologię pastoralną w Seminarium Duchownym, potem na Wydziale Teologicznym UJ.

⁶⁵ Bp Jan Puzyna zainicjował w 1891 r. długoletni proces renowacji Katedry Wawelskiej; prace trwały do roku 1910 początkowo pod kierunkiem Sławomira Odrzywolskiego, a potem Zygmunta Hendla. J. Kracik, *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*, s. 488-489.

^e Tekst pisany czarnym atramentem na 2,5 stronie czystego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; z kontekstu wynika, iż list powstał 20 IV 1900 r. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i błędnie: „200!” oraz „[1]900!”.

⁶⁶ Aluzja do śmierci 2 III 1900 r. biskupa przemyskiego Łukasza Soleckiego i 15 IV 1900 r. biskupa tarnowskiego Ignacego Łobosa. Niebawem – 2 maja tegoż roku – dołączył do nich metropolita lwowski ob. łac. Seweryn Morawski.

⁶⁷ Aluzja do metropolity lwowskiego ob. łac. abp. Seweryna Morawskiego (1885-1900). Hierarcha zmarł 2 V 1900 r.

dziś donosi Ks. B[isku]p Weber⁶⁸, że ciągle stan groźny, ale przy sposobie leczenia – podtrzymywania sił i parę tygodni jeszcze Ks. Ar[cy]b[isku]p żyć może – jeżeli Wiczkowski⁶⁹ to potwierdzi, to pojedą za parę dni przez Wiedeń⁷⁰ do Florencji⁷¹.

Żałuję, że Ks. Profesora już nie zastanę, gdyż pragnąłbym w kilku sprawach pomówić – mam nadzieję, że z przybyciem nowych Pasterzy i jednolity Katechizm zaprowadzony w Kraju naszym zostanie.

Na uroczystość Jubileuszu Uniw[ersytetu] Jag[iellońskiego]⁷² mam nadzieję, że Ks. Profesor przyjedzie.

O modlitwę prosząc pozostaję pełen poważania sługą w Chrystusie

† Jan

⁶⁸ Weber Józef (1856-1918), święcenia kapłańskie w 1873 r. we Lwowie, dr teologii, 1875-1895 kanclerz Konsystorza Metropolitalnego ob. łac. we Lwowie, 1895-1906 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej, rektor Seminarium Duchownego we Lwowie, kanonik Kapituły Metropolitalnej i wikariusz generalny; 15 IV 1901 r. mianowany arcybiskupem tytularnym Darnia. Wskutek oszczędzającej kampanii brukowej prasy lwowskiej zrezygnował w 1906 r. ze wszystkich urzędów w archidiecezji i wyjechał do Rzymu, gdzie wstąpił do Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców. W 1909 r. został wysłany do Ameryki Północnej: 1909-1914 mistrz nowicjatu w Kanadzie i delegat generała (1910-1914). Później udał się do USA, gdzie pełnił funkcję delegata generała i superiora Kolegium Świętego Stanisława Kostki w Chicago (1914-1918). J. Wołczński, *Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego z lat 1900-1923*, [w:] *Arcybiskup Józef Teodorowicz (1864-1938). Studia i materiały*, oprac. J. Wołczński, Kraków 2017, s. 100.

⁶⁹ Właściwie: Wiczkowski Józef (1858-1924), dr wszechnauk lekarskich 1883 r., asystent przy Katedrze Chemii Lekarskiej UJ, od 1886 r. pracował we Lwowie: w 1898 r. habilitował się na Uniwersytecie Lwowskim, był docentem patologii specjalnej i terapii chorób wewnętrznych, od 1906 r. prof. nadzwyczajny Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego; 1887-1900 kierownik pracowni chemicznej przy Szpitalu Powszechnym we Lwowie, 1900-1924 prymariusz Oddziału Chorób Wewnętrznych tegoż szpitala. Położył wielkie zasługi na polu walki z gruźlicą, zorganizował i prowadził Towarzystwo Przeciwgruźlicze i założył sanatorium dla gruźlików w Hołosku k. Lwowa. J. Wołczński, *Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego*, s. 179.

⁷⁰ Wiedeń – stolica ówczesnej monarchii austro-węgierskiej.

⁷¹ Florencja – miasto w środkowych Włoszech nad rzeką Arno.

⁷² W czerwcu 1900 r. celebrowano w Krakowie jubileusz 500. rocznicy odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Szerzej zob.: *Księga pamiątkowa pięćsetletniego jubileuszu odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. L. Cyfrowicz, Kraków 1901; U. Perkowska, *Jubileusze Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000, passim.

Dokument 6J[ezus] M[aria] J[ózef]^h

Rzym, 21/5

Przewielebny Ks[ię]że Prałacie!

Miło mi nader zawiadomić Ks. Profesora, że Ojciec Ś[więt]t[y] oceniając Jego pracę tyle skuteczną na polu nauki, raczył zamianować go Swym Podkomorzym⁷³, a co jest zaszczytem niemałym i dla diecezji Ś[więt]t[ego] Stanisława⁷⁴. Dekret odnośny załączam⁷⁵ – pas, guziki i sznurki doszłem⁷⁶, skoro przejadę granicę austriacką. Da Pan Bóg, to zaraz w czwartek, po uroczystości kanonizacyjnej⁷⁷ wyjadę przez Florencję i Innsbruck⁷⁸.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni sługą w Chryst[usie]

† Jan

Dokument 7J[ezus] M[aria] J[ózef]^fGdów⁷⁹, 25 czerwca 1900Waszej Magnificencji⁸⁰

przesyłam gorące życzenia – oby Pan Bóg błogosławił zbożnej a nieraz trudnej pracy. Wszechnicy Lwowskiej można powinszować tyle godnego i zacnego przedstawiciela w osobie Ks. Profesora,

^h Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie czystego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1900. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1900”.

⁷³ Tytuł honorowy nadawany przez papieża duchownym i świeckim; zniesiony przez papieża Franciszka w 2013 r.

⁷⁴ Określenie odnoszące się do diecezji krakowskiej, której patronem jest św. Stanisław ze Szczepanowa (1030-1079).

⁷⁵ Brak dokumentu.

⁷⁶ Forma zgodna z oryginałem.

⁷⁷ Aluzja do kanonizacji 24 V 1900 r. w Rzymie założyciela Zgromadzenia Braci Szkół Chrześcijańskich Jana Chrzyciela de la Salle (1651-1719).

⁷⁸ Innsbruck – miasto w Tyrolu (Austria).

^f Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach czystego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

⁷⁹ Gdów – wieś w powiecie wielickim, ówczesna Galicja Zachodnia.

⁸⁰ Bp Puzyna nawiązał tu po raz pierwszy do nowego urzędu ks. Bilczewskiego na Uniwersytecie Lwowskim – rektora uczelni, którą to funkcję senat akademicki powierzył mu w czerwcu 1900 r.; pełnił ją zaledwie do 17 grudnia t.r. z powodu nominacji na metropolitę lwowskiego ob. łac.

którego oby Pan Bóg raczył – po mej myśli – nawiedzić nową godnością, a i krzyżem do niej nieodłącznie przywiązanej.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję sługą w Chrystusie

† Jan

Z wizytacji powracam 29 – lud tu pobożny, rozważny, dobre robi wrażenie. Proszę nakłonić Ks. Leona, by na Bielany⁸¹ do mnie przyjechał.

^gPrzejęty prawdziwą radością z powodu nowego, dobrze zasłużonego, a tak zaszczytnego odznaczenia, jakiego dostąpiłeś przez wybór na Rektora Wszechnicy Lwowskiej, przesyłam Ci, Drogi Józiu, z głębi serca płynące życzenia, aby Pan Bóg raczył Cię darzyć obfitością łask Swoich i używać błogosławieństwa każdej pracy Twojej.

Polecając się Twym modlitwom, pozostaję szczerze Ci oddanym bratem w Ch[rystu]sie

Ks. Anatol Nowak^{g 82}

Dokument 8

J[ezus] M[aria] J[ózef]^h

Bielany, 7 lipca

Waszej Magnificencji

najuprzejmiej dziękuję za tyle łaskawą pamięć, życzenia, a o modlitwę gorącą proszę, gdyż pracy, kłopotów mnogo, a sił niewiele.

Za pomoc w zaprowadzeniu jednolitego Katechizmu dziękuję – oby była skuteczną – dotąd z Przemyśla odnośnego pisma nie odebrałem⁸³.

⁸¹ Bielany – ówczesna wieś podkrakowska na lewym brzegu Wisły przyłączona w 1941 r. do Krakowa. W obrębie tamtejszego kompleksu klasztoru oo. Kamedułów bp Puzyna posiadał niewielki domek, w którym jako rządca diecezji krakowskiej niemal stale mieszkał.

^{g-g} Fragment napisany ręką kanonika Kapituły Katedralnej na Wawelu ks. Anatola Nowaka.

⁸² Nowak Anatol (1862-1933), święcenia kapłańskie w 1885 r. w Krakowie, od 1887 r. pracował w środowisku kościelnej administracji Krakowa: sekretarz kard. A. Dunajewskiego, 1892-1896 kanclerz Kurii, od 1896 r. kanonik Kapituły Wawelskiej, 1900-1924 biskup pomocniczy diecezji krakowskiej, 1924-1933 biskup ordynariusz diecezji przemyskiej ob. łac. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996, s.177-179.

^h Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; z kontekstu wynika, iż dokument powstał w roku 1900. W górnej partii strony tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”, „1900” i „1906”.

Za przejrzenie pracy Ks. Hanuszka⁸⁴, który ze mną przyjechał, dziękuję. Zachęcony życzliwą oceną Przewielebności Waszej, pracuje tutaj nad rozszerzeniem rozprawy, którą dam zaraz wydrukować. Sądzę, że praca Ks. H[anuszka] jest samodzielna, gdyż to kapłan wielkiej sumienności. Zwróciłem uwagę, by cytował dzieła skąd czerpie.

Z Rzymu powraca dwóch księży, którzy w ciągu lat 5 ukończyli doktorat z filozofii i teologii. Ks. Dr Kaczmarczyk⁸⁵, który od roku przebywa między Rzymem, Innsbruckiem i Wrocławiem⁸⁶, pisze rozprawę habilitacyjną dotyczącą Biblii Star[ego] Testam[entu]. Kołodziej⁸⁷, którego mam święcić w sierpniu, zdał doktorat prawa z odszczególnieniem⁸⁸, powróci jeszcze na rok do Rzymu dla pracy w Kongregacji⁸⁹. Ks. Nikiel⁹⁰ zdaje d[okto]r[at] z teologii w b[ie]żącym m[iesi]ącu, pozostaje

⁸³ Nawiązanie do braku reakcji ze strony rządu diecezji przemyskiej bp. Józefa Sebastiana Pelczara.

⁸⁴ Hanuszek Szymon (1873-1940), święcenia kapłańskie w 1897 r. w Krakowie, dr teologii, katecheta szkół krakowskich, 1901-1909 prefekt w Seminarium Duchownym w Krakowie, 1901/02 – 1908/09 wykładowca dogmatyki szczegółowej na Wydziale Teologicznym UJ, od 1909 r. katecheta w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Krakowie, 1911/12 – 1934/35 lektor katechetyki i pedagogiki na Wydziale Teologicznym UJ, 1931-1939 rektor krakowskiego Seminarium Duchownego. S. Piech, *Wydział Teologiczny*, passim; M. Gawlik, J. Szczępaniak, *Księża katecheci*, s. 152.

⁸⁵ Kaczmarczyk Józef (1871-1951), święcenia kapłańskie w 1894 r. w Krakowie, dr teologii, 1894-1895 wikariusz par. Andrychów, 1895-1901 kapelan i kierownik szkoły w schronisku Aleksandra Lubomirskiego w Krakowie, 1899-1900 podróż naukowa po Europie Zachodniej, 1901-1910 wicerektor Seminarium Duchownego w Krakowie, w 1903 r. habilitacja z Nowego Testamentu na Wydziale Teologicznym UJ, 1903/03 – 1947/48 kierownik Katedry Nowego Testamentu tamże, w 1917 r. prof. zwyczajny, w latach 1918/19, 1920/21, 1927/28 i 1930/31 dziekan fakultetu, 1939-1940 przebywał w obozie Sachsenhausen. S. Piech, *Wydział Teologiczny*, s. 68-69.

⁸⁶ Wrocław – miasto na Nizinie Śląskiej nad rzeką Odrą; ówczesnie należało do Niemiec.

⁸⁷ Kołodziej Michał (1870-1928), święcenia kapłańskie w 1900 r. w Krakowie, dr filozofii i prawa kanonicznego, 1906-1918 i 1921-1928 proboszcz par. Sucha, dziekan suski. M. Leśniakiewicz, B. Woźniak, *Parafia w Suchej Beskidzkiej*, Wadowice-Sucha Beskidzka 2008, s. 17-18, 61; Źródło: Cmentarz Parafialny w Suchej Beskidzkiej – Mogiły.pl, <http://mogiły.pl> > suchabeskidzka > znani-zmarli. Dostęp 24 IV 2021 r.

⁸⁸ Wyrażenie przestarzałe: wyróżnieniem.

⁸⁹ Odniesienie do absolwentów rzymskich studiów prawniczych odbywających praktyki w Kongregacjach Stolicy Apostolskiej.

⁹⁰ Nikiel Karol (1873-1929), święcenia kapłańskie w 1899 r. w Krakowie, dr teologii, dr obojga praw, 1900-1901 wikariusz par. Morawica, przez krótki czas wikariusz par. Wniebowzięcia NMP w Krakowie, kapelan kard. J. Puzyny, notariusz Kurii

jeszcze rok, by ukończyć doktorat prawa. Trzeba koniecznie przygotować ludzi wobec pustek, jakie panują na tutej[szym] wydziale teol[ogicznym].

Przyszły Ks. B[isku]p Sufragan⁹¹ pojechał do Wiednia, celem odbycia procesu kano[nicznego] w Nuncjaturze.

Jadę dziś do Tarnowa dla udzielenia subdiakonatu – radbym doczekać chwili, aby Magnificencja za tę usługę mi podziękował⁹². Mam nadzieję, że Książd Profesor znajdzie chwilę w ciągu wakacji, aby mnie odwiedzić.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni i poważania – sługa w Chrystusie

† Jan

Do Ks. Wałęgi pisałem, by przyjechał – kąpiel wyborna.

Dokument 9

J[ezus] M[aria] J[ózef]ⁱ

Kraków, 18 sierpnia 1900

Najprzewielebniejszy Księżu Prałacie!

Rozpisaną od dawna wizytę kanoniczną w okolicach Czarnego Dunajca⁹³ rozpocznę 24 b. m., a zakończę dnia 11 września, jeżeli przejazd Cesarza⁹⁴ przez Kraków nie pokrzyżuje mych planów. O postanowieniu N[ajjaśniejszego] Pana powołania Ks. Prałata na Arcybiskupią Stolicę⁹⁵ (za widzeniem opowiem). Szczęść Boże całym sercem

Biskupiej, kanclerz Kurii Metropolitalnej, 1916-1929 kanonik gremialny Kapituły Wawelskiej w Krakowie. M. J a g o s z, *Nikiel Karol*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 6, red. L. G r z e b i e ń, Warszawa 1983, s. 547-548.

⁹¹ Nawiązanie do osoby ks. Anatola Nowaka, mianowanego 17 XII 1900 r. przez Leona XIII biskupem pomocniczym diecezji krakowskiej.

⁹² Aluzja do planów bp. Puzyiny osadzenia ks. J. Bilczewskiego na stolicy diecezji tarnowskiej, do czego nigdy nie doszło.

ⁱ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zbliżonego do A4. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

⁹³ Czarny Dunajec – miejscowość o ówczesnym statusie miasteczka na Podhalu.

⁹⁴ Odniesienie do ówczesnego cesarza Austro-Węgier Franciszka Józefa I (1830-1916), pełniącego tę funkcję w latach 1867-1916.

⁹⁵ Nominacja cesarska dla ks. Bilczewskiego na urząd metropolity lwowskiego ob. łac. miała miejsce 30 X 1900 r. Zanim do tego doszło, w poszukiwaniu kandydatów na

– w modlitwach pamiętam. Jako egoista wyznaję, że żałuję, iż pierwotne myśli nie doszły do skutku i nie będę miał najzacniejszego, sprawie Kościoła tyle oddanego Biskupa sąsiada w Tarnowie w Jego dostojnej Osobie.

Proszę o wiadomości do Krakowa, skąd listy mi odsyłają, gdzie, kiedy Ks. Prałata przywitam, jeżeli w Krakowie, to proszę do mnie jako pokornego sługi Biskupa zajechać.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni i szacunku sługa w Chrystusie

† Jan

wakującą stolicę archidiecezji lwowskiej zwrócono uwagę m.in. na 40-letniego profesora Wydziału Teologicznego i rektora Uniwersytetu Lwowskiego ks. Józefa Bilczewskiego. Pomysłodawcą nominacji był nade wszystko ówczesny namiestnik Galicji hr. Leon Piniński. Liczyły się także opinie episkopatu rzymskokatolickiego Galicji. I tak kard. Jan Puzyna wysunął trzy kandydatury: 1) biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej Józefa Webera, 2) kanonika lwowskiej Kapituły Metropolitalnej ks. Leona Wałęgę i 3) ks. prof. J. Bilczewskiego. Wskutek wakujących diecezji przemyskiej i tarnowskiej nie nadeszły stamtąd żadne propozycje. W ramach wyjątku zwrócono się o opinię do rządcy archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskokatolickiego abp. Izaaka Isakowicza, który powtórzył schemat kard. Puzyny, dodając jeszcze dwie osoby: prepozyta lwowskiej Kapituły Metropolitalnej ks. Feliksa Zabłockiego i rezydującego we Lwowie byłego abp. wileńskiego Karola Hryniewieckiego. Namiestnik Piniński opowiadał się wyłącznie za kandydatką ks. prof. Bilczewskiego, pozyskując dlań przychylność zarówno ministra Wyznań i Oświaty Augusta von Hartla. W liście do kandydata z 7 VIII 1900 r. namiestnik zakomunikował poczynione starania, uzyskując cztery dni później jego zgodę. We wniosku przesłanym przed 15 X 1900 r. do Wiednia, namiestnik przytoczył wszystkie kandydatury, wyraźnie preferując swojego protegowanego. Na posiedzeniu Rady Ministrów 15 X t.r. minister Hartel opowiedział się za ks. Bilczewskim, uzyskując aprobatę całego gremium. Opracowany w tej sprawie wniosek do cesarza z 23 X t.r. jednoznacznie opowiadał się za tą kandydatką. Nic dziwnego, iż 30 X t.r. cesarz mianował go arcybiskupem metropolitą lwowskim ob. łac. w tej sytuacji nominat zrezygnował 9 listopada z godności rektora uczelni i obowiązków wykładowcy, 12 listopada odbył się proces informacyjny w Nuncjaturze Apostolskiej w Wiedniu, a 17 XII 1900 r. Leon XIII bullą *Divina disponente gratia* prekonizował ks. Bilczewskiego metropolitą lwowskim. Konsekracja połączona z ingresem do katedry lwowskiej miała miejsce 20 I 1901 r. Głównym konsekratorem był kard. Jan Puzyna, współkonsekratorami zaś bp przemyski Józef Sebastian Pelczar i metropolita lwowski obrządku greckokatolickiego abp. Andrzej Szeptycki. B. K u m o r, *Obsada metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1772-1918*, „Analecta Cracoviensia”, 1977, t. 9, s. 465-468; J. W o ł c z a ń s k i, *Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego*, s. 99-110.

Dokument 10J[ezus] M[aria] J[ózef]^j

Kraków, 22 sierpnia 1900

Najprzewielebniejszy Księżę Prałacie,

Porządek wizytacji załączam; 3 września odpocznę w Poroninie⁹⁶. Wskutek wezwania p[ana] Namiestnika⁹⁷, bym był 13 września w Jasle⁹⁸ na przedstawieniu u Cesarza, wizytę zapowiedzianą nie będę mógł dokończyć, ale 7-go września wieczór powrócę do Krakowa.

Na każdej stacji, a w szczególności 2-go wieczór i 3-go w Poroninie możemy swobodnie pomówić; jeżeli zaś dopiero tu byśmy mieli się zobaczyć, to proszę uprzejmie Ks. Prałata do pałacu zajechać.

Modlitwie się polecając, łączę wyrazy prawdziwego poważania i proszę „sursum corda”⁹⁹, gdyż przeświadczony jestem, że Najp[rzewielebniejszy] Ks. Nominat przysporzy chwały Kościoła.

Sługa w Chrystusie

† Jan

Dokument 11J[ezus] M[aria] J[ózef]^k

Kraków, 3 paźd[ziernika]

Magnificencjo!

Zaczynam od prośby, by Ks. Prałat zachował treść listu tylko dla siebie i tenże spalił. Powróciłem wczoraj z Wiednia – z rozmowy z Ks. Nuncjuszem¹⁰⁰ wyniosłem wrażenie, że jest dla Ks. Prałata dobrze usposobiony – przekonanie jego nastąpi na Konsystorzu najpóźniej w styczniu 1901 – kiedy do procesu zawezwie, nie wiem.

^j Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

⁹⁶ Poronin – wieś podhalańska w pobliżu Zakopanego.

⁹⁷ Funkcję ówczesnego namiestnika Galicji pełnił w latach 1898-1903 prof. Leon Piniński.

⁹⁸ Jasło – miasto na terenie Dołów Jasielsko-Sanockich w południowo-wschodniej obecnej Polsce.

⁹⁹ Łac.: w górę serca.

^k Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronach liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1900. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1900”.

¹⁰⁰ Funkcję ówczesnego nuncjusza papieskiego w Austro-Węgrzech pełnił w latach 1896-1903 abp Emidio Taliani.

Namiestnik zaważał mnie do przedłożenia propozycji na Przemysł¹⁰¹ – widać, że Ks. B[isku]p Pel[czar]¹⁰² napiera, by nominacja jego nastąpiła z nominacją Ks. Metropolity¹⁰³. Myślę przedstawić Ks. Pel[czara], Ks. Wałęgę i Ks. Mazanka¹⁰⁴, proszę o odpowiedź, gdyż uwagę Ks. Prałata chętnie uwzględnię¹⁰⁵. Tarnów ma czekać na drugi konsystorz¹⁰⁶ – namiestnikowi insynuują Ks. Łukowskiego¹⁰⁷ (filipina).

¹⁰¹ Po śmierci biskupa ordynariusza przemyskiego Łukasza Soleckiego († 2 III 1900 r.), jego następcą cesarz mianował 17 XII 1900 r. dotychczasowego biskupa pomocniczego tejże diecezji Józefa Sebastiana Pelczara, pełniącego tę funkcję od roku 1899.

¹⁰² Pelczar Józef Sebastian (1842-1924), święcenia kapłańskie w 1864 r. w Przemysłu, dr teologii, dr prawa kanonicznego, 1864-1865 wikariusz w Samborze, 1868-1869 wikariusz w Wojutyczach i ponownie w Samborze, w roku akad. 1869/70 prefekt Seminarium Duchownego w Przemysłu, 1870-1877 wykładowca teologii pastoralnej i prawa kanonicznego w Instytucie Teologicznym tamże, 1877-1880 prof. historii Kościoła i prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym UJ w Krakowie, 1880-1899 prof. teologii pastoralnej tamże, w roku akad. 1881/82 i 1885/86 dziekan, 1880/81 prorektor i 1882/83 rektor UJ, od 1880 r. kanonik Kapituły Katedralnej w Krakowie; 1899-1900 biskup pomocniczy przemyski, 1900-1924 biskup diecezjalny tamże. Beatyfikowany 2 VI 1991 r. w Rzeszowie, 18 V 2003 r. odbyła się jego kanonizacja w Rzymie. H. E. W y c z a w s k i, *Pelczar Józef Sebastian*, [w:] *SPTK*, t. 3, red. H. E. W y c z a w s k i. Warszawa 1982, s. 335-346; *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924). Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. K u b i ś, J. W o ł c z a ń s k i, Kraków 2005, passim; informacje własne autora.

¹⁰³ Jednakową datę 17 XII 1900 r. nosiły papieskie bulle papieskiej dla obu hierarchów.

¹⁰⁴ Mazanek Jan (1858-1915), święcenia kapłańskie w 1882 r. w Przemysłu, dr filozofii i teologii, 1886-1906 wykładowca teologii moralnej w Instytucie Teologicznym w Przemysłu, w 1906 r. został inkardynowany do diecezji krakowskiej i mianowany kanonikiem gremialnym Kapituły Wawelskiej, w 1909 r. mianowany na trzy lata prof. zwyczajnym teologii moralnej na Wydziale Teologicznym UJ, 1914-1915 rektor Seminarium Duchownego w Krakowie. S. P i e c h, *Wydział Teologiczny*, s. 89-90.

¹⁰⁵ B. K u m o r, *Nominacja biskupa Józefa Sebastiana Pelczara na biskupa przemyskiego ob. lac. w 1900 r.*, „Saecculum Christianum”, 1(1994), nr 2, s. 233-236.

¹⁰⁶ W czasie zwoływanych przez papieża w Rzymie konsystorz, czyli zgromadzenia kardynałów, podczas których ogłaszane są nominacje kościelne.

¹⁰⁷ Łukowski Jan Nepomucen (1846-1904), święcenia kapłańskie w 1873 r. w Poznaniu, dr obojga praw, w okresie Kulturkampf u działacz naukowo-społeczny w Wielkopolsce, od 1873 r. wykładowca w Seminarium Duchownym w Gnieźnie, od 1886 r. wydawca i redaktor miesięcznika „Bogarodzica”, 1890-1892 rektor Seminarium Duchownego w Gnieźnie, kandydat na arcybiskupa gnieźnieńskiego odrzucony przez władze pruskie, w 1892 r. przeniósł się do Galicji i wstąpił do Zgromadzenia Księżąt Filipinów w Tarnowie, gdzie spędził ostatnie lata życia. Źródło: Ks. Jan Nepomucen Łukowski – wlkp24.info, <https://wlpk24.info> > ks-jan-nepomucen-lukowski. Dostęp 24 IV 2021 r.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen prawdziwego poważania. Sługa
w Chrystusie

† Jan

Jadę jutro do Alwerni¹⁰⁸.

Dokument 12

J[ezus] M[aria] J[ózef]¹

Kraków, 2/XI 1900

Najprzewielebniejszy X[się]że Prałacie!

Jeszcze p[od] d[atą] 22 września b.r. l. 4116 odeszło do Kraj[owej]
Rad[y] Szkol[nej] pismo z Konsystorza z żądaniem, by Ks. Ryłko¹⁰⁹
został zamianowany stałym katechetą w gimnazjum [...]¹¹⁰. Za zajęcie
się tą sprawą dziękuję uprzejmie Ks. Prałatowi¹¹¹.

Szkoda, że Ks. Lenkiewicz¹¹² nie powiedział Ks.Ks. Katechetom na
zebraniu 26/X, że od lat 2 ma Katechizm (tłumaczenie krak[owskie])
do dania opinii, a dotąd sądu nie wydał. Zwracam uwagę przyszłego,

¹⁰⁸ Alwernia – miasto położone na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej w Polsce południowej.

¹ Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

¹⁰⁹ Ryłko Paweł (1863-1932), święcenia kapłańskie w 1889 r. w Krakowie, dr teologii, 1889-1890 wikariusz par. Raba Wyżna, 1891-1891 wikariusz par. Rabka, 1895-1896 wikariusz par. Wieliczka, 1896-1897 wikariusz par. pw. św. Mikołaja w Krakowie, 1897-1902 wikariusz par. pw. św. Anny i katecheta gimnazjum św. Anny tamże, 1902-1909 katecheta IV Gimnazjum w Krakowie, 1909-1922 proboszcz par. Międzybrodzie, 1922-1931 proboszcz par. Witanowice. M. G a w l i k, J. S z c z e p a n i a k, *Księża katecheci*, s. 264.

¹¹⁰ Wyraz nieczytelny.

¹¹¹ Ks. prof. Józef Bilczewski od roku 1898 wchodził w skład gremium Rady Szkolnej Krajowej we Lwowie.

¹¹² Lenkiewicz Zygmunt (1845-1913), święcenia kapłańskie w 1867 r. we Lwowie, dr teologii, 1873-1875 adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, 1879 r. habilitacja na UJ w Krakowie, 1881-1891 prof. zwyczajny teologii moralnej tamże oraz 1883-1887 wykładowca języków semickich, 1891-1913 kanonik gremialny w Kapitulie Metropolitalnej we Lwowie. Był wydawcą i redaktorem czasopism katolickich we Lwowie: „Tygodnika Katolickiego”, „Gazety Kościelnej”, „Adoracji Przenajświętszego Sakramentu”; 1912-1913 rektor Seminarium Duchownego we Lwowie. C. L e c h i c k i, *Lenkiewicz Zygmunt* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17, red. zbior., Wrocław 1972, s. 59-60.

da Bóg, Ks. Arcybiskupa, że Ojciec Ś[wię]t[y] Leon XIII¹¹³ przed paru laty wystosował breve do Ks.Ks. biskupów austriackich z wezwaniem, by wprowadzili jednolity katechizm i śp. Ks. Ar[cy]b[isku]p Morawski¹¹⁴ zobowiązał się wprowadzić katechizm, w Krakowskiej diecezji obecnie zaprowadzony. Za dobrą korektę obecnego tłumaczenia katechizmu dokonaną przez Ks.Ks. katechetów lwowskich byłbym bardzo wdzięczny, gdyż zużytkowałbym [ją] przy robieniu nowego nakładu dla Krakowa – może Ks.Ks. Jougan¹¹⁵ lub Kochański¹¹⁶ – by mi te uwagi przysłać chcieli. Za opiekę nad szkołami wyższymi wydziałowymi dziękuję.

Ks. Nominat Sufragan¹¹⁷ zmęczony, zwłaszcza że i druga siostra zapada na serce – namawiam, aby na dni kilka wyjechał na wieś. Do Wiednia jadę w poniedziałek – gdybym zasięgnął jakąś wiadomość

¹¹³ Leon XIII/Gioacchino Pecci (1810-1903), święcenia kapłańskie w 1837 r. we Włoszech, dr teologii, dr obojga praw, 1843-1846 abp nuncjusz w Belgii, 1846-1853 biskup Perugii, w 1853 r. kreowany kardynałem, 1878-1903 papież, autor licznych encyklik m.in. w kwestii społecznej *Rerum novarum* (1891). Z. Zieliński, *Leon XIII*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 10, red. zbior., Lublin 2004, kol. 777-778.

¹¹⁴ Morawski Seweryn (1819-1900), święcenia kapłańskie w 1851 r. we Lwowie, 1851-1953 wikariusz par. Gródek Jagielloński, 1853-1855 wikariusz par. archikatedralnej we Lwowie, w 1855 r. mianowany kanclerzem Konsystorza Metropolitalnego we Lwowie, w 1863 r. wszedł do Kapituły Metropolitalnej tamże, 1881-1885 bp pomocniczy archidiecezji lwowskiej ob. łac., 1885-1900 metropolita lwowski. S. Brzozowski, *Morawski Seweryn*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, red. zbior., Lublin 2009, kol. 275.

¹¹⁵ Jougan Alojzy (1855-1942), święcenia kapłańskie w 1878 r. we Lwowie, 1878-1879 wikariusz par. Gródek Jagielloński, 1879-1881 wikariusz par. pw. Matki Bożej Śnieżnej we Lwowie, katecheta szkół lwowskich, 1883-1888 prefekt studiów Seminarium Duchownego we Lwowie, 1884-1886 adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, w 1888 r. dr teologii, w 1901 r. habilitacja, w 1903 r. prof. nadzwyczajny teologii pastoralnej Uniwersytetu Lwowskiego, w 1905 r. prof. zwyczajny, w 1907 r. zmuszony przez władzę kościelną do przejścia na emeryturę, autor kilkuset prac z homiletyki, teologii pastoralnej, katechetyki, liturgiki, historii Kościoła, biografistyki, redaktor kilku czasopism kościelnych. J. Wołczański, *Wydział Teologiczny*, 264 nn.

¹¹⁶ Kochański Mikołaj (1872-1918), święcenia kapłańskie w 1895 r. we Lwowie, 1895-1897 wikariusz par. Busk, 1897-1899 wikariusz par. Monasterzyska, V-IX 1898 r. wikariusz par. Kozłów, 1898-1899 wikariusz par. pw. św. Marcina we Lwowie, 1899-1903 katecheta szkoły powszechnej św. Anny we Lwowie, 1903-1918 proboszcz par. Zubrza. Zmarł 10 VII 1918 r. tamże na tyfus. *Schematismus archidioecesis Leopoliensis ritus latini pro anno Domini 1895-1920*, Leopoli 1895-1920, passim.

¹¹⁷ Aluzja do pomocniczego biskupa-nomitata diecezji krakowskiej Anatola Nowaka.

w Nuncjaturze lub u hr. Gołuchowskiego¹¹⁸ to doniosę. Przybyli pątnicy z Rzymu mówią, że Ojciec Ś[więt]y jest trochę znużony.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni i poważania, sługa w Chrystusie

† Jan

Dokument 13

J[ezus] M[aria] J[ózef][†]

Kraków, 6/XI

Najprzewielebniejszy Ks. Nominacie!

Wracam od Ks. Nuncjusza, który dziś listownie zaprosił Ks. Prałata na 12 b.m. celem odbycia procesu kanonicznego – Szczęść Boże – będzie i Ks. B[isku]p Szeptycki¹¹⁹. Zwracam uwagę, że Ks. Nuncjusz ma wygórowane wyobrażenie o dochodach (120000) Arcybiskupa.

Wracam w piątek – powracając z Wiednia proszę do mnie wstąpić.

O modlitwę proszę i polecam [się] przyjaźni

† Jan

Dokument 14

J[ezus] M[aria] J[ózef]^m

Kraków, 10/li[stopada] 1900

Najprzewielebniejszy X[się]że Nominacie!

¹¹⁸ Gołuchowski Agenor Maria (1849-1921), hrabia, od 1972 r. pracował w austriackiej dyplomacji: w Niemczech. Francji i Rumunii, 1895-1906 minister spraw zagranicznych Austro-Węgier, członek Izby Panów w Wiedniu.

[†] Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1900. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1900”.

¹¹⁹ Szeptycki Andrzej (1865-1944), dr praw, dr teologii, po zmianie obrządku łacińskiego na greckokatolicki wstąpił w 1888 r. do nowicjatu oo. Bazylianów w Dobromilu, a potem odbył studia filozoficzno-teologiczne w Krakowie; święcenia kapłańskie w 1892 r. w Przemyślu w ob. greckokatolickim. W 1896 r. został ihumenem klasztoru św. Onufrego we Lwowie oraz wykładowcą teologii w bazylijskim studium w Krystynopolu, 1899-1900 biskup w Stanisławowie, 1900-1944 arcybiskup metropolita lwowski. *Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia i materiały*, red. A. A. Zięba, Kraków 1994, passim; K. K o r o l e w ś k y j, *Mytropolyt Andrej Szeptyckij (1865-1944)*, Lwów 2014, passim.

^m Tekst pisany czarnym atramentem na 3,3 stronkach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1900”.

Żałuję, że dla ważności obrad, a nie było do wczoraj Ks. B[isku]p[a] Szept[yckiego] – z Wiednia dopiero dziś wyjechać mogłem. Z przykrością dowiedziałem się na dworcu, że Ks. Nominat odjechał do Wiednia.

Po procesie w Nuncjaturze, jeżeli nominacja jutro będzie ogłoszoną – Minister Pięta¹²⁰ da wyjaśnienia – wypada być u Körbera¹²¹, Hartla¹²², Kard. Gruschy¹²³, zaś nie ma potrzeby być u Ks. Bp. Stelopoterskiego¹²⁴

¹²⁰ Pięta Leonard (1841-1909), dr praw, w 1869 r. zastępca prof. prawa handlowego i wekslowego na Uniwersytecie Lwowskim, w 1870 r. prof. nadzwyczajny, 1876 r. prof. zwyczajny prawa handlowego, wekslowego i rzymskiego tamże, w roku akad. 1878/79, 1885/86 i 1890/91 dziekan Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych, w roku akad. 1881/82 i 1888/89 rektor Uniwersytetu Lwowskiego; od 1886 r. członek Rady Miejskiej Lwowa, 1893-1909 poseł do austriackiej Rady Państwa, członek i wiceprezes Koła Polskiego w parlamencie austriackim, od 20 X 1899 r. wiceprezydent Izby Posłów w Wiedniu, od 1907 r. dożywotni członek Izby Panów, 19 I 1900 r. mianowany ministrem bez teki dla Galicji. W. H a h n, *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 2: (1898/9-1909/10), Lwów 1912, s. 250; J. B u s z k o, *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848-1918*, Warszawa 1996, passim.

¹²¹ Właściwie: Koerber Ernest von (1850-1919), dr praw, od 1874 r. urzędnik Ministerstwa Handlu, od 1897 r. szef sekcji Biura, od 1895 r. dyrektor generalny kolei austriackich, od 1897 r. minister handlu, od 1900 r. szef rządu austriackiego i minister spraw wewnętrznych, od 1902 r. minister sprawiedliwości, w 1915 r. minister finansów, w 1916 r. kilka miesięcy premier. R. L o r e n z, *Koerber Ernest von*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 4, herausg. von L. S a n t i f a l l e r, Wien-Köln-Graz 1969, s. 44-45.

¹²² Hartel Wilhelm von (1839-1907), absolwent filologii klasycznej Uniwersytetu Wiedeńskiego, w 1864 r. habilitacja, w 1869 r. prof. nadzwyczajny filologii klasycznej Uniwersytetu Wiedeńskiego, w 1872 r. prof. zwyczajny, w roku akad. 1874/75 dziekan Wydziału Filozoficznego, w 1890/91 rektor uczelni, 1900-1905 minister Wyznań i Oświaty. *Hartel Wilhelm Ritter von*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 2, herausg. von L. S a n t i f a l l e r, Graz-Köln 1959, s. 192.

¹²³ Gruscha Anton Josef (1820-1911), święcenia kapłańskie w 1843 r. w Wiedniu, dr teologii, 1843-1846 duszpasterz w Pillichsdorfie, później w par. p.w. św. Leopolda w Wiedniu, 1851-1855 prof. religii w stołecznym Teresianum, 1855-1871 kaznodzieja w katedrze p.w. św. Szczepana w Wiedniu, od 1863 r. prof. teologii pastoralnej na Uniwersytecie Wiedeńskim, w 1871 r. kanonik Kapituły Katedralnej, w 1878 r. mianowany austriackim biskupem połowym, w 1890 r. objął arcybiskupstwo wiedeńskie, w 1891 r. otrzymał kapeluszy kardynalski; patronował budownictwu sakralnemu, był protektorem katolickich stowarzyszeń chrześcijańsko-społecznych. *Gruscha Anton Josef*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 2, herausg. von L. S a n t i f a l l e r, Graz-Köln 1959, s. 95.

¹²⁴ Osoba niezidentyfikowana.

– zwłaszcza, że jak mówią, zostaje B[isku]pem na miejsce zmarłego śp. B[isku]p[a] Steinera¹²⁵ na Węgrzech.

Tarnopol¹²⁶ pójdzie w odwłokę na lata dla braku pieniędzy¹²⁷. Ks. Nuncjusz, który (poufnie donoszą) pozostaje nadal w Wiedniu, pewnie zażąda taks wysokich przy procesie kanonicznym, gdyż jak pisałem ma wysokie wyobrażenie o bogactwach łac[ińskiego] Arcybiskupa [lwowskiego]. Ks. B[isku]p Szeptycki, który mieszka w ruskim Seminarium¹²⁸, da ustnie wyjaśnienia, wiele ma płacić również w poniedziałek. Niewesołe szczegóły o obiadach Ks.Ks. B[isku]p[ów] podam ustnie.

Namiestnik chybił, że mówił z Ks. Wałęgą – widać go nie zna, on przyjmie i podda się, gdy mu władza każe, tak było z profesurą; do Tarnopola Rząd go nie da dla Rusinów¹²⁹. Za widzeniem powiem więcej.

Oczekuję wiadomości, kiedy Ks. Nominata tu powitam – trzeba u mnie wypocząć po tych wrażeniach.

Przepraszam za pismo niewyraźne, ale ciągle ktoś przeszkadza. O modlitwę proszę i pozostaję pełen poważania i przyjaźni sługą w Chrystusie

† Jan

¹²⁵ Steiner (Philipp) Fülöp (1839-1900), święcenia kapłańskie w 1863 r. na Węgrzech, 1890-1900 biskup diecezji Székesfehérvár (Albareale). Źródło: Podział administracyjny Kościoła katolickiego na Węgrzech..., <https://pl.wikipedia.org> › wiki. Dostęp 25 V 2021 r.

¹²⁶ Tarnopol – ówczesne miasto stołeczne cyrkułu w Galicji Wschodniej.

¹²⁷ Nawiązanie do planów erygowania diecezji tarnopolskiej w dobie zaborów, a potem wznowianych w II Rzeczypospolitej. Ideę tę skutecznie torpedowali metropolici lwowscy ob. łac.

¹²⁸ W czasie pobytu w Wiedniu przyszedł abp Szeptycki zatrzymał się w gmachu byłego grekokatolickiego Seminarium Duchownego św. Barbary zw. „Barbareum”, funkcjonującego w latach 1774-1784 i 1803-1893.

¹²⁹ Aluzja do niechęci Ukraińców względem osoby ks. Leona Wałęgi, którego postawa – jak list sugeruje – względem ukraińskich studentów z czasów jego profesury na Uniwersytecie Lwowskim wyrobiła mu negatywną opinię. W piśmie z 20 XI 1900 r. minister Wyznań i Oświaty August von Hartel informował cesarza Franciszka Józefa o odmowie przyjęcia biskupstwa tarnowskiego przez ks. Wałęgę. Ostatecznie jednak kandydat wyraził zgodę i 19 I 1901 r. został mianowany przez cesarza biskupem tarnowskim; prekonizacja papieska miała miejsce 15 IV tegoż roku. B. K u m o r, *Nominacja biskupa Józefa Sebastiana Pelczara*, s. 235-236; T e n ż e, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 286-287.

Dobry krawiec jest Winkler¹³⁰, Lercherfelderstrasse 63 dla czarnych sutann – fioletowe radzę z Rzymu od Giominiego¹³¹ sprowadzić przez Ks. Nikla – kolory piękniejsze. List proszę spalić.

Dokument 15

J[ezus] M[aria] J[ózef]ⁿ

Kraków, 22/12

Waszej Arcybiskupiej Mości

wraz z opłatkiem przesyłam najlepsze życzenia, aby Pan Bóg udzielając łask zdroje dozwolił chociaż i pół wieku rządzić obszerną archidiecezją dla Jego chwały i dobra kraju tak bardzo moralnie skołatanego.

Żałuję, że Ks. Arcybiskup nie mógł z nami święta [przeżywać], pojmuję, że spokój mu potrzebny. Wczoraj przez godzinę był u mnie Ks. Ar[cy]b[isku]p Szeptycki.

Oczekuję doniesienia, kiedy Wasza Arcybiskupia Mość do mnie przybędzie – pomimo wysłania dwóch telegramów nie wiem, kiedy bulla nadejdzie, a tym samym, kiedy konsekracja Ks. Sufragana, który jutro z Mościsk¹³² powraca, się odbędzie¹³³.

Bucików nie zamawiałem – żałuję, że moje nie dostały zaszczytu służenia Waszej Arcybiskupiej Mości, którego o modlitwę proszę i pozostaję pełen poważania bratem w Chrystusie

† Jan

¹³⁰ Osoba niezidentyfikowana; jak wynika z listu to wiedeński krawiec szyjący m.in. sutanny.

¹³¹ Osoba niezidentyfikowana; tekst wskazuje, iż był to rzymsko krawiec bądź właściciel sklepu m.in. z sutannami.

ⁿ Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1900. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1900?”.

¹³² Mościska – miasto w ówczesnej Galicji Wschodniej na wschód od Przemyśla; w tamtejszym klasztorze oo. Redemptorystów odprawiał rekolekcje przed sakrą biskupią późniejszy bp pomocniczy diecezji krakowskiej Anatol Nowak.

¹³³ Konsekracja bp. Nowaka miała miejsce 30 XII 1900 r. w Krakowie.

Dokument 16J[ezus] M[aria] J[ózef]^o

Kraków, 20 lutego 1901

Waszej Arcybiskupiej Mości

przesyłam ściśle poufnie_odebrane pismo R[ady] Sz[kolnej] Krajowej. Wydając przed dwoma laty trojaki Katechizmy przez Austriacki Episkopat ułożone, miałem jedynie zamiar spełnienia solennie uczynionego zobowiązania galicyj[skich] Ks.Ks. Biskupów wprowadzenia jak najrychlej w szkołach tychże katechizmów, jak też wprowadzenia w życie myśli, że katechizmy, jako do sprawy Kościoła należące, mają być przez Konsystorze wspólnie, a nie R[adę] Sz[kolną] Krajową wydawane. Zaznaczam zarazem, że na nakład wydałem me własne znaczne pieniądze i dotąd ich nie odebrałem.

Dziś, gdy jest nadzieja zaprowadzenia katechizmów w całym kraju, zupełnie nie myślę upierać się przy zdaniu mym, ale zgodzę się na decyzję Ks. Arcybiskupa, o której rychłe zakomunikowanie jak i zamysł referatu upraszam.

Ks. Kard. Grusza¹³⁴ zawiadomił mnie, że Konferencje Komitetu Ks.Ks. Biskupów mają się rozpocząć koło 18 kwietnia b.r., t.j. bezpośrednio przed zebraniem całego Episkopatu na 23/4 zwołanym¹³⁵.

Odpisuję Ks. Kard. Gruszy, by W[aszą] Arc[y]b[iskupią] Mość zaprosił na posiedzenie Komitetu; ja idąc za radą lekarzy wyjadę wkrótce, by parę tygodni posiedzieć nad brzegiem morza śródziemnego. Z pokoju jeszcze nie wychodzę i Ks. Kan[onika] Foxa¹³⁶, który ciężko chory na skrzep, odwiedzić nie mogę.

O modlitwę proszę, jak o przyjęcie wyrazów poważania; brat w Chrys[tusie]

† Jan

^o Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹³⁴ Właściwie powinno być: Gruscha.

¹³⁵ Odniesienie do zebrań katolickiego episkopatu Austro-Wegier.

¹³⁶ Fox Maciej (1834-1901), duchowny diecezji krakowskiej, kanonik gremialny Kapituły Wawelskiej, zmarł 23 II 1901 r. w Krakowie.

Dokument 17J[ezus] M[aria] J[ózef]^P

Kraków, 23 lutego 1901

Waszą Arcybiskupią Mość

chyba zapewniać nie potrzebuję, jak bolesną mi jest śmierć ś.p. Ks. Focha – obok szczerej pobożności i ofiarności dla spraw Kościoła, łączył on wielką prawość charakteru – czuł potrzebę wspólnej pracy z Biskupem; śmierć miał śliczną – pogrzeb 26 b.m. we wtorek, jeżeli Ks. Arcybiskup mógłby i chciał przyjechać to proszę telegrafować, pomieszkanie będzie przygotowane; nie potrzebuję zapewniać, jakżebym się cieszył możliwością powitania u siebie i pomówienia z Ks. Arcybiskupem.

Do Ks. Nuncjusza pisałem przedstawiając, jak wielce pożądaną jest rzeczą zawiadomić przez breve Ks. B[isku]p[a] Wałęgę – jeżeli Konsystorza w marcu nie będzie; odpisał, że dzieląc me zdanie pisze do Ojca Ś[wię]t[ego] prosząc o nominację przez breve¹³⁷. Sądzę, że właściwie i skutecznie będzie, jeżeli Ks. Metropolita jako taki mą myśl poprze u Ks. Nuncjusza, Ks. Rampolli¹³⁸ – toż w Tarnowie przy pracy Ks. B[isku]p Wałęgę odżyje.

Może by Ks. Arcybiskup zechciał wpływać na „Przedświt”¹³⁹, by mniej bajek pisał czy to o Ks. Zajch[owskim]¹⁴⁰, czy o probostwie

^P Tekst pisany czarnym atramentem na 4 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹³⁷ Papieska nominacja dla bp. Wałęgi nosiła datę 15 IV 1901 r., sakra biskupia miała miejsce 12 maja t.r.

¹³⁸ Rampolla del Tindaro Mariano (1843-1913), święcenia kapłańskie w 1866 r. we Włoszech, w 1882 r. mianowany nuncjuszem, w 1887 r. kardynałem i sekretarzem Stanu Stolicy Apostolskiej; zwolennik normalizacji między Stolicą Apostolską a rządem włoskim i Francją. Przewodniczący wyborowi na papieża w 1903 r. cesarz austriacki Franciszek Józef za pośrednictwem kard. Jana Puzyny z Krakowa wniósł na konklawe veto. A. P o s c h, *Rampolla del Tindaro Mariano*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8, herausg. von J. H ö f e r, K. R a h n e r, Freiburg im Br. 1986, kol. 985-986.

¹³⁹ „Przedświt” – dziennik o programie chrześcijańsko-społecznym wychodzący we Lwowie w l. 1900-1904. Pierwszy numer ukazał się w grudniu 1900 r. Jako wydawca podpisywał dziennik Mieczysław Dawid Teodorowicz, redakcją kierował początkowo ks. Józef Teodorowicz. Do grona współpracowników należeli m.in.: prof. Włodzimierz Czerkawski i prof. Bronisław Dembiński. Od marca 1902 r. kierownictwo literackie i dział recenzji teatralnych objął Zygmunt Sarnecki, ale w styczniu 1903 r. odszedł z redakcji. W marcu t.r. zastąpił go Edmund Sas-Naganowski. W 1903 r. dziennik przeszedł na własność spółki udziałowej, deklarującej kontynuację dotychczasowej linii redakcji. M. D. Teodorowicz w imieniu konsorcjum otworzył drukarnię „Polonia”, gdzie ukazywało się pismo. W okresie 31 III – 12 IV 1903 r. E. Naganowski objął

św. Floriana¹⁴¹, a w każdym razie nie dowodził, że Ks.Ks. powinni po parafiach zajmować się polityką – dziś niestety nie mają Księża żadnej gazety, która by dawała chociaż chrześcijańską dyrektywę w politycznych sprawach.

Wydawnictwem katechizmów zajmę się chętnie, jeżeli to będzie wydawnictwo wspólne Ks.Ks. Biskupów kraju, a przynajmniej Lwowa, Przemyśla i Krakowa – dla Krakowa byłoby to za ciężkie przedsięwzięcie, zwłaszcza, że zgodności pragnę, a pieniędzy na taki duży nakład nie mam własnych – róbmy wspólnymi siłami, byle wydawnictwo katechizmów zachować dla Ks.Ks. Biskupów.

Sądę, że koło 1 marca wyjadę nad morze do Nervi koło Genui¹⁴² lub Sorrento¹⁴³. Oczekując telegramu o ewentualnym przyjeździe, o modlitwę proszę i łączę wyrazy szczerego poważania i przyjaźni, brat w Chrystusie

† Jan

Ks. Kanclerzowi¹⁴⁴ ukłony łączę.

obowiązki redaktora naczelnego. W 37 numerze z 1903 r. Krzysztof Mioszowski i prof. W. Czerkawski wydrukowali oświadczenie, iż pismem kieruje komitet redakcyjny. Odpowiedzialność za dziennik przejęły wyżej wymienione osoby z Krakowa. Nakład spadł z 3500 egz. do 1160 (1903 r.). „Przedświt” przestał wychodzić 31 I 1904 r. *J. Wołczyński, Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego*, s. 111.

¹⁴⁰ Zajchowski Józef (1861-1939), święcenia kapłańskie w 1883 r. w Przemyślu, dr prawa kanonicznego, 1883-1887 wikariusz w Jaworowie, od 1887 r. kanclerz Konsystorza Biskupiego Przemyskiego, w 1888 r. sędzia w Sądzie Biskupim tamże, 1889-1901 wykładowca historii Kościoła i prawa kanonicznego w Instytucie Teologicznym w Przemyślu oraz prefekt Seminarium Duchownego tamże, w 1901 r. na zaproszenie abp. J. Bilczewskiego objął kanonię w Kapitułe Metropolitalnej we Lwowie. Był członkiem Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego we Lwowie, należał do Rady Nadzorczej Kasy Oszczędności i Kredytu we Lwowie, angażował się w ruchu chrześcijańsko-społecznym, wchodził w skład Kresowego Biskupiego Komitetu Ratunkowego (KBK) we Lwowie. W 1925 r. został szefem komisji delegatów kurii biskupich prowincji kościelnych lwowskiej i krakowskiej powołanej w celu przygotowania materiałów na obrady biskupów w maju t. r. na temat konkordatu. W 1928 r. reprezentował abp. Bolesława Twardowskiego w pracach mieszanej komisji kościelno-rządowej w sprawie ustaw uchylonych przez konkordat. *J. Wołczyński, Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego*, s. 118.

¹⁴¹ Zapewne mowa o parafii pw. św. Floriana w Krakowie.

¹⁴² Genua – miasto w północno-zachodnich Włoszech nad Morzem Liguryjskim.

¹⁴³ Sorrento – miejscowość w regionie Kampania, prowincja Neapol (Włochy).

¹⁴⁴ Obowiązki ówczesnego kanclerza Konsystorza Metropolitalnego we Lwowie pełnił w latach 1895-1902 ks. dr Bolesław Twardowski.

Dokument 18J[ezus] M[aria] J[ózef]^r

Kraków, 1 marca 1901

Wasza Arcybiskupia Mość!

Ks. Dyrektor Bielenin¹⁴⁵ współ z 2 katechetami przyrzekli teks[t] małego katechizmu pod względem stylistycznym poprawić – uwzględniając gdzie to okaże [się] wskazane uwagi Ks. Ślusarza¹⁴⁶. Jeśli Ks. B[isku]p Pelczar zgodzi się na wspólne wydawnictwo katechizmów, to sądzę, że trzeba będzie zrobić nakład małego katechizmu w przynajmniej stu tysięcy egzemplarzy – ja kazałem wydrukować 60000, a po 2 latach powstało zaledwie 2000 egzep[ar]y. Średniego i wielkiego katechizmu na razie nie potrzeba będzie wydawać aż za rok lub 2, gdyż ja mam znaczny nakład, który oczywiście po cenie kosztów wydawnictwa odstąpię. Nader cieszyć się będę, jeżeli wydawnictwo katechizmu zatrzymają Ks.Ks. Biskupi w swych rękach. Sprzedają katechizmów trudnić się mogą liczne księgarnie, a Ks.[Ks.] Dziekani mogą być pomocni – bez ofiar się nie obejdzie, a nawet były wypadki, że księża rozdali darmo katechizmy; tłumaczyli się, iż kiedy nakładem Biskupa to pewnie darmo. Proszę o wiadomość czy Ks. B[isku]p Pelczar się godzi, czy kazać drukować?

^r Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹⁴⁵ Bielenin Józef (1850-1929), święcenia kapłańskie w 1876 r. w Tarnowie, 1876-1878 wikariusz par. Spytkowice, 1878-1882 wikariusz par. Oświęcim, 1882-1889 duszpasterz par. kościoła Mariackiego w Krakowie, 1882-1901 katecheta w Seminarium Nauczycielskim Męskim tamże, 1901-1921 dyrektor tej placówki, 1889-1901 wykładowca katechetyki i metodyki na Wydziale Teologicznym UJ. S. Piech, *Wydział Teologiczny*, s. 100; M. Gawlik, J. Szczępaniak, *Księża katecheci*, s. 95-96.

¹⁴⁶ Właściwie: Ślósarz Jan (1850-1917), święcenia kapłańskie w 1879 r. we Lwowie, 1879-1880 wikariusz par. Belz, 1880-1885 studia w Uniwersytecie Wiedeńskim uwieńczone doktoratem teologii, 1885-1888 wikariusz par. pw. Matki Bożej Śnieżnej we Lwowie, 1886-1892 katecheta lwowskich szkół średnich, 1888-1892 prefekt studiów w Seminarium Duchownym we Lwowie, 1886-1890 adiunkt Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, w 1900 r. habilitacja z teologii, 1901-1903 docent teologii pastoralnej Lwowskiego Uniwersytetu, 1904-1917 kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej we Lwowie. J. Wołczański, *Wydział Teologiczny*, s. 265; Tenże, *Działalność dydaktyczno-naukowa ks. Jana Ślósarza na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1886-1903*, „Studia Polonijne”, 2020, t. 41, s. 103-124.

Konsystorza nie zapowiadają, więc mam nadzieję, że przez breve Ks. Leon¹⁴⁷ będzie przekonizowany – rychło pokona w Tarnowie trudności¹⁴⁸.

Konferencje Ks.Ks. B[isku]p[ów] w Wiedniu niestety małą korzyść przynoszą – myśli przewodniej nie ma – przewodniczący za wiekowy, niektórzy za wiele mówią. Ks. B[isku]p Bauer¹⁴⁹ z Brunn i Ks. Kard. [...] ¹⁵⁰ mają zdrowsze zdania.

Bawi u mnie Ks. Arc[y]b[iskup] Popiel¹⁵¹ – p[anu] Korzeniowskiemu¹⁵² przedstawiłem naglejsze potrzeby diecezji, aby o nich pamiętał. Do pracy brak sił, w Kapitulie wielka próżnia po śp. Ks. Foxie. Notatkę z zapiskami zwracam.

Radbym rychło wyjechać nad morze, tu brak spokoju – powrócę, da Bóg, po Świętach – niech Ks. B[isku]p Nowak się zaprawia – chociaż ma zdrowie liche, bardziej gorliwością jak siłą pracuje.

O modlitwę proszę i pełen poważania kreślę [się] brat w Chrystusie

† Jan

¹⁴⁷ Mowa o ks. Leonie Wałędze.

¹⁴⁸ Nadzieje autora listu okazały się błędne, bowiem cały trzydziestoletni pontyfikat bp. Wałęgi w diecezji tarnowskiej upłynął pod znakiem bezwzględnej walki z ruchem ludowym. Zob. m.in.: J. Wołczański, *Listy biskupa Leona Wałęgi do arcybiskupa Józefa Bilczewskiego z lat 1900-1922*, „Nasza Przeszość”, 1998, t. 90, s. 181-386.

¹⁴⁹ Bauer Franz Sales (1841-1915), duchowny niemiecki, 1872-1882 prof. Uniwersytetu Praskiego, 1882-1904 biskup diecezji Brunn, 1904-1915 arcybiskup archidiecezji Ołomuniec, w 1911 r. kreowany kardynałem. *Bauer Franz Sales*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, 1 Bd., Wien 1957, s. 55.

¹⁵⁰ Wyraz nieczytelny.

¹⁵¹ Popiel-Chościak Wincenty Teofil (1825-1912), święcenia kapłańskie w 1849 r. w Kielcach, dr teologii, 1853-1862 wykładowca i wicerektor Seminarium Duchownego w Kielcach, 1862-1863 rektor Akademii Duchownej w Warszawie, 1863-1875 biskup płocki, 1868-1875 zesłany przez władze carskie do Nowogrodu Wielkiego, 1875-1883 biskup kujawsko-kaliski, 1883-1912 arcybiskup metropolita warszawski. R. Skrzyniarz, *Popiel Wincenty*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 1417.

¹⁵² Korzeniowski Ignacy – radca Namiestnictwa we Lwowie, radca dworu, zamieszkały we Lwowie.

Dokument 19J[ezus] M[aria] J[ózef]⁸Amalfi¹⁵³, 19 marca 1901
h[otel] Capucini – Marina

Wasza Arcybiskupia Mość

zechce przyjąć najserdeczniejsze życzenia przy zbliżającej się uroczystości Ś[więt]ego Patrona¹⁵⁴. Niech Pan Bóg użyć łaski i światła wiele, by tyle potrzebna zbożna praca Księdza Arcybiskupa przyniosła archidiecezji trwałej korzyści niemało, a o co jak codziennie na Mszy św., tak w szczególności 19 b.m. modlić się będą.

Z odebranej tu wiadomości o przyjęciu wspólnego Katechizmu nader się cieszę, oby to było zapowiedzią wspólnego działania Ks.Ks. Biskupów w każdej ważniejszej sprawie, a co dla Kościoła byłoby z niemałą korzyścią – pod korektą Ks. Bielenina mały Katechizm wydrukują – będzie nader rzeczą pożądaną, gdy Ks. Prałat Lenkiewicz zbada i powie nam, wiele egzemplarzy wszystkich trzech Katechizmów rocznie się rozchodzi we lwowskiej i przemyskiej diecezji.

Jubileusz w diec[ezji] Krak[owskiej] rozpocznie się 1 maja¹⁵⁵. Oby Ks. Nuncjusz zdołał przeprowadzić prekonizację Ks. B[isku]p[a] Wałęgi przez breve, zwłaszcza, że we Wiedniu mówiono, iż Konsystorz dopiero w czerwcu się odbędzie.

Konferencje Ks.Ks. Biskupów odłożone na listopad, bo Ks. Kard. Grusza chory, jedzie do Area¹⁵⁶.

Czytam obecnie materiały Synodu diec[ezjalnego] w r[oku] 1900 w Brixen¹⁵⁷ odbytego. Ks. B[isku]p Aichner¹⁵⁸ zebrał zebrał treściwie potrzeby diecezji – oby i u nas podobne synody się odbyły.

⁸ Tekst pisany czarnym atramentem na 2,5 stronicy liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹⁵³ Amalfi – miejscowość w regionie Kampania, prowincja Salerno (Włochy).

¹⁵⁴ Patronem chrzcielnym abp. Bilczewskiego był św. Józef, którego uroczystość w kalendarzu liturgicznym przypada 19 marca.

¹⁵⁵ Zapewne nawiązanie do Roku Świętego 1900, ogłoszonego 11 V 1899 r. bullą *Properante ad exitum* przez Leona XIII.

¹⁵⁶ Area – miejscowość we Włoszech nad Morzem Liguryjskim.

¹⁵⁷ Diecezja Brixen – prowincja kościelna w północnych Włoszech w regionie kościelnym Triveneto.

¹⁵⁸ Aichner Simon (1816-1910), święcenia kapłańskie w 1840 r. w Brixen, dr teologii, 1840-1851 duszpasterz, 1852-1882 prefekt, wykładowca i rektor Seminarium Duchownego w Brixen, 1882-1884 biskup pomocniczy diecezji Brixen, 1884-1904 biskup

Od tygodnia tu bawię – wygrzewam [się] na słońcu jak krokodyl i oddycham morskim powietrzem. Katedra wspaniałe ma relikwie Ś[wię]t[ego] Andrzeja Apost[ola]¹⁵⁹. Ks. Arcybiskup Dominicus¹⁶⁰, przyjemny staruszek, obdarował mnie pomarańczami ze swego ogrodu – diecezja mała, a Księży moc – w Kapitulie jest 30 Kanoników, z których 25 infułatów.

Ponawiam życzenia i prosząc o modlitwę łączę wyrazy szczerego poważania i przyjaźni [...] ¹⁶¹.

Dokument 20

J[ezus] M[aria] J[ózef]^t

Kraków, 19/4

Wasza Arcybiskupia Mość

raczy przyjąć najserdeczniejsze dzięki za przesłane życzenia – o modlitwę gorąco proszę, bym spełniał wiernie wolę Bożą.

W ciepłym i uroczym Amalfi siły pokrzepilem – tutejsze zimne powietrze niekorzystnie oddziałowuje, a tu już jutro przyjeżdża hr. Salinci¹⁶², by wręczyć Zuchetto¹⁶³, a w poniedziałek pojedziemy na Wiedeń do Pesztu¹⁶⁴, skąd powróciwszy, po odjeździe gości rzymskich będą niecierpliwie oczekiwał łaskawego przybycia Najp[rzewielebniejszego] Ks. Arcybiskupa¹⁶⁵.

ordynariusz tamże, w 1904 r. przeszedł na emeryturę i otrzymał godność arcybiskupa tytularnego. *Aichner Simon*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, 1 Bd., Wien 1957, s. 10.

¹⁵⁹ Katedra pw. św. Andrzeja Apostoła w Amalfi pochodzi z X w. Relikwie patrona dotarły tam podczas VI Krucjaty i umieszczone zostały w krypcie w 1208 r.

¹⁶⁰ Właściwie: Dominicus Enrico de (1828-1908), rzymskokatolicki duchowny włoski, 1884-1894 biskup diecezji Marsi, 1894-1908 arcybiskup diecezji Amalfi.

¹⁶¹ Brak zakończenia. Kartka mechanicznie odcięta.

^t Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1901. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹⁶² Osoba niezidentyfikowana; wysłannik papieża do kardynała-nominaata.

¹⁶³ Właściwie: wł. zucchetto – piuska stanowiąca nakrycie głowy kardynała. Akt przekazania kard. Puzynie piuski kardynalskiej miał miejsce 21 IV 1901 r. w Krakowie. J. K r a c i k, *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*, s. 490.

¹⁶⁴ Peszt – wschodnia część Budapesztu na Węgrzech.

¹⁶⁵ W kościele zamkowym w Budapeszcie 25 IV 1901 r. cesarz Franciszek Józef wręczył kard. Puzynie biret kardynalski. Kapeluszek kardynalski otrzymał 25 kwietnia t.r. z rąk Leona XIII w Rzymie. J. K r a c i k, *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*, s. 490.

Ojciec Ś[więt]t[y] ma się doskonale, umysł żywy. Kolegiąści Ks.Ks. Lisowski¹⁶⁶ i Chonorski¹⁶⁷ dobrze się mają. Na forum odkopany kościół ma nader ciekawe i dobrze zachowane freski.

Pozostają pełen wysokiego poważania oddanym w Chrystusie bratem

† Kard. Puzyrna

Dokument 21

J[ezus] M[aria] J[ózef]^u

Kraków, 27/V 1901

Wasza Arcybiskupia Mość!

O Galiczu¹⁶⁸ nic złego mnie nie doszło – dla sąsiedzkich stosunków z Ks. Kard. Koppem¹⁶⁹ przyjąć go do Krakowa było mi trudno.

Procesja jubileuszowa była tu nader liczna, oby uczestnicy odbyli spowiedź i rozpoczęli życie po katolicku.

¹⁶⁶ Lisowski Franciszek (1876-1939), święcenia kapłańskie w 1900 r. we Lwowie, 1898-1902 studia specjalistyczne w Rzymie uwieńczone doktoratami z filozofii i teologii, 1902-1903 wikariusz par. Złoczów, 1903-1904 wikariusz lwowskiej katedry, 1903-1913 katecheta szkół średnich w Brodach i Lwowie, w 1912 r. habilitacja z teologii, w 1913 r. prof. nadzwyczajny, w 1916 r. prof. zwyczajny, 1913-1933 prof. dogmatyki na Wydziale Teologicznym UJK we Lwowie, 1917-1919 dziekan fakultetu, 1919-1921 prodziekan, 1928-1933 biskup pomocniczy archidiec. lwowskiej i rektor Seminarium Duchownego, 1933-1939 biskup ordynariusz diec. tarnowskiej. J. Wołczański, *Wydział Teologiczny*, s. 235 nn; J. Sopcych, *Biskup tarnowski Franciszek Lisowski (1876-1939). Teolog i duszpasterz*, Tarnów 2017, passim.

¹⁶⁷ Właściwie: Honorski Władysław (1875-1933), święcenia kapłańskie w 1899 r. we Lwowie, dr filozofii, dr teologii, 1899-1902 studia specjalistyczne w Rzymie, 1902-1903 i 1906-1914 wikariusz par. Czerniowce, 1903-1906 katecheta gimnazjalny w Brzeżanach, 1914-1915 administrator par. Bełz, 1915-1918 więziony przez Rosjan, 1918-1919 administrator par. Trembowa, 1919-1930 ekspozyt i proboszcz par. Myszkowice, 1930-1933 proboszcz par. Uhrynów. G. Chajko, *Kościół rzymskokatolicki w Bełzie 1867-1939*, Kraków 2019, s. 79.

^u Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

¹⁶⁸ Osoba niezidentyfikowana.

¹⁶⁹ Kopp Georg (1837-1914), święcenia kapłańskie w 1862 r. w Hildesheim, 1881-1887 biskup Fuldy, od 1884 r. członek pruskiej Rady Państwa, od 1887 r. członek Izby Panów, 1887-1914 biskup Wrocławia, w 1893 r. mianowany kardynałem, 1886-1887 przewodniczący komisji regulującej relacje Kościół-państwo, od 1900 r. pełnił funkcję przewodniczącego Konferencji Episkopatu Niemiec. K. Engelbert, *Kopp Georg*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 6, herausg. von J. Höfer, K. Rahner, Freiburg im Br. 1961, kol. 537-538.

Ks. Łubieński¹⁷⁰ dobrze zrobił – szlachetnie, iż napiętnował niecne postępowanie przeciw Ks. A[rceybisku]p[owi] W[eberowi]. Jeżeli Ks. Arcybiskup powróci z wizytacji, to radbym koło 24 czerwca przyjechać na Sejm¹⁷¹. Ks. B[isku]p Nowak wyjeżdża 7 czerwca na wizytację dekanatu Myślenickiego¹⁷², ja pojedę na lipiec i sierpień na Bielany, a z końcem sierpnia na wizytację dekanatu Wielickiego¹⁷³.

W ciągu tygodnia radbym na parę godzin odwiedzić Ks. B[isku]p[a] Wałęgę. Mam tu niemiłe zajście wskutek antyreligijnych 3 prelekcji prof. Piekosińskiego¹⁷⁴ w Wadowicach¹⁷⁵ mianych; mało ludzi niestety chce prawdą żyć – oportunizm dociera wszędzie.

O modlitwę proszę i łączę wyrazy prawdziwego poważania, sługa w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyra

¹⁷⁰ Łubieński Bernard (1846-1933), święcenia kapłańskie w 1870 r. w Akwizgranie w Zgromadzeniu oo. Redemptorystów, 1870-1882 przebywał w Anglii, 1882-1883 pracował w Wiedniu, w 1883 r. otworzył pierwszy klasztor na ziemiach polskich w Mościskach – diecezja przemyska, w którym przebywał do 1902 r., potem pracował w Krakowie, Warszawie, ponownie w Mościskach; prowadził misje i rekolekcje we wszystkich regionach ziem polskich. Aktualnie trwa jego proces beatyfikacyjny. K. P a n u ś, *Łubieński Bernard*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, red. zbior., Lublin 2006, kol. 572-573.

¹⁷¹ Aluzja do funkcji posta wirylnego, jaką piastowali biskupi w Sejmie Krajowym we Lwowie.

¹⁷² Myślenice – miasto w ówczesnej Galicji Zachodniej, stolica dekanatu w diecezji krakowskiej.

¹⁷³ Wieliczka – miasto w ówczesnej Galicji Zachodniej, stolica dekanatu w diecezji krakowskiej.

¹⁷⁴ Piekosiński Franciszek (1844-1906), dr prawa, 1865-1891 pracownik przedsiębiorstw i banków, 1891-1904 prof. prawa staropolskiego w UJ, w roku akad. 1894/95 dziekan Wydziału Prawa, 1892-1904 dyrektor Archiwum Krajowego w Krakowie, w 1878 r. został członkiem Akademii Umiejętności, edytor m.in. polskich źródeł średniowiecznych, pod koniec życia dotknięty chorobą umysłową. S. G r o d z i s k i, *Piekosiński Franciszek Ksawery*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. zbior., Wrocław 1981, s. 77-81.

¹⁷⁵ Wadowice – miasto w ówczesnej Galicji Zachodniej na terenie diecezji krakowskiej.

Dokument 22J[ezus] M[aria] J[ózef]^v

Bielany, 20 lipca

Waszej Arcybiskupiej Mości

dopiero dziś podziękować mogę za przysłanie 8000 koron, bo dotąd nie miałem adresu. Ceny Katechizmu podnieść nie mogłem, bo Rada Szkolna Krajowa zażądała, by dotychczasowa cena 12 halerczów i nadal pozostała. 25% upustu za samą sprzedaż, to za wiele wymaga Zakład Ossoliń[skich]¹⁷⁶.

Wasza Arcyb[iskupia] Mość dostanie jeszcze 10000 katech[izmów] bez żadnej dopłaty, czy mam je równie odesłać do Zakładu Ossol[ini]ńskich? Składając w komis Katechizmy w zakładzie wzmiankowanym proszę wyraźnie zastrzec, że są one przeznaczone do rozprzedaży tylko dla szkół w Archidiec[ezji] położonej¹⁷⁷, by uniknąć bałamuctwa.

Jak służą kąpiele, które da Bóg wraz z powietrzem solą nasyconym pokrzepią siły Jego. Przemówienie do Marszałka¹⁷⁸ było bardzo dobre.

Spokój – ciszę i powietrze wyborne tu znalazłem. Wezwany przyjechał Ks. B[isku]p Wałęga z Ks. Mazankiem – będą używać na kąpiele; od kilku dni mamy ciepło i pogodę. Wino czerwone (2 beczki) z Porto zamawiam.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen poważania bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

^w-Korzystam z gościnności Księdza Kardynała nie tylko w mieszkaniu, ale i w liście. Wczoraj tu przyjechałem, dwie wiślnie kąpiele

^v Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1901. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „(1901)”.

¹⁷⁶ Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie – instytucja z fundacji Józefa Maksymiliana Ossolińskiego dla narodu polskiego erygowana w 1817 r. we Lwowie, otwarta dziesięć lat później. Placówka stała się jednym z najważniejszych na ziemiach polskich ośrodkiem badań nad kulturą polską. Dysponowała własnym wydawnictwem i drukarnią. Po II wojnie światowej część zbiorów przewieziono do Wrocławia, gdzie aktualnie funkcjonuje Ossolineum. We Lwowie zaś pozostała część zasobu znalazła się w posiadaniu Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefańka z siedzibą w danym gmachu Ossolineum. Informacje własne autora.

¹⁷⁷ Powinno być: położonych.

¹⁷⁸ Funkcję ówczesnego marszałka krajowego Galicji pełnił w latach 1895-1901 (do grudnia) Stanisław Marcin Badeni.

^{w-w} Tekst pisany czarnym atramentem przez bp. Leona Wałęgę.

dobrze zrobiły. Zabawię tydzień, może z powrotem wraz [z] Ks. Lenkiewiczem, któremu łączę serdeczne pozdrowienia, zatrzymacie się u mnie, poszlę z flaszką propinację. Mam niejeden twardy orzech, ale P[an] Bóg daje tu, zwłaszcza na Bielanach, dobry humor.

Vale et ora pro me¹⁷⁹

Leon

Radbym wiedzieć, kiedy wracacie?^w

Dokument 23

J[ezus] M[aria] J[ózef]^x

Kraków, 14 sierpnia

Wasza Arcybiskupia Mość!

Jak zdrowie po kąpielach morskich – droga daleka, czy nie umęczyła? O p[anu] Bobrzyńskim¹⁸⁰, jego pracy wolno mieć sąd różny, byle uzasadniony, ale zaznaczenie, że był tylko referentem ze szkoły liberalnej jak to napisał „Przedświt” – to za odważnie. Również i artykuł o wyborach z Kurii większej własności kwalifikował raczej się do „Kuriera Lwowskiego”¹⁸¹, a już wcale nie rozumiem uwagi „Przedświtu”,

¹⁷⁹ Łac.: żegnaj i módl się za mnie.

^x Tekst pisany czarnym atramentem na 2,5 stroniczy liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1901. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1901”.

¹⁸⁰ Bobrzyński Michał (1849-1935), dr praw, habilitacja w 1873 r. na UJ, 1877 r. prof. nadzwyczajny historii prawa niemieckiego, 1879 r. prof. zwyczajny UJ, od 1902 r. prof. prawa politycznego, od 1885 r. poseł do Sejmu Galicyjskiego i Rady Państwa, zwolennik programu konserwatystów krakowskich „stańczyków”, 1891-1901 wiceprezydent Rady Szkolnej Krajowej, 1908-1913 namiestnik Galicji. Po dymisji przebywał w l. 1913-1914 we Włoszech, w 1917 r. mianowany ministrem dla Galicji, ale wnet zrezygnował z urzędu. W 1914 r. przeniósł się do Wielkopolski, gdzie zmarł. S. E s t r e i c h e r, *Bobrzyński Michał*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. zbior., Kraków 1936, s. 165-168.

¹⁸¹ „Kurier Lwowski” – dziennik polityczno-społeczny wychodzący we Lwowie w l. 1883-1935, adresowany do zwolenników ruchu ludowego. Redaktorami naczelnymi byli: Ludwik Masłowski, od 1884 r. – Henryk Rywakowicz, od 1907 r. – Bolesław Wystouch, w 1918 r. – H. Rywakowicz, od 1922 r. – Jan Dębski, od 1823 r. – Włodzimierz Jampolski, od 1927 r. – J. Geschwind. Nakład pisma wynosił 1200-10000 egz. *Prasa polska w latach 1864-1918*, red. J. Łojek, Warszawa 1976, passim; J. J a r o w i e c k i, B. G ó r a, *Prasa lwowska w dwudziestoleciu międzywojennym: próba bibliografii*, Kraków 1994, s. 60.

że kandydatura Ks. Szponara¹⁸², kapłana z niejasną przeszłością od lat 3 bez miejsca pozostającego – ma być u ludu w krakowskim powiecie, gdzie Ks. Szponar nigdy nie pracował – mieć powodzenie.

Wasza Arcybiskupia Mość jako utrzymujący dziennik ten funduszami swymi zechce sprawdzić me uwagi i może uzna za potrzebne zrobić odpowiednie przedstawienie redakcji.

Filipowski¹⁸³, dyrektor drukarni twierdzi, że wysłał katechizmy ciężarowym pociągiem – tylko policzył za paki i odwiózł na kolej.

O modlitwę proszę i łączę wyrazy poważania i przyjaźni, brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 24

J[ezus] M[aria] J[ózef]†

Kraków, 18 października

Wasza Eksceleńco!

Zazdroszczę bytności w Brodach¹⁸⁴ – tyle pożytecznej wizytacji szkół – mnie niestety brakuje sił do odbycia wizytacji, podjęcia jakiej pracy chociażby tylko w Krakowie, gdyż me cierpienia nie ustają.

Wedle gazet jak i ustnych wiadomości Cesarz ma się lepiej – w razie przeciwnym wyjazd na pogrzeb i zarządzenie nabożeństwa po parafiach jest wskazane – ufajmy, że wspólne modlitwy wysłuchane zostaną i powróci do zdrowia.

Żałuję, że Ks. B[isku]p Jeglic¹⁸⁵ nie uważał za odpowiednie wpierv zapytać, czy może przyjechać celem zbierania składki na małe Seminarium, a nie poprzestawać na doniesieniu o dniu przyjazdu. Co do mnie,

¹⁸² Osoba niezidentyfikowana.

¹⁸³ Osoba niezidentyfikowana; z kontekstu wynika, iż Filipowski pełnił wówczas funkcję dyrektora Drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie.

† Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1901. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

¹⁸⁴ Brody – miasto i parafia rzymskokatolicka w archidiecezji lwowskiej.

¹⁸⁵ Właściwie: Jeglič Anton Bonawentura (1850-1937), święcenia kapłańskie w 1873 r. w Słowenii, 1897-1898 biskup diecezji Siunia, 1898-1930 biskup diecezji Lublana, 1930-1937 arcybiskup tytularny Garella i emeryt. Źródło: Archidiecezja lublańska – Wikipedia, wolna encyklopedia, pl.wikipedia.org › wiki › Archidiecezja_lublańska. Dane z 28 IV 2021 r.

mam tu tyle zobowiązań pieniężnych, że pomoc w Lublanie¹⁸⁶ poważną kwotą jest mi niemożliwą.

Ks. Arc[yl]b[isku]p Simon¹⁸⁷, który bawi u mnie od dłuższego czasu, wyjeżdża w poniedziałek do Rzymu. Szkoda wielka, że pasterz tej miary, mąż czynu, nie ma samodzielnej diecezji.

Oczekując łaskawego przybycia o modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Ks. Karol ręce całuje.

Dokument 25

J[ezus] M[aria] J[ózef]^z

Kraków, 2 stycznia

Waszej Ekscelencji

uwagę spieszę zwrócić, że wedle zamieszczonej odezwy bractwa Ś[więt]t[ego] Michała we „Vaterlandzie”¹⁸⁸ z dnia 1 b[ie]żącego m[iesi]ąca, strona 11, organizuje się pielgrzymkę jubileuszową do Rzymu z wio-
sną b.r.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Lublana – miasto w Słowenii.

¹⁸⁷ Właściwie: Symon Franciszek Albin (1841-1918), święcenia kapłańskie w 1864 r. dla diecezji łucko-żytomierskiej, dr teologii, 1864-1877 profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, w 1874 r. mianowany kanonikiem Kapituły Katedralnej mohylowskiej, 1877-1884 wykładowca seminarium Duchownego w Żytomierzu, 1884-1897 rektor uczelni, 1891-1897 biskup pomocniczy archidiecezji mohylowskiej, w 1897 r. mianowany biskupem płockim, choć nie objął rządów w diecezji wskutek zesłania go przez władze carskie do Odessy (1897-1901), skąd w 1901 r. zwolniono go z równoczesnym wydaleniem z imperium rosyjskiego, mianowany arcybiskupem tytularnym przebywał w Rzymie gdzie zrezygnował w 1901 r. z urzędu, 1913-1918 proboszcz kościoła Mariackiego w Krakowie; pozostawił po sobie pisarską spuściznę historyczno-biblioteczną. P. E. Herod, S. Tytus, *Symon Franciszek Albin*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin 2013, kol. 1314-1315.

^z Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna” i „[1]908?”.

¹⁸⁸ „Vaterland” – niemieckojęzyczny katolicki dziennik powołany do życia w 1871 r. w Luzernie, organ chrześcijańsko-demokratycznego stronnictwa ludowego.

¹⁸⁹ Pielgrzymka Polaków z trzech zaborów do Rzymu odbyła się z tytułu 25. rocznicy elekcji papieża Leona XIII na Stolicę Piotrową. Pątnicy wyruszyli z Krakowa 21 IV 1902 r., trasa wiodła przez Wiedeń, Padwę, Loreto, Asyż, z powrotem zaś przez

Droga czy nie bardzo zmęczyła Waszą Ekscelencję, dziś mamy 13 stopni mrozu. Nader miłą była mi bytność Jego, chociaż tak krótka i przy tak smutnym obchodzie. Radbym jutro być w Tarnowie.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen poważania, przyjaźni Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 26

J[ezus] M[aria] J[ózef]^z

Kraków, 26 stycznia

Wasza Arcybiskupia Mość!

Jeżeli Pan Bóg pozwoli przyjadę 31 bieżącego miesiąca w piątek błyskawicznym pociągiem wieczór do Lwowa, by 2 lutego konsekrować Ks. Arcybiskupa Teodorowicza¹⁹⁰. Upraszam uprzejmie o gości-
nę dla siebie, Ks. Sekretarza i służącego – przepraszam za kłopot¹⁹¹,
ale ufam życzliwości Ks. Arcypasterza, że zechce przyjąć mnie pod
dach swój. Przed paru dniami był tu Ks. B[isku]p Leon, wybiera się
również do Lwowa.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen poważania i przyjaźni, oddany
brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Florencję, Bolonię, Padwę, Wenecję i Wiedeń. Na pobyt w Rzymie wyznaczono 10 dni: od 26 kwietnia do 6 maja. *W sprawie pielgrzymki do Rzymu z okazji 25-letniego jubileuszu papieżstwa Ojca św. Leona XIII*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 70(1902), nr 3, s. 33-34.

^z Tekst pisany czarnym atramentem na 2,5 stronicy liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1902. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „(1902)”.

¹⁹⁰ Teodorowicz Józef (1864-1938), święcenia kapłańskie w 1887 r. we Lwowie w obrządku ormiańskokatolickim, wikariusz katedry ormiańskiej we Lwowie, wikariusz par. p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Stanisławowie, 1890-1897 proboszcz par. Brzeżany, 1897-1901 kanonik gremialny Kapituły Katedralnej we Lwowie, 1901-1938 arcybiskup lwowski, nominacje otrzymał 16 XII 1901 r., konsekracja miała miejsce 2 II 1902 r. we Lwowie – głównym konsekratorem był kard. Jan Puzyna, współkonsekratorami: abp Józef Bilczewski i abp Andrzej Szeptycki; mąż stanu, 1919-1922 poseł do Sejmu RP, w 1922 r. senator. K. K r a s o w s k i, *Biskupi katoliccy*, s. 291-298; informacje własne autora.

¹⁹¹ Forma przestarzała; właściwie: kłopoty.

Dokument 27J[ezus] M[aria] J[ózef]^z

Kraków, dnia 15/2 1902

Waszej Arcybiskupiej Mości

donoszę, że jeżeli Bóg pozwoli, 20-go wniosę toast na część Ojca Św[iętego]¹⁹² w czasie obiadu. Zamiaru Księdza Metropolity¹⁹³ nie rozumiem, zwłaszcza, że Arcyksiążę Rainer¹⁹⁴ będąc w Rzymie u Humberta¹⁹⁵ poczuwał się do obowiązku bytności w Watykanie. Ja, że go znam, będę telegrafował.

O „Legendach” Niemojowskiego¹⁹⁶ wspomniałem Księdzu Arcybiskupowi 1/2 poddając myśl, byśmy Biskupi wnieśli zbiorowe pismo do Namiestnika i zwrócili jego uwagę na zgubność takich publikacji.

Przepraszam, że i dziś osobiście nie piszę, ale obok silnych bólów hemoroidalnych i ostrego ataku na serce, miałem przez dni parę gorączkę.

O modlitwę proszę i pełen przyjaźni i poważania pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

^z Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu notesowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

¹⁹² Odniesienie do Leona XIII.

¹⁹³ Prawdopodobnie mowa o abp. Andrzeju Szeptyckim, tytułowanym przez polskich biskupów łacińskich „metropolitą”.

¹⁹⁴ Habsburg Rainer Ferdynand (1827-1913), bratanek cesarza Franciszka I, generał piechoty armii austriackiej, w 1857 r. mianowany przez Franciszka Józefa przewodniczącym Rady Państwa, 1861-1865 kanclerz, mecenas nauki i kultury, filantrop. Źródło: Rajner Ferdynand Habsburg https://pl.wikipedia.org/wiki/Rajner_Ferdynand_Ha... Dostęp 22 I 2022 r.

¹⁹⁵ Humbert I (1844-1900), król Włoch w latach 1887-1900, zginął z ręki anarchisty 29 VII 1900 r.

¹⁹⁶ Niemojewski Andrzej (1864-1921), absolwent prawa Uniwersytetu w Dorpacie, poeta, pisarz, społecznik okresu Młodej Polski, należał do PPS, jego twórczość nasycona była ideami antyreligijnymi, antyklerykalnymi i antysemitkami. Napisał m.in. *Legendy* (Lwów 1902), których trzy pierwsze nakłady z lat 1902, 1903 i 1905 skonfiskowano. A. Pięber, W. Stankiewicz, *Andrzej Niemojewski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 23, red. zbior., Wrocław 1978, s. 3-10; M. Jasińska-Wojtkowska, *Wokół „Legend” Andrzeja Niemojewskiego*, „Roczniki Humanistyczne”, 1998, t. 46, z. 1, s. 411-428.

Dokument 28J[ezus] M[aria] J[ózef]^{a1}

Kraków, dnia 18/2 1902

Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Od Mons[ignore] Bisletti¹⁹⁷, Maestro di Camere¹⁹⁸, Odbieram wiadomość, że Ojciec Św[ięty] ucieszony zamiarem urzędowania osobnej pielgrzymki polskiej złożonej z wiernych trzech dzielnic Polski polecił mi donieść, że pielgrzymkę przyjmie w czasie jej bytności w Rzymie. Termin wyjazdu może być albo 28 kwietnia – lub z uwagi na Święta Wniebowstąpienia i Zielonych Świat dopiero 20 maja. Ks. Smoczyński¹⁹⁹ wolałby termin późniejszy do wyjazdu – gdyż wtedy ruszyłyby się całe kompanie z Królestwa, zwłaszcza po ś[w]. Stanisławie²⁰⁰.

Zechce Wasza Arcybiskupia Mość mi donieść, czy trwa w zamiarze wyjechania z pielgrzymką, czy też jazdy zaraz po 23 lutym do Rzymu. O odpowiedź proszę co rychlej, gdyż Ks. Smoczyński nalega, by mógł termin wyjazdu jak najprędzej ogłosić.

^{a1} Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

¹⁹⁷ Właściwie: Bisleti Gaetano (1856-1937), święcenia kapłańskie w 1878 r. w Rzymie, dr teologii, 1878-1884 kanonik Kapituły Katedralnej w Veroli, w 1889 r. mianowany kanonikiem kapituły bazyliki watykańskiej, w 1911 r. kreowany kardynałem, prezydent Papieskiej Komisji ds. Studiów Biblijnych, kardynał-protector Papieskiej Akademii Kościelnej, 1915-1937 prefekt Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów. Źródło: Gaetano Bisleti – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Gaetano_Bisleti. Dostęp 25 IV 2021 r.

¹⁹⁸ Godność kościelna przyznawana duchownym katolickim.

¹⁹⁹ Smoczyński Wincenty (1842-1903), święcenia kapłańskie w 1865 r. w Rzymie, dr prawa kanonicznego, 1869-1972 duszpasterz w diecezji krakowskiej: par. Pleszów, par. pw. Najświętszego Salwatora w Krakowie, par. Rudawa i par. Rybna, aresztowany w 1872 r. przez władze carskie po wkroczeniu na teren Królestwa Polskiego spędził 3 lata na Syberii, zwolniony powrócił do Galicji uzyskując w 1876 r. inkardynację do diec. krakowskiej: 1876-1879 wikariusz par. pw. Wszystkich Świętych w Krakowie, 1879-1899 proboszcz par. Tenczynek, 1900-1903 proboszcz par. pw. św. Floriana tamże, organizator polskich pielgrzymek do Rzymu. H. E. W y c z a w s k i, *Smoczyński Wincenty*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H. E. W y c z a w s k i, Warszawa 1983, s. 110-113; R. S z c z u r o w s k i, *Ksiądz Wincenty Smoczyński – przewodnik pielgrzymów do Rzymu w latach 1888-1900*, „Nasza Przeszołość”, 1999, t. 91, s. 301-330.

²⁰⁰ Uroczystość św. Stanisława biskupa i męczennika w kalendarzu Kościoła katolickiego przypada 8 maja.

Ściśle poufnie donoszę, że z Watykanu zawiadomiono mnie o Konsystorzu Kardynalskim, mającym się odbyć w drugiej połowie maja. Leżę niestety w łóżku. 20-go celebrować będzie Ks. Biskup Nowak; wobec tego obiad niemożliwy²⁰¹.

O modlitwę proszę i pełen przyjaźni, i poważania pozostaję bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 29

J[ezus] M[aria] J[ózef]^b

Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Za wczorajszy list przeproszam Waszą Arcybiskupią Mość; najlepszy dowód, że mam gorączkę – w gorączce go dyktowałem. Termin najdogodniejszy dla pielgrzymki będzie 21 kwietnia.

Z prośbą o modlitwę łączę wyrazy poważania i pozostaję pełen przyjaźni, oczekując odpowiedzi

† J[an] Kard. Puzyna
Kraków, dnia 19/2 1902

Dokument 30

J[ezus] M[aria] J[ózef]^c

Waszej Arcybiskupiej Mości serdecznie dziękuję za pamięć. Dotąd niestety łóżka nie opuszczam dla silnego kaszlu i gorączki, która z południa mnie nawiedza. Fiat voluntas Dei!²⁰²

Co do załatwienia sprawy zatwierdzenia przez C.K. Sąd Wyższy wyroku na „Legendy” wydanego, tu wraz z Ks. Biskupem Nowakiem czynimy wszystko, co możemy. Wyrok zapewne zapadnie w krótkim czasie.

²⁰¹ Aluzja do celebracji 25-lecia pontyfikatu Leona XIII, wybranego papieżem 20 II 1878 r.

^b Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^c Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁰² Łac.: niech się stanie wola Boża.

Do Hr. Dębickiego²⁰³ posyłam, by dał mi informację co do opinii gubernatora warszawskiego o „Legendach”. W razie potwierdzenia będzie ta wiadomość w „Czasie”²⁰⁴ umieszczoną.

O nawiedzenie mnie z powrotem z Wiednia bardzo proszę, nie o jednej sprawie wypadnie pomówić. Ksiądz Biskup Tarnowski²⁰⁵ już wyzdrowiał.

Proszę wybaczyć, że zwrócę uwagę na najfałszywszy kierunek, jaki „Przedświt” zajmuje i zamiast łagodzić, jątrzy. Artykuły o Bobrzyńskim, Jaworskim²⁰⁶ oczywiście są inspirowane, ale nie przez przyjaciół Kościoła. Mógłby również ten dziennik opuścić z opieki swej Namiestnika, a jako katolicka gazeta wiedzieć, że Ks. Kardynał Ledóchowski²⁰⁷ nie ustąpił. „Przedświt”, gdy dalej tą drogą pójdzie, jeszcze więcej zamąci pojęcia księży.

²⁰³ Dębicki Ludwik Zygmunt (1843-1908), ziemianin, od 1871 r. publicysta czasopisma „Czas” wydawanego w Krakowie, autor publikacji z dziedziny biografistyki. Źródło: Ludwik Zygmunt Dębicki – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Dębicki_Ludwik_Zygmunt. Dostęp 25 IV 2021 r.

²⁰⁴ „Czas” – dziennik poświęcony polityce krajowej i zagranicznej oraz wiadomościom literackim, rolniczym i przemysłowym. Wychodził w l. 1848-1863 i 1864-1939 w Krakowie-Warszawie. Funkcję redaktorów pełnili: Lucjan Siemiński (1849-1852), Konstanty Sobolewski (1852-1854), Antoni Kłobukowski (1854-1864), Ksawery Małowski (1864-1867), A. Kłobukowski (1867-1892), Michał Chyliński (1892-1899), Antoni Beaupré (1899-1900), Aleksander Szukiewicz. Po 1900 r.: M. Chyliński, Rudolf Starzewski, Witold Noskowski, Antoni Bassara, A. Beaupré, Jan Moszyński, Stanisław Kopernicki, Rudolf Osmański, Aleksander Lekszycki, Michał Konopiński. *Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, pr. zbior., Warszawa-Lublin 1988, s. 90.

²⁰⁵ Odniesienie do bp. Leona Wałęgi.

²⁰⁶ Jaworski Władysław Leopold (1865-1930), dr praw, habilitacja w 1895 r. na UJ, w 1897 r. został prof. i kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego UJ; od 1905 r. związany ze stonictwem stańczyków krakowskich, 1901-1913 poseł do Sejmu Galicyjskiego, 1911-1918 poseł do Rady Państwa, współtwórca idei zbliżenia konserwatystów z ludowcami; od 1900 r. redaktor krakowskiego „Czasu”, członek NKN. Wyznawał koncepcję austro-polskiego rozwiązania kwestii polskiej, ale w ramach federacji środkowoeuropejskiej pod hegemonią Niemiec. Był autorem prac naukowych z dziedziny prawa administracyjnego i cywilnego. J. Buszko, *Jaworski Władysław Leopold*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, red. zbior., Wrocław-Warszawa-Kraków 1964, s. 115-118.

²⁰⁷ Ledóchowski Mieczysław (1822-1902), święcenia kapłańskie w 1845 r. w Rzymie, dr teologii, dr obojga praw, urzędnik Kongregacji Nadzwyczajnych Spraw Kościoła, 1852-1856 pracownik nuncjatury w Lizbonie, 1857-1861 delegat papieski na Nową Granadę, 1866-1886 arcybiskup archidiecezji gnieźnieńsko-poznańskiej, obrońca praw

Nie wątpię, że uczestników pielgrzymki będzie wiele – wobec uroku, jaki Ojciec Święty coraz bardziej roztacza na szersze koła. Wasza Arcybiskupia Mość z Ks. Biskupem Tarnowskim zechce ją poprowadzić.

O modlitwę gorąco proszę i pełen poważania, i przyjaźni kreślę się bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna
Kraków, dnia 25/2 1902

Dokument 31

J[ezus] M[aria] J[ózef]^d

Viareggio²⁰⁸, 10 marca
Grand – hotel

Ekscelencjo!

Za list najuprzejmiej dziękuję. Pełne uroku uroczystości w Rzymie wspaniale po Bożemu się odbyły. 1 bieżącego miesiąca przyjął Ojciec Ś[więt]t[y] nader serdecznie Kolegium Kardynalskie (43)²⁰⁹ dla każdego z nas miał ciepłe słowo – imieniem wszystkich nas biskupów polskich złożyłem akt hołdu-miłości życzenia; 3-go Msza Ś[więta] w Kościele Św. Piotra była godna uczestniczenia – Ojciec Ś[więt]t[y] donośnym głosem udzielał odpustu. Akademia w Kościele dwunastu Apostołów²¹⁰ była nader pouczająca, a zarazem dała możliwość ludziom świeckim okazania słowem swego przywiązania do Kościoła i Ojca Ś[więt]t[ego]. Perosi²¹¹ dyrygował świetnie. Poznałem wielu Kardynałów

Kościoła katolickiego i wiernych w dobie Kulturkampf, 1874-1876 internowany przez władze pruskie, w 1875 r. kreowany kardynałem, 1876-1902 przebywał w Rzymie, w 1892 r. mianowany prefektem Kongregacji Rozkrzewiania Wiary. J. Dębicki, *Ledóchowski Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 10, red. zbior., Lublin 2004, kol. 636-637.

^d Tekst pisany czarnym atramentem na 3,5 stronie czystego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1902. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „(1903)”.

²⁰⁸ Viareggio – miasto w rejonie Toskania, prowincja Lukka (Włochy), nad Morzem Tyrreńskim.

²⁰⁹ Aluzja do rzymskich uroczystości jubileuszu 25-lecia pontyfikatu Leona XIII celebrowanych w latach 1902-1903.

²¹⁰ Bazylika mniejsza pw. Dwunastu Apostołów w Rzymie pozostaje od XV w. pod zarządem Zakonu oo. Franciszkanów Konwentualnych.

²¹¹ Perosi Lorenzo (1872-1956), święcenia kapłańskie w 1895 r. w Wenecji, dyrektor chóru Capella Marciana przy Bazylice pw. św. Marka w Wenecji, w 1898 r. mianowany

(5 francuskich), jak i biskupów – Kard. Purand²¹² swą świątobliwością chwyta za serca – wielu włoskich Kard[ynałów] jest z Mediolanu²¹³, Turynu²¹⁴, Wenecji²¹⁵ robią wrażenie prawdziwych apostołów.

U Ojca Ś[więt]ego byłem dwukrotnie, ma się dobrze – czy pełne jeszcze zapału, ognia, pamięć zadziwiająca. W porozumieniu z ojcem Pawłem Smolikowskim²¹⁶ uprosiłem Kard[ynała] Ferrate²¹⁷, by przyjął protektorat nad Kolegium Polskim²¹⁸, które obecnie normalnie się

dyrektorem chóru Kaplicy Sykstyńskiej w Rzymie, propagator chorału gregoriańskiego, autor licznych utworów muzyki sakralnej. Źródło: Lorenzo Perosi – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Perosi. Dostęp 26 IV 2021 r.

²¹² Osoba niezidentyfikowana.

²¹³ Funkcję ówczesnego rządcy Kościoła w Mediolanie pełnił w latach 1894-1921 kard. Andrea Carlo Ferrari, beatyfikowany w 1987 r.

²¹⁴ Zwierzchnikiem archidiecezji turyńskiej był w latach 1897-1923 kard. Agostino Richelmy.

²¹⁵ Właściwie: Wenecji. Głową Kościoła lokalnego był w latach 1893-1904 patriarcha Giuseppe Sarto, późniejszy papież Pius X, kanonizowany w 1954 r.

²¹⁶ Smolikowski Paweł (1849-1926), święcenia kapłańskie w 1873 r. w Rzymie w Zgromadzeniu Księży Zmartwychwstańców, 1874-1882 na misjach w Bułgarii, później pracował we Lwowie, Krakowie i Rzymie, 1895-1905 generał Zgromadzenia, następnie przebywał w Kętach, Rzymie, Krakowie, Radziwiłłowie k. Warszawy, autor publikacji historycznych i teologicznych. B. M i c e w s k i, *Smolikowski Paweł*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin, kol. 457.

²¹⁷ Właściwie: Ferrata Domenico (1847-1914), święcenia kapłańskie w 1869 r. w Rzymie, doktor obojga praw, od 1876 r. prof. prawa kanonicznego na Ateneum św. Apolinarego potem prof. teologii dogmatycznej na Ateneum Propaganda Fide, 1879-1882 urzędnik nuncjatury we Francji, od 1882 r. podsekretarz w Kongregacji Obrzędów i Kongregacji ds. Nadzwyczajnych Spraw Kościoła, 1885-1891 arcybiskup i nuncjusz w Belgii, 1891-1896 nuncjusz we Francji, 1899-1901 sekretarz Kongregacji ds. Nadzwyczajnych Spraw Kościoła, w 1896 r. kreowany kardynałem, od 1899 r. prefekt Kongregacji Odpustów i Relikwii, 1900-1902 prefekt Kongregacji Obrzędów, 1902-1908 prefekt Kongregacji Biskupów, 1908-1914 prefekt Kongregacji ds. Dyscypliny Sakramentów, w 1914 r. mianowany sekretarzem Stanu Stolicy Apostolskiej. J. D u c h n i e w s k i, *Ferrata Domenico*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, red. zbior., Lublin 1989, kol. 143 (biogram niepełny); źródło: Domenico Ferrata – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Domenico_Ferrata. Dostęp 26 IV 2021 r.

²¹⁸ Papieskie Kolegium Polskie w Rzymie zostało erygowane 9 III 1866 r. przez Piusa IX staraniem ks. Piotra Semeneki CR z myślą o polskich studentach stanu duchownego kształcących się w Rzymie. Studenci z trzech zaborów mieli zatem możliwość zapoznania się z warunkami egzystencji Kościoła w różnych warunkach społeczno-politycznych ziem polskich. Do II wojny światowej placówkę prowadzili Księży Zmartwychwstańcy, potem zaś do roku 1959 oo. Jezuici, po nich opiekę przejął Episkopat Polski. *100-lecie Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie*, [Rzym] 1966, passim.

rozwią – młodzież pracuje, trzej lwowscy klerycy²¹⁹ korzystne robią wrażenie – pracują – kiedyś, da Bóg, Archidiecezja i Wasza Arcybiskupia Mość będą mieć pomoc, pociechę.

Przyjechałem tu wczoraj – zabawię kilka tygodni, by trochę odpocząć, przyjść do sił, a tak móc pracować w diecezji. Dnie ciepłe, powietrze morskie zdrowe, solne, miejscowość jeszcze nie modna.

Przy nadchodzącej uroczystości Ś[wię]t[ego] Józefa przesyłam najlepsze życzenia – o modlitwę proszę i pozostaje pełen poważania, brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Ks. Kan[onik] Bandurski²²⁰ ukłony łączy. Ks. Albina²²¹ pozdrawiam.

²¹⁹ Według schematyzmu archidiecezji lwowskiej za rok 1902, w rzymskim Kolegium Polskim przebywało wówczas dwóch studentów: ks. Władysław Honorski i ks. Franciszek Lisowski. *Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidiececesis Leopoliensis ritus latini pro anno Domini 1902*, Leopoli 1902, s. 168.

²²⁰ Bandurski Władysław (1865-1932), święcenia kapłańskie w 1887 r. we Lwowie, dr teologii, 1889-1893 wikariusz par. Kamionka Strumiłłowa, 1893-1895 wikariusz w katedrze lwowskiej, 1895-1896 sekretarz bp. Jana Puzyry w Krakowie, 1896-1906 kanclerz Kurii Biskupiej tamże, od 1899 r. kanonik Kapituły Katedralnej. Dnia 26 IX 1906 r. prekonizowany biskupem pomocniczym archidiec. lwowskiej; wikariusz generalny i rektor Seminarium Duchownego, działacz patriotyczno-społeczny. Po wybuchu I wojny światowej udał się do Krakowa, a stamtąd do Wiednia. Wskutek oskarżeń o nadużycia natury moralnej został zmuszony przez episkopat rzymskokatolicki Galicji do rezygnacji z funkcji biskupa pomocniczego, 16 IV 1917 r. otrzymał stosowny dekret Stolicy Apostolskiej. Po 1918 r. osiadł w Wilnie; był kapelanem sił zbrojnych Litwy Środkowej, generałem dywizji, autorem licznych publikacji religijno-patriotycznych. AALK, bsygn., J. Bilczewski, *Dziennik*, Lwów 1900-1923, mps, passim; AALK, bsygn., Kopia pisma abp. J. Bilczewskiego do ministra Ludwika Cwiklińskiego, Lwów 29 III 1918 r., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego; S. Rachwał, *Ks. biskup dr Władysław Bandurski. Wzór kapłana-Polaka*, Lwów 1913, passim; W. J. Wysocki, A. C. Żak, *Biskup Władysław Bandurski*, Pruszków 1997, passim; K. Krasowski, *Biskupi katoliccy*, s. 23-25; Z. Pilch, *Bandurski Władysław*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1300 (nieprecyzyjna relacja o dymisji z urzędu biskupa pomocniczego).

²²¹ Warszylewicz Albin (1872-1941), święcenia kapłańskie w 1897 r. we Lwowie, dr teologii, 1901-1905 sekretarz i kapelan abp. J. Bilczewskiego, 1905-1913 ojciec duchowny Seminarium Duchownego we Lwowie, kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej, wizytator szkół średnich, sędzia i egzaminator synodalny, prałat domowy papieski, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. J. Wołczanski, *Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego*, s. 180.

Dokument 32Kardynał Puzyna^e

W uzupełnieniu wysłanego wczoraj listu donoszę Waszej Arcybiskupiej Mości, że dziś dwoma pociągami o 5 godz[inie] wieczorem wyjechało 650 pielgrzymów. Ks. Smoczyński ma z drogi donieść o ilości omnibusów na dworcu w Rzymie potrzebnych – pojechało około 60 kapłanów, 2 kleryków. Adres i relikwie zabrał Ks. Smo[czyński].

Pełen poważania.

Dokument 33J[ezus] M[aria] J[ózef]^f

Kraków, 28 paźd[ziernika]

Wasza Arcybiskupia Mość!

Cieszę [się] wielce, że pobyt nad modrym morzem przysparza sił Ks. Arcybiskupowi do dalszej zbożnej pracy w najdłuższe lata; proszę tylko idąc za radą lekarza pozostać jak najdłużej.

Żyjemy w czasach trudnych, walki ze spaczonymi pojęciami – nic więc dziwnego, że zdrowie rychło się styra.

Po Krakowie, Lwów fetuje Konopnicką²²², której poezje pełne są bluźnierstw, szyderstw z wiary katol[ickiej]; na Ś[wię]t[ego] Cypriana²²³ napisała paszkwil.

Brak ludzi z hartem ducha coraz większy – omal wszyscy kokietują, ustępują ulicy chociażby kosztem sprawy, a co do rozstroju społeczeństwa doprowadzić musi.

^e Bilet wizytowy kard. Jana Puzyny z nadrukiem personaliów właściciela. Tekst pisany czarnym atramentem. Brak miejsca wystawienia dokumentu i daty rocznej. Z kontekstu wynika, że dokument powstał przed 21 IV 1902 r.

^f Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty; kontekst wskazuje na rok 1902. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”. Niżej nota ołówkiem inną ręką: „Twardowski – proboszczem Tarnopola?”.

²²² Konopnicka Maria (1842-1910), polska poetka i pisarka, pomimo przyznawania się do chrześcijaństwa i licznych akcentów religijnych w twórczości nie kryła swego antyklerykalizmu, czym zrażała sobie sfery kościelne ówczesnej Galicji. W roku 1902 poetka celebrowała 60. rocznicę urodzin.

²²³ Św. Cyprian (†14 IX 259 r.), bp Kartaginy, męczennik, jeden z Ojców Kościoła, pisarz, apologeta chrześcijaństwa.

W małym Sem[inarium] mamy 34, a w wielkim 63 [kleryków], z czego przypada na I r[ok] 20 – przeważnie młodzież dodatnie robi wrażenie, oby wytrwała.

Byli tu Ks.Ks. B[isku]pi Pelczar i Wałęga – wyglądają doskonale – uchwały synodu z końcem b[iejącego] r[oku] zostaną drukiem ogłoszone²²⁴.

Dla Tarnopola wybór doskonały, ale dla dobra diecezji pomocy Arcypasterza szkoda, że Ks. Twardowski²²⁵ ze Lwowa odchodzi. O Ks. Stoj[ałowskim] za widzeniem pomówię.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen poważania brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Ks. Albina²²⁶ pozdrawiam

Dokument 34

J[ezus] M[aria] J[ózef]^g

Kraków, 8 maja [1]903

Ekscelencjo!

Za tyle łaskawą pamięć najuprzejmiej dziękuję. Jak długo bawiłem w Viareggio i przepędzałem dnie całe na wybrzeżu morza nie tylko pięknego, ale i zdrowego czułem się silniejszy – ataki me były rzadsze, mniej silne. Dziś pomimo uwagi całej na rady lekarzy dawne cierpienia powróciły. Niech się dzieje wola Boża.

²²⁴ Nawiązanie do synodu diecezji przemyskiej zwołanego przez bp. J.S. Pelczara w dniach 19-22 VIII 1902 r. *Acta et statuta synodi dioecesanæ Premislensis quam A[nn]o D[omi]ni 1902 diebus 19, 20, 21, 22 mensis augusti habuit Josephus Sebastianus Pelczar episcopus premislensis latinorum*, Premislæ 1903, passim; G. Bujak, *Przemyskie synody diecezjalne biskupa Józefa Sebastiana Pelczara w 1902, 1908 i 1914 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2018, t. 110, s. 77-91.

²²⁵ Twardowski Bolesław (1864-1944), święcenia kapłańskie w 1886 r. we Lwowie, dr prawa kanonicznego, dr honoris causa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1895-1901 kanclerz Konsystorza Metropolitalnego we Lwowie, 1902-1918 proboszcz par. Tarnopola, 1918-1923 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej, 1923-1944 biskup ordynariusz tamże. G. Chajko, *Arcybiskup Bolesław Twardowski (1864-1944). Metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, Rzeszów 2010, passim.

²²⁶ Odniesienie do ówczesnego kapelana abp. J. Bilczewskiego – ks. dr. Albina Warszylewiczka.

^g Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

Mam niepokój wielki, gdyż Ks. Kan[onik] Bandurski, jak nie zdaje, w czasie procesji Ś[wię]t[ego] Floriana się przeziębził i od kilku dni ma silną gorączkę.

Zazdroszczę Waszej Arcybiskupiej Mości Możliwości odbycia tak długiej wizyty kanonicznej – byłem w tych parafiach – łacinników jest dosyć i dobrze Kościoła się trzymali²²⁷. Ja radbym chociaż na parę dni wyjechać w czerwcu do kilku parafii.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen poważania, brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

W Lourdes²²⁸ pamiętałem w modlitwach o Waszej Ekscelencji.

Dokument 35

J[ezus] M[aria] J[ózef]^h

Kraków, 4 lipca [1]903

Ekscelencjo!

Za tyle łaskawą obietnicę odwiedzin najserdeczniej dziękuję Waszej Arcybiskupiej Mości i przyjazdu Jego dnia 6 bieżącego miesiąca o 2,24 godzinie będę z upragnieniem oczekiwał. Tak rzadko niestety się widzimy, a o niejednej sprawie pomówić jest wskazane, że dobrze iż chociaż parę godzin razem będziemy.

Ks. Kan[onik] Wądołny²²⁹ wyjechał w środę do Karlsbadu²³⁰. O modlitwę proszę i pełen poważania, oddania pozostaję Waszej Ekscelencji sługą w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

²²⁷ Wspomnienia kard. Puzyny z czasów wizytacji pastoralnych w archidiecezji lwowskiej przed translacją do Krakowa.

²²⁸ Lourdes – miasto w południowo-zachodniej Francji słynne z objawień maryjnych w 1858 r.

^h Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²²⁹ Wądołny Czesław (1859-1925), święcenia kapłańskie w 1881 r. w Krakowie, dr teologii, w 1894 r. habilitacja na UJ, 1881-1992 sekretarz bp. A. Dunajewskiego, 1892-1896 wykładowca teologii moralnej na Wydziale Teologicznym UJ, katecheta szkolny w Krakowie, od 1901 r. kanonik gremialny Kapituły Wawelskiej, 1918-1925 archiprezbiter kościoła Mariackiego w Krakowie. M. G a w l i k, J. S z c z e p a n i a k, *Księża katecheci*, s. 315-316.

²³⁰ Karlsbad (Karlove Vary) – popularny kurort i uzdrowisko w zachodnich Czechach.

Dokument 36J[ezus] M[aria] J[ózef]ⁱ

Kraków, 6 listopada [1]903

Wasza Ekscelencjo!

Kochając Kościół rozumiem potrzebę solidarności w pracy między Biskupami jednej prowincji – potrzebę wzajemnego wspierania się bądź słowem, bądź czynem – ale nie kosztem potrzeb diecezji poszczególnego Biskupa. Życzę, by zamierzone wydawnictwo gazety ludowej²³¹ dla wschodniej części kraju się powiodło – bez podkopywania bytu cichej „Prawdzie”²³²; co do mnie wyznaję, że wolałbym rok i dwa opóźnić wydawnictwo gazetki zanim tęgiego redaktora się nie wychowa – znajdzie, jak wydawać gazetę słabymi siłami przez redaktorów nieznanących stosunków na Rusi.

Ks. Mytkowicza²³³ uwolnić nie mogę pomimo szczerzej chęci do pomożenia Waszej Arcybiskupiej Mości, bo w Jaworznie²³⁴, gdzie tyle tysięcy jest górników obecność jego jest niezbędna potrzebna, a brak Księży po parafiach pracujących jest ogromny, w znacznej części spowodowany pomnażającą się ciągle liczbą katechetów. O wprowadzeniu Ks. Mytkowicza na szersze pole działania myślę, tylko zapędy me są ukrócone małą kwotą pieniężną, jaką dysponować mogę.

ⁱ Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”. Obok nota ołówkiem ręką abp. Józefa Bilczewskiego: „telegr[am], by nie jechał, nie posyłać odezwy[]”.

²³¹ Abp Bilczewski powołał do „Gazetę Niedzielną” (1903-1914), redagowaną przez ks. Adama Wesolińskiego, z myślą o warstwach ludowych Galicji Wschodniej.

²³² „Prawda” – pismo katolicko-społeczne wydawane w latach 1893-1921 w Krakowie: 1896-1918 dwutygodnik, 1918-1921 tygodnik; redaktorzy: 1896-1898 ks. Jan Ł a b a j i ks. S o ł b a, od 1898 r. ks. Teofil F l i s, później ks. Melchior K a d z i o ł a, *Polskie czasopisma*, s. 521.

²³³ Mytkowicz Andrzej (1873-1954), święcenia kapłańskie w 1899 r. w Krakowie, dr ekonomii społecznej, w 1924 r. habilitacja, 1924/25 – 1933/34 prof. socjologii chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1933-1954 proboszcz par. pw. Krzyża św. w Krakowie, 1934-1939 i 1945-1947 wykładowca na Wydziale Teologicznym UJ, przed 1939 r. członek Chadeccji, działacz chrześcijańsko-społeczny. J. W o ł c z a n ś k i, *Wydział Teologiczny*, s. 410 nn.

²³⁴ Jaworzno – miasto na Wyżynie Śląskiej, na terenie ówczesnej diecezji krakowskiej.

Za przysłanie egzemplarza pięknego listu pasterskiego²³⁵ dziękuję – oby przyprowadził ludzi do opamiętania, że nie tylko modlitwą, ale życiem całym Maryję Pannę czcić należy.

W Tarnowie za parę dni będę – szkoda wielka, że w Kapitułe go nie rozumiano²³⁶. Powracając z Rzymu od wczoraj bawi u mnie Ks. B[isku]p Niedziałkowski²³⁷.

O modlitwę gorąco proszę i pozostaję pełen poważania Waszej Ekszelencji brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 37

J[ezus] M[aria] J[ózef]^J

Kraków, 21 grudnia [1]903

Wasza Ekszelencjo!

Za cenną pamięć dziękuję serdecznie i nawzajem wraz z opłatkiem przesyłam najlepsze życzenia przy nadchodzącej uroczystości Bożego Narodzenia – niech Bóg, Pan dobry i sprawiedliwy, użycza łask i zdrowia wiele Waszej Arcybiskupiej Mości do pracy dla Jego chwały i dobra Kościoła na różnych polach podjętej.

Oby liczba parafii jak i ekspozytur się odnowiła, a co z łatwością przyjdzie, skoro Ks. Trzopiński²³⁸ będzie miał dobrych naśladowców.

²³⁵ W roku 1903 abp J. Bilczewski wydał dwa listy pasterskie: *List pasterski o Niepokalanym Poczęciu NMP* (Lwów 1903), *List pasterski „W sprawie społecznej”* (Lwów 1903).

²³⁶ Aluzja do recepcji w kręgach duchowieństwa tarnowskiego osoby bp. Leona Wałęgi.

²³⁷ Niedziałkowski Karol (1846-1911), święcenia kapłańskie w 1869 r. w Żytomierzu, mgr teologii, wikariusz katedralny także, od 1881 r. wykładowca w lokalnym Seminarium Duchownym, w 1890 r. rektor tej instytucji, od 1884 r. kanonik Kapituły Katedralnej, 1897-1901 biskup pomocniczy archidiecezji mohylowskiej, 1897-1901 rektor i wykładowca Akademii Duchownej w Petersburgu, 1901-1911 biskup ordynariusz diecezji łucko-żytomierskiej i administrator diecezji kamieniecko-podolskiej, autor publikacji teologicznych. M. Dębowska, *Niedziałkowski Karol Antoni*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, red. zbior., Lublin 2009, kol. 1049-1050.

^J Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²³⁸ Trzopiński Jan (1855-1931), święcenia kapłańskie w 1883 r. we Lwowie, 1883-1886 wikariusz par. Kamionka Strumiłowa, 1886-1898 wikariusz par. Kochawina, 1898-1931 proboszcz także, organizator miejscowego sanktuarium maryjnego i animator koronacji obrazu Matki Bożej koronami papieskimi w 1912 r. S. Migas, *Ksiądz pralut Jan Trzopiński twórca Kochawiny*, Kraków 1992, passim; M. Kordel, *Świętej pamięci*

Hr. Tarnowski²³⁹ jak i inni panowie dopytują, kiedy pojedzie deputacja z hołdem do J[ego] Św[iątobliwości] Piusa X²⁴⁰ – obawiają się, że w jesieni będzie za późno²⁴¹ jak i niemożliwie z uwagi na sejm, który zazwyczaj dopiero na jesień bywa zwoływany²⁴²; co do mnie wyznaję, że uważam wyjazd na jesień dopiero trochę za późno zwłaszcza, że jedynie Galicja w imieniu całej Polski może do Rzymu pojechać.

O modlitwę gorąco proszę i pozostaję pełen poważania Waszej Ekscelencji, brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 38

J[ezus] M[aria] J[ózef]^k

Kraków, 12 lutego [1]904

Wasza Ekscelencjo!

Przepraszam za zwłokę w odpowiedzi – oczekiwałem na powrót O. Bratkowskiego²⁴³, który niestety dotąd nie powrócił. Pragnę bowiem,

ksiądz Jan Trzopiński 1855-1931. Pralat Jego Świątobliwości i proboszcz w Kochawinie. (Wspomnienie pośmiertne), Lwów 1931, passim.

²³⁹ Tarnowski Stanisław (1837-1917), dr historii, od 1869 r. docent UJ, w 1871 r. prof. nadzwyczajny, w 1879 r. prof. zwyczajny tamże, w roku akad. 1882/83 dziekan Wydziału Filozoficznego, 1886/87 i 1899/1900 rektor UJ, od 1873 r. członek czynny Akademii Umiejętności, od 1883 r. sekretarz generalny, od 1890 r. prezes tejże. Był jednym z czołowych przywódców krakowskich konserwatystów; od 1867 r. poseł do Sejmu Galicyjskiego, od 1885 r. poseł do wiedeńskiej Izby Panów; od 1876 r. współwłaściciel „Czasu”, drukował artykuły publicystyczne na łamach „Przeglądu Polskiego”. T. B u j n i c k i, *Stanisław Tarnowski (1837-1917)*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Wydział Filozoficzny*, red. J. M i c h a l i k, W. W a l e c k i, Kraków 2000, s. 60-75.

²⁴⁰ Pius X/Giuseppe Sarto (1835-1914), święcenia kapłańskie w 1858 r. w Treviso, 1858-1867 wikariusz par. Tombolo, 1867-1875 proboszcz par. Salzano, 1875-1884 kanonik Kapituły Katedralnej i ojcem duchownym Seminarium Duchownego w Treviso, 1884-1893 biskup diecezji Mantua, w 1893 r. kreowany kardynałem, 1896-1903 patriarcha Wenecji, 1903-1914 papież, reformator wielu dziedzin życia Kościoła, kanonizowany w 1954 r. Z. Z i e l i Ń s k i, *Pius X*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 756-758.

²⁴¹ Odniesienie do jubileuszu 20-lecia sakry biskupiej Piusa X przypadającego 10 XI 1904 r.

²⁴² Aluzja do sesji Sejmu Krajowego we Lwowie, w którego posiedzeniach uczestniczyli galicyjscy biskupi ordynariusze jako posłowie wirylni.

^k Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach czystego papieru formatu zeszytowego. W górnej partii karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁴³ Bratkowski Stefan (1853-1914), święcenia kapłańskie w 1882 r. w Zakonie oo. Jezuitów w Krakowie, pracował na placówkach jezuickich w Tamopolu (1882-1884),

aby przez Kongregację Mariańską²⁴⁴, która tu jest liczna i dobrze się rozwija pozyskać członków ze wszystkich sfer inteligencji do ligii antypojedynkowej. Oby tą razą dzięki inicjatywie Waszej Ekscelencji sprawa należycie zrozumiana, poparta, a tak i moralnie dojrzała się okazała – cięcie pałaszem nie przywróci przez nieprawy uczynek utraconego honoru, tylko jedynie to uczynić może żywot pracowity w duchu Chrystusa Pana prowadzony. Na teraz wypadnie ograniczyć się na Kraków, a i tak po wsiach dworów coraz to mniej.

14 b.m. będzie u mnie wieczorem parę panów, z którymi pomówię. Wyczekuję wiadomości, kiedy pielgrzymka wyruszy do Rzymu, by zawiadomić diecezjan.

Za pamięć o mnie dziękuję – niestety stan zdrowia mego ciągle nieprzychylny. O modlitwę gorąco proszę i z wyrazami poważania, i przyjaźni pozostaję Waszej Ekscelencji
bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Mam nadzieję, że jadąc lub wracając z Wiednia Ekscelencja mnie raczy odwiedzić.

Dokument 39

J[ezus] M[aria] J[ózef]¹

Kraków, d[nia] 11 lutego 1906

Ekscelencjo!

Stanisławowie (1886-1888), Lwowie (1888-1892), Starej Wsi (1892-1893), Krakowie (1893-1914). Był założycielem we Lwowie pierwszej sodalicy mariańskiej dla studentów (1889 r.), w Krakowie – sodalicy uczniów szkół średnich (1895 r.) i kupców oraz mieszczan (1893 r.). Spieszył z pomocą materialną i moralną uczącej się młodzieży. *Bratkowski Stefan*, [w:] *Encyklopedia wiedzy*, s. 66.

²⁴⁴ Właściwie: Sodalicya Mariańska – stowarzyszenie katolików świeckich erygowane w XVI w. w Rzymie celem formacji chrześcijańskiej członków w duchu pobożności maryjnej. W tym samym stuleciu zostało wprowadzone w Polsce; odrodzenie nastąpiło po 1835 r. w Galicji: powstanie miesięcznika „Sodalis Marianus”, zakładanie domów rekolekcyjnych, propagowanie konferencji ascetycznych, organizacja kongresów. *M. Ł a c e k*, *Sodalicya Mariańska*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin 2013, kol. 521-525.

¹ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu A4. W lewym górnym rogu karty tytułowej nadruk firmowy: „Curia Principis Episcopi Cracoviensis” i nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

Pod dniem 4 bieżącego miesiąca odniósł się Ks. Nuncjusz Apostolski²⁴⁵ do mnie, a niewątpliwie i do Waszej Ekszelencji, o akcję w obronie nierozzerwalności katolickich małżeństw zagrożonych przez antyreligijną ligę wolności rozwodów²⁴⁶. Sprawę tę wnieść ma liga do rady państwa.

Jakkolwiek, dzięki Panu Bogu, w diecezji Ś[więt[ego] Stanisława po wsiach szczególnie, ufam, myśl taka nie znajdzie poparcia, a zawiadamiac o podobnej akcji mogłoby nie być bezpiecznym, zanim jednak jakkolwiek dam odpowiedź, mam zaszczyt zwrócić się do Waszej Arcybiskupiej Mości upraszając o światłe zdanie w porozumieniu z Ks.Ks. Biskupami Metropolii, aby w kraju naszym jednomyślną zachować akcję.

Może Wasza Ekszelencja raczy powracając z Wiednia po konferencji Ks.Ks. Biskupów do mnie wstąpić, o co uprzejmie proszę – pomówimy o wspólnych kłopotach.

O modlitwę proszę i pełen głębokiego poważania pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 40

J[ezus] M[aria] J[ózef]^f

Kraków, 17 marca 1906

Wasza Ekszelencjo!

Wraz z modlitwą szlę²⁴⁷ najserdeczniejsze życzenia przy nadchodzącej uroczystości Ś[więt[ego] Józefa, który oby był przemożnym

²⁴⁵ Funkcję ówczesnego nuncjusza apostolskiego w Austro-Węgrzech pełnił w latach 1904-1911 abp Gennaro Granito Pignatelli di Belmonte.

²⁴⁶ Nuncjusz apostolski w Wiedniu pismem z lutego 1906 r. skierowanym do wszystkich biskupów katolickich cesarstwa austro-węgierskiego apelował o rozwinięcie pastoralnej kontrakcji przeciw planowanej ustawie. Podkreślał konieczność głoszenia kazań ukazujących nadprzyrodzony walor sakramentu małżeństwa, apelował o szeroką akcję zbierania wśród wiernych podpisów w obronie katolickiego małżeństwa i przesłanie ich do wiedeńskiej nuncjatury. Nadesłane arkusze z podpisami miały być dostarczone 10 III 1906 r. parlamentowi w Wiedniu. *W sprawie grożącej ustawy o rozwodach małżeńskich, Lwów 16 II 1906 r.*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 4, s. 37-39.

^f Tekst pisany czarnym atramentem na 3 stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „Bandurski”.

²⁴⁷ Forma zgodna z oryginałem.

orędownikiem przed tronem Najwyższego i uprosił dla Waszej Arcybiskupiej Mości łask zdrowia wiele do rządzenia w najdłuższe lata obszerną diecezją w tych coraz cięższych zawilszych²⁴⁸ czasach.

Węzłem wzajemnej miłości należy nam się zespolić, by uprosić sobie nawzajem światła nieba wytrwałości wiele. Ze wszech stron przez złe gazety, jak i zebrania, nieprzyjaciel zasiewa jad niezgody – nieufności do władzy w sercach wiernych. Jak dotąd parafie wiejskie małe dają posłuch przewrotnym namowom – „Prawda” pozyskuje coraz większą ilość czytelników. Po miastach złe nieuchwytnie – napływ wielki młodzieży z Królestwa bez znajomości katechizmu źle oddziałowuje – pełni są złych żądz – kierunek wychowania dziewcząt pozostawia wiele do życzenia, a na tworzenie burs niestety nie ma pieniędzy. Przez tworzenie różnorodnych związków zespalamy terminatorów – rzemieślników.

List pasterski²⁴⁹ a raczej obszerny wyczerpujący traktat Waszej Arcybiskupiej Mości po razy kilka odczytałem – sędzę z niemałą korzyścią – pełen treści, jasno nakreśla zadania, kierunek pracy tak kapłanów, jak i wiernych – oby wpłynął na uspokojenie umysłów.

Mam nadzieję, że Wasza Eksceleńcja powracając do Lwowa zechce w Krakowie odpocząć i przyjąć gościnę w pałacu biskupim, o co uprzejmie proszę.

Na Litwie wytwarzają się podobne trudne stosunki jak we wschodniej części Galicji – że Litwin woli do Polaka mówić po rosyjsku jak po polsku.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę i pełen poważania, i przyjaźni pozostaję Waszej Eksceleńcji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Pużyna

Ks. Karol²⁵⁰ dobrze się miewa – pracuje, ręce całuje.

^{m-}Ośmielony dobrocią Eminencji, który mi pozwala dopisać słów parę, przesyłam Najdroższemu Arcypasterzowi najserdeczniejsze życzenia,

²⁴⁸ Wyrażenie przestarzałe; tu: skomplikowanych, zawitych.

²⁴⁹ J. B i l c z e w s k i, *List pasterski o potrzebie ofiarności na cele społeczne i organizacji katolickiej*, Lwów 1906.

²⁵⁰ Mowa o ks. Karolu Niklu, przyjacielu abp. Bilczewskiego.

^{m-m} Fragment napisany czarnym atramentem ręką ks. Władysława Bandurskiego.

by P[an] Bóg dodawał Mu najobfitszych sił do spełniania zadań prawdziwie apostołskich.

Ręce całuję i proszę o modlitwę, additissimus in X[risto]²⁵¹

Ks. Władysław^{252-m'}

Dokument 41

J[ezus] M[aria] J[ózef]^{n'}

Kraków, 14 maja 1906

Ekscelencjo!

Na pismo łaskawe Waszej Ekscelencji z dnia 3 b.m. w sprawie zniesienia przed laty przez Ks.Ks. Biskupów obr[ządku] łac[ińskiego] Kraju naszego wydanego zakazu czytowania pisemka²⁵³ „Wieniec i Pszczółka”²⁵⁴ przez Ks. Stan[isława] Stojałowskiego²⁵⁵ wydawanego, mam zaszczyt odpowiedzieć co następuje:

²⁵¹ Łac.: oddany w Chrystusie.

²⁵² Autograf ks. dr. Władysława Bandurskiego.

^{n'} Tekst pisany czarnym atramentem na 2 stronicach liniowanego papieru formatu A4. W górnej partii karty tytułowej nadruk firmowy: „Curia Principis Episcopi Cracoviensis” i nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁵³ Zakaz abonowania i lektury czasopism „Wieniec” i „Pszczółka” w Galicji został wydany przez rzymskokatolicki episkopat galicyjski w roku 1895.

²⁵⁴ „Wieniec” – dwutygodnik dla ludu polskiego wydawany w latach 1875-1899 Lwów-Cieszyn-Wiedeń-Czaca, założyciel i redaktor ks. Stanisław Stojałowski. „Pszczółka” – czasopismo polityczne dla polskiego ludu, dwutygodnik, redaktor ks. S. Stojałowski, drukowane w latach 1875-1899 we Lwowie, Cieszynie i Wiedniu. W roku 1900 doszło do fuzji obu tytułów; odtąd periodyk ukazywał się pod nazwą „Wieniec-Pszczółka”. W 1911 r. tytuł został przekazany Stronnictwu Narodowo-Demokratycznemu. *Polskie czasopisma*, s. 784.

²⁵⁵ Stojałowski Stanisław (1845-1911), święcenia kapłańskie w 1870 r. w Krakowie w Zakonie oo. Jezuitów, pierwszy dyrektor Apostolstwa Modlitwy, 1873-1874 nauczyciel w jezuickim konwiktie w Tarnopolu, od 1875 r. duchowny archidiecezji lwowskiej: wikariusz par. Gródek Jagielloński, Lwów, proboszcz parafii Kulików, wydawca pism ludowych „Wieniec”, „Pszczółka”, „Piast”, „Dzwon”, „Polska”, „Niewiasta”, organizator stowarzyszeń społeczno-oświatowych, w 1888 r. suspendowany przez lwowskiego biskupa pomocniczego Jana Puzyńkę, w 1893 r. założył Związek Stronnictwa Chłopskiego”, 1896-1897 ekskomunikowany, w 1896 r. założył Stronnictwo Chrześcijańsko-Ludowe, 1898-1911 poseł do Sejmu Krajowego, autor artykułów publicznych o tematyce religijnej, społeczno-politycznej, oświatowej i gospodarczej. R. K a c z m a r s k i, *Stojałowski Stanisław*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 3, red. zbior., Lublin 1995, s. 86-89; *Stanisław Stojałowski*, [w:] *Encyklopedia wiedzy*, s. 647.

Rzeczony zakaz został wydany przez ówczesny Episkopat po długim namyśle nie bacząc na wielce szkodliwe i przewrotne działanie Ks. St[ojałowskiego] od ćwierć wieku prawie tak ustnie na zgromadzeniach, jak i pisemnie w „Wieńcu” i „Pszczółce”, którego dążnością, treścią była chęć podkopywania prawowitej władzy ordynariackiej²⁵⁶, jak i zasiewanie nienawiści społecznej między poszczególnymi warstwami ludności – niestety nie bezowocnie.

Skutkiem tego, że Ks. St[ojałowski] nie ma obecnie prawa odprawiania Mszy Ś[więt]e[jej] w poszczególnych diecezjach – wydanego zakazu czytowania wzmiankowanego pisemka, jak i gorliwej, wytrwałej pracy duchowieństwa i działania błogosławnego misji, rekolekcji i pisemek ludowych jak „Gazeta Niedzielną”²⁵⁷, „Prawda”, wpływ tego kapłana znacznie zeszczuplał z błogą korzyścią dla dusz wiernego ludu i całego społeczeństwa.

Zanim więc wydane mało by być pozwolenie wiernym czytowania wzmiankowanego pisemka, należy po tylokrotnych zawodach, smutnym doświadczeniu, wziąć sędzę pod rozwagę tegoż następstwa zwłaszcza, że nasuwa się myśl, czy zmiana w kierunku tendencji pisma „W[ieniec]” i „P[szczółka]” nie jest manewrem przed nadchodzącymi wyborami dla pozyskania chwilowo głosów wyborców bez szczerzej chęci uznania dawnych błędów, bez zmiany sposobu pracy na polu społecznym, podjęcia pracy w duchu miłości Boga i bliźniego – zachowaniu samemu jak i pouczeniu swych czytelników o potrzebie poszanowania władzy Ks.Ks. Biskupów.

Wobec powyżej przytoczonych okoliczności sędzę, że nie przesądając decyzji przez Ks.Ks. Biskupów w przyszłości powziąć się mającej, na teraz Ks. Stojałowski nie zasługuje, by zakaz czytowania gazetki „Wieniec” i „Pszczółka” uchylony został²⁵⁸.

O modlitwę proszę i pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości pełen wysokiego poważania oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

²⁵⁶ Wyrażenie przestarzałe; tu: władzy duchownej.

²⁵⁷ „Gazeta Niedzielną” – czasopismo ukazujące się w latach 1903-1914 we Lwowie z inicjatywy abp. J. Bilczewskiego, adresowane do katolickich warstw ludowych Galicji Wschodniej. Funkcję redaktora pełnił ks. Adam Wesoliński.

²⁵⁸ Zgodnie z tą sugestią, do końca życia kard. Puzyny (†1911) nie anulowano nałożonych restrykcji względem wspomnianych czasopism.

Dokument 42J[ezus] M[aria] J[ózef]^{o'}

Kraków, 9 czerwca [1]906

Ekscelencjo!

Powracam z dworca, dokąd z Ks. B[isku]p[em] Nowakiem odprowadziliśmy Ks. Ar[cy]b[isku]p[a] Webera²⁵⁹ – niech Bóg miłościwy używa jemu łask i zdrowia wiele, by praca – szlachetne zamiary jego przyniosły owoce obfite w Ameryce.

Żałuję, że chociaż na jeden dzień nie przyjadę do Gwoźdźca²⁶⁰, gdy Wasza Arcybiskupia Mość będzie, ale siłą brak i niestety tu na wizytę nie będę mógł wyjechać.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekszelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 43J[ezus] M[aria] J[ózef]^{p'}

Kraków, 28 czerwca [1]906

Ekscelencjo!

Z upragnieniem będę oczekiwał przyjazdu Waszej Arcybiskupiej Mości w poniedziałek 2-go lipca ale w Bielanych, dokąd w sobotę się przesiedlam, by nabrać siły do pracy jeżeli Pan Bóg życie przedłuży.

Powóz mój będzie oczekiwał w poniedziałek na dworcu o godzinie pół do trzeciej po południu, a ja oczekiwać będę z obiadem na Bielanych.

^{o'} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁵⁹ Uroczyste pożegnanie opuszczającego na stałe archidiecezję lwowską a zarazem polskie ziemie abp. Józefa Webera odbyło się we Lwowie 29 V 1906 r. Uczestniczył w nim metropolita lwowski abp. Bilczewski oraz przedstawiciele duchowieństwa. Rządca lokalnego Kościoła wydał trzy dni wcześniej pisemny komunikat informujący o fakcie rezygnacji współpracownika z dotychczasowej funkcji, podkreślając jego zasługi, cierpienia wywołane atakami prasy, a zarazem zapewniając go o wdzięczności i modlitwie. J. B i l c z e w s k i, *Do Wielbnego Duchowieństwa i wszystkich wiernych archidiecezji lwowskiej, Lwów 26 V 1906*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 8, s. 93.

²⁶⁰ Gwoździec – miejscowość i parafia rzymskokatolicka położona 19 km na północny-wschód od Kołomyi – archidiecezja lwowska. Była to rodzinna miejscowość kard. Puzyny.

^{p'} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

Jeżeli i obecność Ks. B[isku]p[a] Wałęgi jest wskazaną, to proszę o lakoniczny telegram: „Leon niech przyjedzie”, a napiszę by przyjechał.

Prosząc o modlitwę, pozostaję pełen poważania Waszej Ekscelencji oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

B[isku]p Nowak czy ma być przy rozmowie?

Dokument 44

J[ezus] M[aria] J[ózef]^r

Kraków, 30 czerwca 1906

Wasza Ekscelencjo!

Za chwil parę wyjeżdżam na Bielany, gdzie w poniedziałek 2 lipca będę oczekiwał z obiadem łaskawego przybycia, na dworcu będą me konie i Jakub²⁶¹. Piszę do Ks. B[isku]p[a] Wałęgi, by tu przyjechał – przysiadając się w poniedziałek do pociągu, którym Wasza Ekscelencja jechać będzie.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym sługą w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 45

J[ezus] M[aria] J[ózef]^s

Bielany, 12 lipca

Ekscelencjo!

Za ponowne życzenia serdecznie dziękuję. Módlmy się wzajemnie, by zarządzenie Ojca Ś[wię]t[ego] wypadło na korzyść diecezji²⁶² – osobiście tracę wiele²⁶³.

^r Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁶¹ Zapewne lokaj, służący lub stangret kard. Puzyny.

^s Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1906. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „(1906)”.

²⁶² Prawdopodobnie nawiązanie do rozporządzenia Piusa X adresowanego do Kościoła Powszechnego o nauczaniu zasad życia chrześcijańskiego. Autor apelował

Że obecnie cała Kapituła prawie się rozjechała: Ks. Prałat Bandurski nie tylko prowadzeniem kancelarii i referowaniem spraw zajęтым być musi, a Ks. Nikiel do przyjazdu swego następcy (1 sierpień) przy mnie pozostać musi, przeto i przez cały sierpień przesiedliwszy się do Krakowa z prowadzeniem kancelarii – kasą obznajmiać się musi²⁶⁴, przeto poddając się woli Ojca Ś[więt]ego, proszę, aby Wasza Acybi-skupia Mość powołał Ks. B[andurskiego] dopiero na 1 listopada²⁶⁵. Po wyjeździe we wrześniu z Krakowa potrzebuje długiego wypoczynku – kuracji – obecnie jest mocno zdenerwowany, a do prowadzenia Seminarium we Lwowie potrzeba spokoju.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 46

J[ezus] M[aria] J[ózef]^t

Kraków, 21 grudnia 1906

Wasza Ekscelencjo!

Przy nadchodzącej pamiętce tyle dla serc naszych radosnej uroczystości Bożego Narodzenia spieszę przesłać wraz z opłatkiem serdeczne życzenia,

o podjęcie nauczania dzieci katechizmu w niedziele i święta w kościele przez godzinę, wzywał duchowieństwo do przygotowania kandydatów do spowiedzi, Komunii św. i bierzmowania, nakazywał we wszystkich parafiach erygowanie stowarzyszenia nauki chrześcijańskiej, sugerował w większych ośrodkach urządzenie publicznej katechizacji młodzieży pozbawionej nauki w szkołach, zainicjowanie nauczania w niedzielę i święta katechizmu dorosłych wiernych w oparciu o *Katechizm Soboru Trydenckiego*. P i u s X, *Okólnik do biskupów całego świata katolickiego o wykładaniu nauki chrześcijańskiej*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 9, s. 95-107.

²⁶³ Ubolewanie kard. Puzyny nad nieprzydatnością wydanego przezeń katechizmu do nauczania prawd wiary katolickiej.

²⁶⁴ Ks. dr Karol Nikiel objął w 1906 r. funkcję początkowo notariusza, a później kanclerza Kurii Biskupiej w Krakowie.

²⁶⁵ Bp Władysław Bandurski otrzymał nominację na biskupa pomocniczego archidiecezji lwowskiej ob. łac. 26 IX 1906 r., sakrę biskupią przyjął 30 grudnia t.r. w archikatedrze lwowskiej. Głównym konsekratorem był abp. Bilczewski.

^t Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

by Bóg dobry błogosławił pracy Waszej Arcybiskupiej Mości dla dobra archidiecezji tak rączo podejmowanej – użyczał zdrowia, pociech wiele z duchowieństwa pracującego wytrwale nad utwierdzeniem w wierze swych owieczek, a o co ja modlić się nie przestanę, jako były diecezjanin lwowski²⁶⁶.

Niestety, Ks. Nominat Biskup²⁶⁷ odjeżdża za dni parę. Po 20 [le]tniej cennej przyjaźni ubytek siły tej miary, serca oddanego, wielce mi dolega, zwłaszcza wobec ubytku sił umysłowych i fizycznych mych.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę, jak i o ponowne odwiedzenie mnie i pozostaję pełen poważania Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 47

J[ezus] M[aria] J[ózef]^u

Kraków, 17 marca 1907

Wasza Ekscelencjo!

Pomny lat ubiegłych w łącznej pracy przeżytych a dla mnie zawsze nader cennych, spieszę przy zbliżającej się uroczystości Ś[więt]t[ego] Józefa przesłać z głębi serca płynące życzenia. Modlić się nie przestanę, by Ś[więt]t[y] Patron ofiarował łask wiele swemu wiernemu czciocielowi i Wasza Arcybiskupia Mość znalazł w utwierdzeniu w wierze świętej zwiększającej się liczby wiernych i gorliwych Kapłanów pociech wiele, acz krzyżami przeplatanych, bez których życie katolika a dopiero Kapłana jest nieodłączne.

Tu po misjach, wizytacji, kler wziął się do pracy wytrwale – katecheci pracują, byle „ludowcy” się nie wciskali i przyszłe wybory bez zamieszania w sumieniach się odbyły. Niestety, przewrotna prasa, książki nieodpowiednie czynią wiele spustoszenia w sercach, zwłaszcza wobec bezdusności władz.

²⁶⁶ Nawiązanie do faktu urodzin na terenie archidiecezji lwowskiej w Gwoźdźcu, a potem do okresu pracy na urzędzie biskupa pomocniczego autora listu w strukturach lokalnego Kościoła.

²⁶⁷ Aluzja do rozstania ze współpracownikiem biskupem-nominatem Bandurskim.

^u Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu A4. W górnej partii karty tytułowej nadruk firmowy: „Curia Principis Episcopi Cracoviensis” i nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

Do Tamowa dojeżdżam – Ks. B[isku]p pilnie sieje. Ks. Karol pracuje wytrwale, opanował całość pracy. Z nabytku Ks. Kan[onika] Mazanka cieszę się wielce.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 48

J[ezus] M[aria] J[ózef]^v

Kraków, 28 kwietnia 1907

Wasza Ekscelencjo!

Chyba zbyt często byłoby zapewniać, jak miły, pożądany jest mi list dziś odebrany. Łącząc się przy każdodzienniej Mszy Ś[więt]ej modlitwą z Waszą Arcybiskupią Mością pragnę tym częściej wiedzieć, jak się miewa, podjęte prace apostołskie jak postępują, oby przyniosły liczne i trwałe owoce dla Kościoła.

Od 14 dni dolegają mi me cierpienia anemiczne obok innych chronicznych, nie wychodzę, by uniknąć silniejszego przeziębienia, wyczekuję słońca – dotąd mamy dnie zimne, deszcz, chwilami śnieg pada. Sił do pracy coraz mniej, a tej przybywa, obecnie wybory wprowadzają zamieszanie zwłaszcza, gdy miarodajne czynniki odstępają od zasad dla chwilowej korzyści – czym ogół się bałamuci. Ks. Stojał[owski] coraz śmieiej występuje, wobec czego przypomniałem duchowieństwu, że nie ma „celebret”²⁶⁸.

O. Łubieński daje rekolekcje w Petersburgu²⁶⁹, na obecny rok synowie Ś[więt]ego .Alfonsa²⁷⁰ mają zamówionych tam 14 rekolekcji dla Kapłanów i Kleryków – cichą pracą wiele dobrego zdziałają – ożywią wiarę w Kapłanach i Klerykach w całej Rosji.

^v Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁶⁸ Łac.: upoważnienie do celebrowania Mszy św. i sakramentów.

²⁶⁹ Petersburg – ówczesna stolica imperium rosyjskiego.

²⁷⁰ Synonim członków Zgromadzenia oo. Redemptorystów założonego przez św. Alfonsa Liguoriego w 1732 r.

Za pamięć dziękuję, o modlitwę proszę i pełen oddania pozostaję
Waszej Ekszelencji
bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Ks. Karol zdrowy – pilnie kancelarią [się] zajmuje. Ks. Kan[onik]
Mazanek celebry, referuje, przez Kapłanów [jest] lubiany.

Dokument 49

J[ezus] M[aria] J[ózef]^w

Kraków, 10 czerwca 1907

Ekszelencjo!

Spieszę przesłać najserdeczniejsze dzięki za tyle cenną pamięć,
przyslaną fotografię²⁷¹, jak i najnowszy owoc swej żmudnej nieustannej
pracy, którą co rychlej z pożytkiem niemałym odczytam. Szczęśliwa
archidiecezja, którą Wasza Arcybiskupia Mość zasila listem o treści
na czasie tyle będącym – oby dopomógł do zjednoczenia się nam
wkoło Krzyża Chrytusa Pana, wytrwania w pracy pomimo licznych
przeszkód przez nieprzyjaciół Zbawiciela stawianych²⁷².

Nader miła była mi bytność Ks. B[isku]p[a] Bandurskiego – znacz-
nie lepiej wygląda, wizyta kanoniczna nad Dniestrem²⁷³ doda mu sił
jeszcze więcej.

O modlitwę proszę i pełen poważania, przyjaźni pozostaję Waszej
Ekszelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

^w Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

²⁷¹ Brak owego załącznika.

²⁷² J. B i l c z e w s k i, *List pasterski „O Kościele Chrystusowym”*, Lwów 1907.

²⁷³ Dniestr – rzeka płynąca przez obecną Ukrainę i Mołdawię, należąca do zlewiska Morza Czarnego.

Dokument 50J[ezus] M[aria] J[ózef]^x

Kraków, 9 listopada 1907

Ekscelencjo!

Wiedząc, że Wasza Ekscelencja zajmuje się gorliwie i skutecznie sprawą ludu naszego na obczyźnie pracującego, przesyłam odebrane pismo tym bardziej, że ja przy swych zajęciach i cierpieniach nie mam głowy do zajęcia się i tą sprawą ważną mogącą zaprowadzić mnie w kolizję z zarządzeniami Waszej Arcybiskupiej Mości.

Mam nadzieję, że Wasza Ekscelencja z Wiednia po konferencji powracając zechce u mnie odpocząć. Dziś odjechał Ks. Ar[cy]b[isku]p Popiel do Warszawy – biedna ich dola.

O modlitwę proszę i pełen poważania, przyjaźni pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 51J[ezus] M[aria] J[ózef]^y

Kraków, 20 grudnia 1907

Wasza Ekscelencjo!

Pomny tyloletniej przyjaźni Waszej Arcybiskupiej Mości spieszę wraz z opłatkiem przesłać przy nadchodzącej uroczystości Bożego Narodzenia z głębi serca płynące życzenia. Oby litościwe Boże Dzieciątko przynoszące miłość i pokój na ziemię użyczyło nam wytrwałości w pracy dla dobra Kościoła, diecezji, pieczy naszej powierzonych.

Zamęt coraz większy we wszystkich zakątkach ziemi, warstwach ludności; modlić i pracować wiele nam potrzeba, by zjednoczonymi siłami pod znakiem Krzyża utworzyć skuteczną zaporę przeciw przewrotnemu działaniu coraz liczniejszych nieprzyjaciół Chrystusa Pana.

Z Ks. B[isku]p[em] Wałęgą odwiedzamy się wzajemnie, wspólne kłopoty²⁷⁴ omawiamy, Panu Bogu dziękujemy, że nie mamy mieszanej

^x Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

^y Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

²⁷⁴ Forma przestarzała; poprawnie: kłopoty.

ludności różnej narodowości, posłów pulpitemi rzucających na swych kolegów.

Kiedy mogę cieszyć się nadzieją powitania u siebie Waszą Eksceleńcją, którego prosząc o modlitwę pozostaję pełen poważania oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 52

J[ezus] M[aria] J[ózef]^{z'}

Kraków, 23 stycznia 1908

Waszej Eksceleńcji

najuprzejmiej dziękuję za przesłanie w szczotkowym odbiciu wspólnego listu pasterskiego w diecezjach naszych w lutym b.r. odczytać się mającego²⁷⁵. Ufam, że orędzie to przez wiernych będzie zrozumiane, a tak swego czasu zarządzone nabożeństwa, jak i da Bóg podjęta pielgrzymka do Rzymu z powodu jubileuszu Kapłańskiego Ojca Ś[wię]t[ego] Piusa X²⁷⁶ wspaniale wypadną.

Co do daty listu jak i czasu odczytaniu tegoż zastosuję się do łaskawie udzielonych wskazówek²⁷⁷. Modlić i pracować wielce nam Kapłanom potrzeba, by w sercach katolików w miejsce zawiści, zazdrości i chęci używania zapanował duch miłości Boga, bliźniego i zaparcia, jak i poczucie potrzeby jedności w pracy celem zapobieżenia dalszego rozstroju, który może przybrać zgubne następstwa.

Raz jeszcze za przysłanie kopii listu dziękuję i prosząc o modlitwę jak i odwiedzenie mnie do Wiednia jadąc, pozostaję pełen poważania i przyjaźni Waszej Excelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

^{z'} Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

²⁷⁵ *Arcypasterze wszystkich polskich diecezji Galicji i Bukowiny. Wielebnemu duchowieństwu i ukochanym wiernym błogosławieństwo i pozdrowienie w Panu!*, Lwów 20 II 1908 r. „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 76(1908), nr 1, s. 1-11.

²⁷⁶ Dnia 18 IX 1908 r. przypadała 50. rocznica święceń kapłańskich Piusa X.

²⁷⁷ Wspomniany wyżej list pasterski miał być odczytany w kościołach z ambon 16 i 23 II 1908 r.

Dokument 53J[ezus] M[aria] J[ózef]^z

Kraków, 6 lutego 1908

Wasza Ekscelencjo!

Za inicjatywą prof. Wicherkiewicza²⁷⁸ powstała myśl urządzenia w Krakowie wiecu katolickiego, o ile możliwe, krajowego. Na wczoraj odbytym zebraniu przeważało zdanie, by przyszły wiec krajowy odbył się dopiero w roku 1909, a to z uwagi na uroczystości kościelne, jak i pielgrzymkę do Rzymu z okazji jubileuszu Ojca Ś[więt]t[ego] w b.r. odbyć się mające. O czym mam zaszczyt donieść Waszej Ekscelencji z uprzejmą prośbą o zawiadomienie mnie, czy przychyłasz się do zdania, by odbył się wiec krajowy w r. 1909, a w takim razie zwołam w marcu b.r. posiedzenie liczniejsze, na które raczysz Wasza Arcybiskupia Mość przysłać swoich delegatów celem omówienia czasu, w którym wiec miałby się odbyć, wybór liczniejszego Komitetu spośród mężów całego kraju dokonać, jak i oznaczyć treść przedmiotów mających być poddawane pod obrady, że wspomnę: organizacja związków katolickich, prasa.

O modlitwę proszę i pełen wysokiego poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

^z Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu A4. W górnej partii karty tytułowej nadruk firmowy: „Curia Principis Episcopi Cracoviensis” i nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁷⁸ Wicherkiewicz Bolesław (1847-1915), dr medycyny, 1872-1877 przebywał w krajach Europy Zachodniej, 1877-1896 pracował w Poznaniu jako organizator okulistyki, 1896-1915 prof. zwyczajny Wydziału Lekarskiego UJ, dyrektor Kliniki Okulistycznej w Krakowie, działacz katolicko-społeczny, członek stronnictwa chrześcijańskich demokratów, autor kilkuset prac z zakresu okulistyki. Źródło: Bolesław Wicherkiewicz – Wikipedia, wolna encyklopedia, pl.wikipedia.org › wiki › Bolesław_Wicherkiewicz. Dostęp 28 IV 2021 r.

Dokument 54J[ezus] M[aria] J[ózef]^{z'}

Kraków, 14 lutego 1908

Wasza Ekscelencjo!

Za przychylną odpowiedź – przeznaczenie ks[ięcia] Pawła Sapięhę²⁷⁹ na uczestnika w obradach przygotowawczych do odbyć się mającego wieceu serdecznie dziękuję. Oby za łaską Boga praca ta przyniosła trwałą korzyść dla Kościoła, Kraju, byśmy zrozumieli, że jedynie na gruncie wiary praca podjęta owoce pożądane przynieść może.

Kiedy ominęła nas przyjemność powitania dziś Waszą Arcybiskupią Mość, usilnie już dziś proszę, by zechciał z powrotem na dłużej do mnie wstąpić – przyjedzie Ks. Biskup Wałęga i pomówimy o wspólnych moralnych dolegliwościach.

O modlitwę i wiadomości z Wiednia z oznaczeniem dnia przyjazdu proszę i pozostaję Waszej Ekscelencji pełen poważania oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 55J[ezus] M[aria] J[ózef]^{a"}

Kraków, 25 kwietnia 1908

Wasza Ekscelencja

raczy przyjąć serdeczne podziękowania za udzielenie wiadomości o zamiarze urządzenia żałobnego nabożeństwa²⁸⁰ za niecnie zamordowanego

^{z'} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁷⁹ Sapięha Paweł (1860-1934), polski arystokrata, brat bp. Adama Stefana, pracownik Namiestnictwa Galicyjskiego, starosta w Jaśle, 1897-1907 poseł do Rady Państwa w Wiedniu, członek Koła Polskiego tamże, 1913-1919 prezes Czerwonego Krzyża w Galicji, działacz wielu organizacji społecznych, uczestnik ruchu chrześcijańsko-społecznego. T. Zielińska, *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, Warszawa 1997.

^{a"} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁸⁰ Na prośbę urzędników lwowskiego Namiestnictwa, abp Bilczewski celebrował 28 IV 1908 r. w katedrze żałobne nabożeństwo o godz. 9.00 za śp. namiestnika

wiernego syna Kościoła i ojczyzny²⁸¹, którą w zupełności podzielałam. W diecezji Krakowskiej i parafialnych kościołach dopiero 5-go maja odnośne nabożeństwo będzie odprawione – biedna, dzielna wdowa²⁸², oby za łaską Boga zdołała wychować liczną dziatwę²⁸³ na dzielnych katolików-polaków²⁸⁴. Piszę tych słów parę, zanim z Konsystorza odejdzie pisemna odpowiedź.

O modlitwę proszę i pełen poważania i przyjaźni pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 56

J[ezus] M[aria] J[ózef]^b"

Kraków, 4 czerwca 1908

Wasza Ekscelencjo!

W „Osservatore Romano”²⁸⁵ niemal codziennie wyczytuję, jak Ojciec Ś[więt]y raczy przyjmować liczne pielgrzymki względnie deputacie z różnych diecezji, a nawet części świata z okazji obchodu swego pięćdziesięcioletniego jubileuszu kapłańskiego.

Andrzeja Potockiego. AALK, bsygn., J. Bilczewski, Dziennik 1900-1923, Lwów 1900-1923, s. 42, mps.

²⁸¹ Potocki Andrzej (1861-1908), polski arystokrata i polityk, 1886-1890 na placówkach dyplomatycznych Austro-Węgier, 1895-1908 poseł do wiedeńskiej Rady Państwa i Sejmu Krajowego we Lwowie, 1901-1908 członek Izby Panów w Wiedniu, 1901-1903 marszałek krajowy, 1903-1908 namiestnik Galicji, zamordowany 12 IV 1908 r. przez Ukrainca podczas audiencji we Lwowie. J. B u s z k o, *Potocki Andrzej*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, red. zbior., Wrocław 1983, s. 778-782.

²⁸² Potocka z Tyszkiewiczów Krystyna (1866-1952), żona hr. Andrzeja Potockiego.

²⁸³ Krystyna i Andrzej Potoccy miał sześć córek: Katarzynę (1890-1977), Marię Teresę (1891-1918), Izabelę (1893-1962), Krystynę (1894-1963), Zofię (1902-1940), Joannę (1904-1967) oraz trzech synów: Adama (1896-1966), Artura (1899-1941) i Andrzeja (1900-1939).

²⁸⁴ Zapis zgodny z oryginałem.

^b" Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁸⁵ „L'Osservatore Romano” – dziennik watykański ukazujący się w Rzymie od roku 1861, prezentuje aktywność papieży, dokumenty Stolicy Apostolskiej i wypowiedzi najważniejszych hierarchów Kościoła katolickiego.

Wiedząc od Waszej Arcybiskupiej Mości o zamiarze urzędzenia z Kraju naszego wspólnej pielgrzymki, deputacji do Watykanu w ciągu b[ieżącego] roku, mam zaszczyt upraszać o doniesienie, na kiedy wyjazd został przeznaczony, bym na zadawane mi pytania mógł dawać właściwą odpowiedź. Ufam, że Ks. B[isku]p Nowak, który z wizytacji zadowolony powrócił, do Rzymu pojedzie, ja o podjęciu tak dalekiej podróży przy mych cierpieniach myśleć nie mogę.

O modlitwę proszę i pełen wysokiego poważania i przyjaźni pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 57

J[ezus] M[aria] J[ózef]^c

Bielany, 4 sierpnia

Wasza Ekscelencjo!

Uprzejmie dziękuję Waszej Arcybiskupiej Mości za łaskawie przesłany brulion adresu do Ojca Ś[wię]t[ego] pióra Ks. Prof. Pawlickiego²⁸⁶ i donoszę, że na tekst tegoż się zgadzam.

Żałuję wielce, że [we] wspaniałej, a dla serca pożądanej pielgrzymce udziału nie wezmę, a to dla braku sił.

Deszcz od szeregu dni pada – Wisła zalała pola sąsiadujące, a dnie zimne [jak] gdyby w późnej jesieni.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

^c Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1908. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna” i „1908”.

²⁸⁶ Pawlicki Stefan (1839-1916), święcenia kapłańskie w 1872 r. w Zgromadzeniu Księży Zmartwychwstańców, dr filozofii, w 1866 r. habilitacja, 1873-1882 rektor Kolegium Polskiego w Rzymie, 1882-1894 prof. dogmatyki i apologetyki na Wydziale Teologicznym UJ, 1894-1910 prof. filozofii na Wydziale Filozoficznym UJ, 1888/89 i 1892/93 dziekan fakultetu teologicznego, 1905/06 rektor uczelni, członek Akademii Umiejętności, autor publikacji naukowych. B. M i c e w s k i, *Pawlicki Stefan*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 147.

Dokument 58J[ezus] M[aria] J[ózef]^d

Bielany, 10 sierpnia

Ekscelencjo!

Z początkiem b[ieżącego] m[iesiąca] odebrałem z prezydium Namiestnictwa zawiadomienie, że życzeniem Naj[jaśniejszego] Pana jest, by z powodu jubileuszu²⁸⁷ zamiast urzędzenia bezcelowych kosztownych uroczystości zbierano składki i zakładano domy dla osieroconej młodości. Wczoraj zaś odebrałem zawiadomienie od Komitetu o odbyć się mającym 29 b[ieżącego] m[iesiąca] katolicko-czesko-słowiańskim zjeździe w Pradze: prośba o przesłanie błogosławieństwa.

Że i Wasza Arcybiskupia Mość być musi w posiadaniu podobnych pism, przeto acz obie te sprawy co do treści są różne, ale dotyczące Kraju naszego i dlatego winne być możliwie w jednym duchu przez nas załatwiane, więc uprzejmie proszę o udzielenie mi wiadomości, jakie postanowiłeś dać odpowiedzi.

W zaciszu klasztorным OO. Karmelitów²⁸⁸ przebywam od paru tygodni, gdzie pragnę pokrzepić siły ducha i ciała, by móc spełniać obowiązki, jeżeli Bóg życia udzieli. Jak dotąd niestety mamy prawie ciągłą słotę – zboże ulega popsuciu w polu – brak słońca.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 59J[ezus] M[aria] J[ózef]^e

Bielany, 20 sierpnia

Wasza Ekscelencjo!

Odwiedzał mnie tu Ojciec Gwardian franciszkanów, by bliżej omówić sprawę uroczystości koronacji obrazu Najświętszej Panny Maryi

^dTekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1908. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna” i „1908”.

²⁸⁷Odniesienie do jubileuszu 60. rocznicy inauguracji rządów cesarza Franciszka Józefa.

²⁸⁸Pomyłka autora; powinno być: oo. Kamedułów.

^eTekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1908. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna” i „1908”.

20-go września w ich kościele w Krakowie dokonać się mającej, na którą ma prosić Waszą Arcybiskupią Mość z celebrą²⁸⁹. Śmiem prosić Waszą Arcybiskupią Mość, by zechciał przyjąć w pałacu biskupim gościnę na czas pobytu w Krakowie w czasie tych uroczystości; będzie pokój i dla Ks. Sekretarza²⁹⁰.

Serce boli patrzeć, jak zboża na polu po tak długiej słońce zmarniały, a głód to zły doradca moralny. Dziś jest dzień słoneczny, oby pogoda była trwała.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 60

J[ezus] M[aria] J[ózef]^f

Kraków, 15 listopada 1908

Waszej Ekscelencji

najuprzejmiej dziękuję za przesłanie wiadomości o mianych audien-
cjach – modlitwą się łączę. Oby słowa Ojca Ś[wię]t[ego] były dla nas
zachętą do wytrwania w pracy, przysporzenia sił – kapłanów Kościo-
łowi do pracy. Zazdroszczę odebranego błogosławieństwa²⁹¹.

²⁸⁹ Obraz Matki Bożej Bolesnej w kościele oo. Franciszkanów Konwentalnych w Krakowie został ukoronowany 20 IX 1908 r. przez kard. Jana Puzynę.

²⁹⁰ Obowiązki ówczesnego sekretarza abp. Bilczewskiego pełnił w latach 1905-1911 ks. Rudolf Nowowiejski.

^f Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁹¹ Abp Józef Bilczewski uczestniczył w pielgrzymce galicyjskiej do Rzymu na celebrację 50-lecia święceń kapłańskich Piusa X w listopadzie 1908 r.; spędził tam trzy tygodnie. Został przyjęty na prywatnej audienencji 4 listopada, składając sprawozdanie ze stanu archidiecezji lwowskiej i przekazując w jej imieniu życzenia, zwieńczone papieskim błogosławieństwem. Po przybyciu 9 listopada do Rzymu pielgrzymów z Galicji, metropolita powitał ich, celebrując w podziemiach Bazyliki św. Piotra Mszę św. Publiczna audienca papieska dla polskiej pielgrzymki odbyła się 11 listopada. Uczestniczyli w niej wszyscy biskupi obrządku łacińskiego z wyjątkiem chorego kard. Puzyny, marszałek krajowy hr. Stanisław Marcin Badeni oraz delegaci wszystkich stanów społecznych. Adres hołdowniczy w języku łacińskim w imieniu pielgrzymów odczytał marszałek, po czym wystąpił Pius X. Kilka dni później, 17 listopada, biskupi złożyli papieżowi adres gratulacyjny w imieniu episkopatu austro-węgierskiego.

Wedle odebranego zawiadomienia od Kard. Gruszy, Cesarz raczy przyjąć hołd Ks[ięży] Biskupów 26 b[ieżącego] m[iesiąca] w burgu²⁹², o czym zawiadomiłem Ks. B[isku]p[a] Nowaka.

Przybycia Waszej Eksceleńcji z upragnieniem oczekiwać będę – proszę o telegram z Wiednia, którego dnia, jakim pociągiem mam oczekiwać Jego przybycia.

O modlitwę proszę i pełen poważania, i przyjaźni pozostaję Waszej Eksceleńcji oddany bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 61

J[ezus] M[aria] J[ózef]^g

Kraków, 10 grudnia 1908

Wasza Eksceleńco!

Najuprzejmiej dziękuję za pożądane doniesienie o zamierzonym przyjeździe w piątek, t.j. jutro o [w] pół do dziesiątej godzinie wieczorem; Ks. Kanclerz²⁹³ będzie na dworcu Go oczekiwał.

Ufam, że za łaską Boga, a dzięki pośrednictwu Waszej Eksceleńcji, jak i przy dobrej woli z naszej strony wszelkie nieporozumienia usunięte zostaną i wydział teologiczny wraz z rządcą diecezji duchem miłości Boga, Kościoła złączeni w przyszłości jedno ciało stanowiąc będą²⁹⁴.

Ojciec Święty w podziękowaniu udzielił za pośrednictwem biskupów podległym im wiernym apostołskiego błogosławieństwa i odpustu zupełnego, dziękując za wierność i obecność. J. B i l c z e w s k i, *Pielgrzymka jubileuszowa u Piusa X*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego lwowskiego obrządku łacińskiego”, 76(1908), nr 7, s. 57-62.

²⁹² Właściwie: Hofburg – wiedeńska rezydencja władców Austrii od XIII w. do roku 1918.

^g Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁹³ Funkcję ówczesnego kanclerza Konsystorza Książęco-Biskupiego w Krakowie pełnił ks. dr Karol Nikiel.

²⁹⁴ Trwający od roku 1899 konflikt między kard. Janem Puzyną a Wydziałem Teologicznym UJ, co do obsady niektórych katedr uniwersyteckich, bulwersował nie tylko krakowskie środowisko akademickie, ale wiedeńskie koła ministerialne i rzymską Kongregację Studiów. Wobec przedłużającego się impasu, Pius X dekretem z 7 X 1908 r. delegował metropolitę lwowskiego abp. J. Bilczewskiego do położenia kresu konfliktowi. Legat cieszył się zaufaniem kard. Puzyny, a nadto posiadał osobiste doświadczenie w uniwersyteckiej pracy organizacyjno-naukowej. Konkretnie sugestie wysunęła

O modlitwę proszę, łaskawego przyjazdu oczekuję i pełen poważania Waszej Ekscelencji pozostaję oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 62

J[ezus] M[aria] J[ózef]^h

Kraków, 16 grudnia 1908

Wasza Ekscelencjo!

Z serca przepełnionego wdzięcznością spieszę raz jeszcze złożyć dzięki Waszej Arcybiskupiej Mości za tyle łaskawe i skuteczne zajęcie się sprawą obsadzenia wakujących katedr na wydziale teologicznym, a tak stanowcze zapobieżenie dalszemu nieporozumieniu między członkami wydziału z rządcą diecezji, tyle szkodliwemu dla dzieci Ś[więt]t[ego] Stanisława²⁹⁵. Pouczony doświadczeniem lat ubiegłych ufam, [że] będą i w przyszłości wysyłani duchowi wyrobieni zdolni klerycy klerycy do Innsbrucka²⁹⁶ i Rzymu²⁹⁷, by wytworzyć zapas

Kongregacja Studiów, wskazując kilku kandydatów: ks. dr. Kazimierza Waisa – wykładowcę filozofii chrześcijańskiej i teologii fundamentalnej w Instytucie Teologicznym w Przemyślu, ks. prof. Macieja Sieniatyckiego – wykładowcę teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, ks. dr. Ignacego Warmińskiego – wykładowcę dogmatyki w Seminarium Duchownym w Poznaniu i ks. dr. Jakuba Górkę – wykładowcę historii Kościoła w Instytucie Teologicznym w Tarnowie. Po negocjacjach z kard. Puzyną, władzami Wydziału Teologicznego UJ i niektórymi kandydatami, abp Bilczewski sformułował dla Ministerstwa Wyznań i Oświaty ostateczne rozwiązanie problemu: ks. prof. Sieniatycki miał objąć Katedrę Dogmatyki Szczegółowej, a katecheta Gimnazjum św. Anny w Krakowie ks. dr. Antoni Bystrzonowski – Katedrę Teologii Pastoralnej. Kandydatury znalazły pełną akceptację wszystkich zainteresowanych stron. S. P i e c h, *Wydział Teologiczny*, s. 41-48; J. K u ś, *Rola abpa J. Bilczewskiego w rozwiązywaniu niektórych spraw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego na początku XX stulecia*, „*Studia Lubaczoviensia*”, 1984, nr 2, s. 101-112.

^h Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

²⁹⁵ Mowa o diecezji krakowskiej.

²⁹⁶ W okresie zaborów, biskupi galicyjscy wysyłali kandydatów do stopni doktorskich na studia m.in. do Uniwersytetu Leopolda i Franciszka w Innsbrucku (Austria).

²⁹⁷ Austriackie władze zaborcze nie zgadzały się na studia alumnów i duchownych w uniwersytetach poza granicami imperium. Dopiero w 1848 r. biskupi otrzymali pozwolenie na delegowanie studentów za granicę, w tym do Włoch. T. D ł u g o s z,

odpowiednich docentów do poszczególnych przedmiotów, jak to obecnie miało miejsce z Ks. Korzonkiewiczem²⁹⁸.

Ks. B[isku]p Nowak szczęśliwie powrócił z Zakopanego²⁹⁹. Nie chcąc za dni parę trudzić ponownie mym piśmem, dołączam przy zbliżającej się uroczystości Bożego Narodzenia już dziś opłatek wraz z serdecznymi życzeniami, by Boże Dzieciątko błogosławiąc pracy wytrwałej Waszej Ekscelencji dla dobra Kościoła ofiarnym Sercem podejmowanej, dozwolił[o] w długie lata cieszyć widokiem też owocami.

Raz jeszcze za przyjazd dziękuję i prosząc o modlitwę przesyłam wyrazy poważania, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 63

L. 1651ⁱⁿ

Ekscelencjo!

Konsystorz Książęcy-biskupi potwierdza niniejszym odbiór kwoty 10000 kor[on] (dziesięć tysięcy koron) tytułem kapitału żelaznego na rzecz ochrony im. Św. Anny w Wilamowicach³⁰⁰.

Za powyższy kapitał zakupiono 4% listy zastawne galicyjskiego Banku krajowego Ser[ia] II Nr Nr 7444, 26915 i 26916 po 200 koron, Ser[ia] III Nr Nr 4075, 12624, 12628, 12630 i 13309 po 1000 kor[on], Ser[ia] V Nr 3680 na 5000 kor[on]. Razem nominalnej wartości 10600 kor[on].

Rzut oka na dzieje lwowskiego Wydziału Teologicznego, [w:] Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1933, Lwów 1934, s. 32.

²⁹⁸ Korzonkiewicz Jan (1877-1932), święcenia kapłańskie w 1903 r. w Innsbrucku dla diec. krakowskiej, dr teologii, 1906-1914 penitencjarz kościoła Mariackiego w Krakowie, 1909-1919 prof. Starego Testamentu na Wydziale Teologicznym UJ, 1919-1920 rektor Seminarium Duchownego, od 1919 r. kanonik gremialny Kapituły Wawelskiej, w 1920 r. zwolniony z funkcji rektora przez bp. Adama Stefana Sapiechę, 1922-1932 proboszcz Katedry Wawelskiej. S. P i e c h, *Wydział Teologiczny*, s. 57-60.

²⁹⁹ Zakopane – ówczesna osada w Tatrach, znany kurort.

ⁱⁿ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie czystego papieru formatu in folio. Na lewym marginesie karty tytułowej nota czarnym atramentem ręką abp. J. Bilczewskiego: „W dniu 20/4 [1]909 wysłałem do Konsystorza Ks[ia]żęco-Biskupiego w Krakowie dalszych 5000 koron na powiększenie kapitału żelaznego na ochronkę w Wilamowicach. 19/4 [1]909, † Józef A[rcy]b[isku]p”.

³⁰⁰ Wilamowice – miasto na pograniczu Pogórza Wilamowickiego i Pogórza Śląskiego; miejsce urodzin abp. J. Bilczewskiego.

Pozostałą resztę umieszczono na książeczce wkładkowej gal[icyjskiego] Banku krajowego Nr 9643 na 32 kor[ony] 84 hal[erzy]. Wyszczególnione walory przechowujemy w tutejszym depozycie.

Za hojne uposażenie ochronki w Wilamowicach raczy Wasza Excelencja przyjąć nasze jak najgorętsze podziękowanie.

Z Książęco-biskupiego Konsystorza w Krakowie, dnia 15 marca 1909.

† J[an] Kard. Pużyna

Do Jego Ekscelencji

Najprzewielebniejszego Ks. Arcybiskupa

Dra Józefa Bilczewskiego

Najdostojniejszego Ks. Metropolity obrz[ądku] łacińskiego
we Lwowie

Dokument 64

L. 2623^j

Ekscelencjo!

Książęco-biskupi Konsystorz potwierdza niniejszym odbiór kwoty 5000 (pięć tysięcy) koron przesłanych przy cennym piśmie z datą 19 kwietnia 1909 r.

Za tą kwotę 5000 koron zakupiono 4% listy zastawne galicyjskiego Banku krajowego: Ser[ia] I Nr 2686 i 3230 po 100 koron, Ser[ia] IV Nr 4721 na 5000 koron. Rzeczone walory przechowujemy w tutejszym depozycie na rzecz ochronki pod wezwaniem Św. Anny w Wilamowicach.

Z Książęco-biskupiego Konsystorza w Krakowie, dnia 23 kwietnia 1909 r.

† J[an] Kard. Pużyna

Do Jego Ekscelencji

Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa

Dra Józefa Bilczewskiego

Najdostojniejszego Ks. Metropolity Lwowskiego obrz[ądku] łacińskiego
we Lwowie

^j Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy czystego papieru formatu in folio.

Dokument 65J[ezus] M[aria] J[ózef]^k

Bielany, 6 lipca 1909

Ekscelencjo!

Za nader cenne i sercu miłe życzenia, obietnice ofiarowania Mszy Ś[więt]e[j] najuprzejmiej dziękuję. Oby Bóg miłość wiary mi darował, dla dobra diecezji co rychlej w łasce zabrał, cierpienia nie ustają, a tym samym wszelka praca utrudniona.

Dnie chłodne – pełne wilgoci – słońca brak. Raz jeszcze dziękuję za pamięć jak i za tyle łaskawą acz krótką bytność i prosząc o modlitwę pozostaję pełen przyjaźni Waszej Arcybiskupiej Mości oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 66J[ezus] M[aria] J[ózef]^l

Kraków, 30 września

Wasza Ekscelencjo!

Dziś odjechał Ks. B[iskup] Pelczar do Przemyśla, z którym wobec Ks. Inf[ułata] Gawrońskiego³⁰¹ dla wyjazdu Ks. B[isku]p[a] Nowaka na konsekrację dzwonu miałem wyczerpującą rozmowę, w ciągu której zaznaczyłem, że założenie hospicjum w Rzymie dla Księży oddających się nauce jak i przejezdnych³⁰² będzie tylko wtedy możliwe,

^k Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^l Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch stronicach liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1909. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „1909”.

³⁰¹ Osoba niezidentyfikowana.

³⁰² Hospicjum Polskie w Rzymie – instytucja powołana do życia 19 III 1910 r. z inicjatywy polskich biskupów galicyjskich, a zwłaszcza bp. Józefa Sebastiana Pelczara i abp. Józefa Bilczewskiego z myślą o locum dla duchownych studiujących w Wiecznym Mieście. W 1928 r. placówka zmieniła nazwę na Papieski Instytut Polski w Rzymie. J. Wołczanski, *Listy biskupa Józefa Sebastiana Pelczara do arcybiskupa Józefa Bilczewskiego z lat 1889-1923*, [w:] *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924). Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczanski, Kraków 2005, passim; J. Kopic, *Biskup Józef Sebastian*

jeżeli Ks. B[iskup] Pelczar znajdzie zdaniem jego na ten cel potrzebny milion lirów. Z Krakowskiej diecezji potrzebne pieniądze na cel powyższy nie wpłyną wobec corocznie zarządzanych składek na małe seminarium, które za łaską Boga pomyślnie się rozwija, ale potrzebuje znacznych funduszy wobec wzrastających wydatków.

Co do beatyfikacji Królowej Jadwigi³⁰³ zaznaczyłem, że z uwagi, iż od szeregu wieków zaginęła jej cześć w Polsce, musi być poprzednio wznowiona, rozszerzona jej cześć, świętość. Należy w celu tym wydać krótki żywot Królowej Jadwigi, odpowiednie obrazki i podnieść cześć do jej zwłok przechowywanych na Wawelu w Katedrze.

Co się wreszcie tyczy myśli zwołania polskiego Kongresu Katolickiego, to Ks. B[iskup] Pelczar cofnął swój wniosek.

O spełnienie łaskawie uczynionej obietnicy odwiedzenia mnie w przejeździe lub powrocie z Wiednia serdecznie dziękuję, z upragnieniem teje chwili będę oczekiwał.

O modlitwę proszę i pełen poważania, i przyjaźni pozostaję Waszej Eksceleencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 67

J[ezus] M[aria] J[ózef]¹

Kraków, 19 października

Wasza Ekscelencjo!

Wiem, że tegoroczne Konferencje jesienne Ks.Ks. Biskupów 26 b[ieżącego] m[iesiąca] w Wiedniu odbyć się mają, na które dla braku sił przybyć nie mogę.

Pelczar i Papieski Instytut Polski w Rzymie, [w:] Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924), s. 403-411.

³⁰³ Św. Jadwiga Andegaweńska (1374-1399), córka Ludwika I Wielkiego – króla Węgier i Polski, żona księcia litewskiego Jagiełły, od 1384 r. król Polski, wspierała chrystianizację Litwy, troszczyła się o rozwój struktur Kościoła katolickiego, dbała o rozwój oświaty i kultury. Beatyfikowana w 1979 r., kanonizowana w 1997 r. Ideę jej beatyfikacji na przełomie XIX/XX wieku propagował w mowie i piśmie ks. Władysław Bandurski. K. K u ż m a k, *Jadwiga Andegaweńska, [w:] Encyklopedia Katolicka*, t. 7, red. zbior., Lublin 1997, kol. 658-661; informacje własne autora.

¹ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1909. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

Mam zaszczyt upraszać Waszą Arcybiskupią Mość, by jadąc względnie powracając z Wiednia raczył przybyć do Krakowa, przyjmą u mnie gościnę i tak ułatwić dla mnie zawsze nader cenną rozmowę.

W miłej nadziei powitania tu wkrótce Waszą Ekscelencję, łącząc wyrazy wysokiego poważania, oddany brat w Chrystusie.

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 68

J[ezus] M[aria] J[ózef]^{m'}

Kraków, 26 października

Wasza Ekscelencjo!

W załączeniu mam zaszczyt przesłać Waszej Arcybiskupiej Mości kopię listu, który odebrałem pod dniem 25 bieżącego miesiąca od Jego Eminencji Kardynała Sekretarza Stanu³⁰⁴, a odnoszący się do sprawy założenia hospicjum polskiego w Rzymie (przez Ks. B[isku]p[a] Pelczara), jak i do słów do wiernych naszych diecezji napisanych, do dzienników podanych, czym nabrała światowego rozgłosu.

Zanim prześlę odpowiedź do Rzymu, uprzejmie proszę Waszą Ekscelencję o danie łaskawie wskazówki, w jakim duchu – kierunku ma być ta odpowiedź przeze mnie ułożoną, by być mogła uważana jako wspólna całego episkopatu.

Mnie Ks. B[isku]p Pelczar wobec Ks. Inf[ułata] Gawrońskiego zapewnił, że założenie hospicjum polskiego w Rzymie obszernie z Ojcem Ś[więt]t[y]m omówił i uzyskał aprobatę papieską.

Oczekuję łaskawie odpowiedzi, o modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

^{m'} Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie czystego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej; kontekst wskazuje na rok 1909. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „(1909)”. Niżej nota czarnym atramentem ręką abp. J. Bilczewskiego: „Pojechałem do Krakowa. Do tekstu odpowiedzi wystosowanej przez Ks. K[ardynała] Puzyny Ks. Sekretarzowi Stanu na podstawie porozumienia się z biskupami galicyjskimi dodałem jeszcze małą uwagę, którą Kardynał przyjął”.

³⁰⁴ Funkcję ówczesnego sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej pełnił w latach 1903-1914 kard. Rafael Merry del Val.

Dokument 69

J[ezus] M[aria] J[ózef]^m

Wasza Ekscelencjo!

Przy zbliżającej się radosnej rocznicy Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa mam zaszczyt przesłać Waszej Ekscelencji prastarym obyczajem opłatek i serdeczne życzenia. Oby Najdobrotliwszy nasz Zbawca raczył pełnią Swych łask nappełnić Ekscelencję Waszą i wiernych pod Jego opieką pasterską pozostających. Oby pokój, który nad betlejemską stajenką ogłosili światu Aniołowie zapanował w Kościele i ojczyźnie naszej, a tak wszyscy wierni, zwłaszcza my kapłani jednym ożywieni duchem łącznie do wspólnego dążyli celu, chwały Bożej i zbawienia dusz.

Ręką obcą piszę, bo uporczywa influenza³⁰⁵ (tak ją lekarz nazywa) wielce utrudnia mi pisanie. O modlitwę proszę i pełen wysokiego poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddany brat w Chrystusie

Kraków, dnia 21 grudnia 1909 r.

o⁻ † J[an] Kard. Puzyna^{o⁻}

Dokument 70

J[ezus] M[aria] J[ózef]^p

Kraków, 17 marca 1910

Ekscelencjo!

Przy zbliżającej się uroczystości Ś[więt]t[ego] Józefa spieszę przesłać Waszej Arcybiskupiej Mości me serdeczne życzenia, by Ś[więt]t[y] Patron upraszał nieustannie w najdalsze lata łask i światła wiele do poznania, spełniania wiernie woli Boga i tak zaskarżenia pomocy Zbawiciela do spełniania woli Stwórcy, o co i ja w mych modlitwach prosić nie przestanę.

W uzupełnieniu niedawno przesłanej odpowiedzi w sprawie korony przez Ojca Ś[więt]t[ego] ofiarowanej do obrazu N[ajśw]iętszej P[anny]

^m Tekst pisany czarnym atramentem ręką sekretarza z wyjątkiem autografu autora na jednej stronie liniowanego papieru formatu A4. W górnej partii karty tytułowej nadruk firmowy: „Curia Principis Episcopi Cracoviensis” i nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

³⁰⁵ Określenie grypy.

o⁻o⁻ Autograf odręczny autora listu.

^p Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

Maryi w Częstochowie³⁰⁶ spieszę przesłać Waszej Ekscelencji z pewnego źródła odebraną wiadomość, że do Rzymu po koronę jedzie sam Ojciec Reiman³⁰⁷ z Ks. Kanonikiem Maxem³⁰⁸ i kilkoma obywatelami. Dzień wyjazdu bezzwłocznie nastąpi, jak nadejdzie z Petersburga pozwolenie przywiezienia koron bez opłaty cła.

Kiedy będę miał to szczęście powitania tu u siebie Waszą Ekscelencję – dziś ponawiam me życzenia i proszę o modlitwę, pozostając pełen poważania przyjaźni, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 71

J[ezus] M[aria] J[ózef]”

Kraków, [...] ³⁰⁹ marca 1910

Wasza Ekscelencjo!

W odpowiedzi na łaskawy list Waszej Arcybiskupiej Mości w sprawie zgotowania adresu i zebrania podpisów w kraju naszym do Piusa X z podziękowaniem za ofiarowaną koronę do obrazu N[ajświętszej] P[anny] Maryi w Częstochowie, mam zaszczyt odpowiedzieć co następuje.

³⁰⁶ Po kradzieży z 22/23 X 1909 r. koron i sukienki z obrazu Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze pojawiła się groźba carskiej fundacji nowych precjozów; wówczas abp Bilczewski rozwinął szeroką akcję na rzecz wyjednania u papieża Piusa X nowych koron. Starania zostały uwieńczone pełnym sukcesem: złote korony papież przekazał 21 IV 1910 r. przeszło 300-osobowej delegacji polskiego społeczeństwa w Rzymie wśród której był m.in. abp Bilczewski, a 22 maja tr. bp diecezji kujawsko-kaliskiej Stanisław Zdzitowiecki dokonał rekoronacji obrazu częstochowskiego. Nowe sukienki wykonane z koralowca ofiarowały kobiety Ziemi Kieleckiej. Podczas audiencji u papieża, w imieniu delegacji przemawiał abp Bilczewski, dziękując za hojny dar oraz deklarując przywiązanie polskiego narodu do papieża i Stolicy Apostolskiej. AALK, bsygn., J. B i l c z e w s k i, *Dziennik*, s. 52; T e n ż e, *U Ojca świętego – korony jasnogórskie*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 78(1910), nr 7, s. 49-51.

³⁰⁷ Właściwie: Rejman Euzebiusz (1856-1927), święcenia kapłańskie w 1885 r. w Zakonie oo. Paulinów, 1886-1895 kaznodzieja, bibliotekarz i prokurator klasztoru na Jasnej Górze, 1895-1910 przeor tamże, 1911-1927 zniesławiony przymusowo przebywał w Wiedniu i Rzymie. Zmarł 12 X 1927 r. w Rzymie. R. A b r a m e k, *Życie i służba o. Euzebiusza Rejmana przeora Jasnej Góry*, „Jasna Góra”, 5(1987), nr 10, s. 41-52.

³⁰⁸ Osoba niezidentyfikowana.

^r Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch stronkach liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty dziennej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

³⁰⁹ Brak daty dziennej.

Wobec mych nieustannie codziennie wzmagających się cierpień, których następstwem jest utrata pamięci i sił, byłoby co najmniej zarozumiałością podejmowania inicjatywy w powyższej sprawie, która raz poza obręb obrad Ks.Ks. Biskupów wychodząca stanie się aktem publicznym i jako taki koniecznie za łaską Boga udać się winien.

W miejsce adresu uważałbym za rzecz właściwą, by tak z Królestwa, jak i Kraju naszego wyjechała po odbytej Koronacji wspólna deputacja do Piusa X z podziękowaniem za przesłaną Koronę, w której oczywiście udział wzięliby Ks.Ks. Biskupi Królestwa i Galicji. Deputacja rzeczona, ufam Bogu, tak co do jakości, jak i ilości członków teje będzie odpowiednią i jako taka Ojcu Ś[więt]t[emu] nader przyjemną, podczas kiedy zbieranie podpisów na adresie tak z uwagi na krótki czas, jak i przewrotność rządu rosyjskiego nie zapewnia pomyślnego wyniku całej sprawie. Co do mnie, niestety nie mógłbym wziąć udziału w rzeczonej pielgrzymce.

Nie przesądzając postanowienia Waszej Eksceleńcji, o modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 72

J[ezus] M[aria] J[ózef]^s

Środa

Eksceleńco!

W odpowiedzi na wielce łaskawy list z dnia 21 bieżącego miesiąca mam zaszczyt donieść Waszej Arcybiskupiej Mości, że adres (którego treści szkoda, że jeszcze nie znam) po odebraniu tegoż podpiszę wraz z Ks. B[isku]p[em] Nowakiem.

Co do zebrania podpisów ludzi świeckich, wybitnych katolików, zapewne niewiele zdołam zebrać podpisów tak z uwagi na krótkość czasu, jak i że wyjechało kilku wybitnych katolików na południe³¹⁰.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę i pozostaję pełen poważania Waszej Eksceleńcji, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

^s Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak miejsca wystawienia dokumentu i daty; kontekst wskazuje na marzec 1910 r. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

³¹⁰ Aluzja do podróży wypoczynkowych na południe Europy.

Dokument 73J[ezus] M[aria] J[ózef]^l

Kraków, 25 marca 1910

Ekscelencjo!

Przeczytałem przysłany mi łaskawie projekt adresu Waszej Arcybiskupiej Mości; wyznać muszę, że wolałbym żeby był krótszym i jędrniejszym, to jest by w nim była zaznaczona bardziej nasza wdzięczność i łączność ze Stolicą Apostolską.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę i pełen przyjaźni pozostaję Waszej Ekscelencji oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Po odebraniu adresu zajmę się tegoż podpisem przez duchowieństwo i osoby świeckie, przywiązaniem do Kościoła się oznaczające.

Dokument 74J[ezus] M[aria] J[ózef]^l

Wtorek

Wasza Ekscelencjo!

W uzupełnieniu przed paroma dniami wysłanego listu pośpieszam donieść Waszej Arcybiskupiej Mości, że wczoraj miałem zebranie Kapłanów i parę panów wybitnych katolików, poczynawszy od hr. Tarnowskiego – skończywszy na akademikach. Radziliśmy w sprawie zebrania podpisów na adresie, który raczysz wręczyć Ojcu Ś[więt]t[emu] z podziękowaniem za ofiarowanie korony do ozdobienia łaskami słynącego obrazu N[ajświętszej] P[anny] Maryi w Częstochowie. Po debacie zapadła uchwała, że podpisy na wzmiankowanym adresie mają zebrać członkowie sodalicyj mariańskich panów i akademików, od władz rządowych, autonomicznych, uniwersytetów, różnych towarzystw katolickich, władz miejskich, obywatelstwa i ludu, o ile miejsca nie zabraknie na nadesłanym łaskawie arkuszu.

^l Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^u Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty; kontekst wskazuje na marzec 1910 r. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna” i „[1]910?”.

Cieszę się wielce obietnicą powitania tu wkrótce u siebie Waszą Ekszelencję i proszę o przeznaczenie na Kraków chociaż dwa dni.

O modlitwę proszę i oczekując wiadomości o dniu przybycia łącząc wyrazy poważania i pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mści oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 75

J[ezus] M[aria] J[ózef]^v

Kraków, 31 marca 1910

Wasza Ekszelencjo!

Pragnąc, by adres miał cechę jednolitości całego kraju zapytany dziś, gdy arkusz zaczęli Kapłani i panowie podpisywać, czy i panie także podpisywać mogą, nie dałem na razie odpowiedzi bez poprzedniego porozumienia z Waszą Arcybiskupią Mością. Dla krótkości czasu proszę uprzejmie Waszą Ekszelencję, by jutro telegramem zawiadomił mnie, jaka jest praktyka w Archidiecezji: „Akt podpisują li panowie, lub i panie”.

Wczoraj pisałem o modlitwę, proszę [nadal] i pełen poważania i przyjaźni pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 76

J[ezus] M[aria] J[ózef]^x

piątek

Waszej Ekszelencji

najuprzejmiej dziękuję za tyle łaskawe przychylenie się do mej prośby – przyjazdu jego z przyjemnością niemalą będę oczekiwał w sobotę wieczór z wieczera³¹¹.

^v Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

^x Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak datacji; kontekst wskazuje na wiosnę 1910 r. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

³¹¹ W drodze do Rzymu, abp Bilczewski złożył wizytę 10 IV 1910 r. kard. Janowi Puzyrnie w Krakowie. AALK, bsgn., J. Bilczewski, Dziennik 1900-1923, s. 63.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Arcybiskupiej Mości oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Ks. B[isku]p Nowak odjechał wczoraj do Rzymu.

Dokument 77

J[ezus] M[aria] J[ózef]^y"

Kraków, 2 maja 1910

Ekscelencjo!

Powiadomiony od Ks. B[isku]p[a] Pelczara, który wczoraj wieczór do mnie przyjechał, że Wasza Arcybiskupia Mość pojechał do Nettuno³¹² piszę z usilną prośbą, by powracając do kraju zechciał mnie odwiedzić. Po odebraniu pomyślnej odpowiedzi zaproszę na oznaczony dzień Ks. B[isku]p[a] Wałęgę celem usłyszenia od Waszej Ekscelencji wrażeń odniesionych z pobytu w Rzymie, z bytności w Watykanie, jak i omówienia niektórych spraw bieżących. Tym usilniej zanoszę mą prośbę, że dla mych nieustających cierpień niepodobna obecnie do Lwowa pojechać.

O modlitwę proszę i oczekując z upragnieniem przychyłnej odpowiedzi łączę wyrazy wysokiego poważania Waszej Ekscelencji, oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Ks. Karol przesyła ukłony.

Dokument 78

J[ezus] M[aria] J[ózef]^z"

Kraków, 28 maja 1910

Wasza Ekscelencjo!

Żałuję wielce, że Najdostojniejszy Ksiądz Arcybiskup nie mogąc być w Częstochowie tym samym i nie mógł mnie odwiedzić – ufam, że w ciągu lata Go na Bielanach powitam.

^y Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

³¹² Nettuno – miejscowość w regionie Lacjum, prowincja Rzym nad brzegiem Morza Tyrreńskiego (Włochy środkowe).

^z Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

Ceniąc Ks. Prałata Mazanka duchową i umysłową wyższość – usługi, jakie mi oddaje trafną radą, pracą (ma jeszcze przez lat trzy wykładać teologię moralną na wydziale teologicznym) byłbym przeciwny, by opuszczał diecezję Ś[więt]ego Stanisława, zwłaszcza w chwili, gdy na zdrowiu zapadać nie przestaje³¹³.

O modlitwę proszę i pełen wysokiego poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 79

J[ezus] M[aria] J[ózef]^z

Kraków, 10 czerwca 1910

Ekscelencjo!

Pismem z dnia 9 b[ieżącego] m[iesiąca], l[iczba] 76, tutejsze Starostwo zawiadomiło Ordynariat³¹⁴, że ma zamiar przedstawić do Najwyższego Odznaczenia sześć zakonnic z poszczególnych zgromadzeń w Krakowie będących. Ponieważ nie wątpię, że Wasza Arcybiskupia Mość musiał również odebrać pismo podobnej treści ze lwowskiego Starostwa, przeto uprzejmie proszę o zawiadomienie mnie, w jakim kierunku całą sprawę załatwić polecasz. Radbym, abyśmy zgodnie tę sprawę załatwili – dali odpowiedź jednej treści, by zacne zakonnice uwolnione zostały od wysokich odznaczeń.

O modlitwę i cenną odpowiedź proszę, jak i łączę wyrazy wysokiego poważania, Waszej Ekscelencji oddany brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

³¹³ Aluzja do próby pozyskania ks. Mazanka przez metropolitę Bilczewskiego albo do archidiecezji lwowskiej, albo do obsady polskich instytucji w Rzymie. Duchowny przybył do Krakowa z diecezji przemyskiej, gdzie w okresie studiów zetknął się z ówczesnym wicerektorem Seminarium Duchownego ks. Janem Puzyną. W przemyskim Instytucie Teologicznym wykładał w latach 1886-1906 teologię moralną, po czym w roku 1907 na życzenie swego protektora objął kanonię gremialną w Kapitułe Wawelskiej. Od semestru letniego 1908/09 powierzono mu nadto wykłady teologii moralnej na Wydziale Teologicznym UJ, ale tylko na okres trzech lat. S. Piech, *Wydział Teologiczny*, s. 89-90; informacje własne autora.

^z Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

³¹⁴ Określenie Konsystorza Książęco-Biskupiego w Krakowie.

Dokument 80J[ezus] M[aria] J[ózef]^{2"}

Bielany, 8 lipca 1910

Wasza Ekscelencjo!

Za cenną nader pamięć, przesłane – ufam modlitwą wsparte – życzenia, serdecznie dziękuję Waszej Arcybiskupiej Mości. Proszę oraz gorąco o memento i na przyszłość, bym oświecony łaską Boga poznał i wiernie spełniał rolę Stwórcy.

Prace dla dobra Archidiecezji z taką gorliwością przeprowadzone wymagają niemało sił duchownych i fizycznych, proszę usilnie Waszą Ekscelencję o wypełnienie rady lekarza, by zło w zaraniu będące usunąć – wiem z własnego doświadczenia, jak brak sił, zdrowia utrudnia wszelką pracę.

Od 14 dni tu bawię – dotąd ulgi nie czuję, dni jesienne, chłodne, brak słońca, wilgoci wiele. Ks.Ks. B[isku]p[i] Wałęga i Nowak wyjechali w środę do Marienbadu³¹⁵.

O modlitwę raz jeszcze proszę i pełen poważania pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyrna

Dokument 81J[ezus] M[aria] J[ózef]^{a"}

Kraków, 1 czerwca

Wasza Ekscelencjo!

Za pełne życliwości wyrazy najuprzejmiej dziękuję, pracuję o ile zmienne, kapryśne me siły pozwalają, o zupełnym wyzdrowieniu nie ma co myśleć. O poznanie i spełnienie woli Pana Boga modłę się gorąco.

Czy tylko zbyt forsowne jazdy na Podole³¹⁶ nie umęcą Waszą Arcybiskupią Mość. Mam w Panu Bogu nadzieję, że misje, wizyty pasterskie,

^{2"} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

³¹⁵ Marienbad – miasto w Czechach, od XIX w. było popularnym kurortem odwiedzanym przez europejskie sfery arystokratyczne i kościelne.

^{a"} Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyrna”.

jak i liczne budowy kaplic przez Waszą Ekscelencję, jak mi mówią, skutecznie popierane przyniosą trwałą owoc, zwłaszcza, że i Księża sądząc po tych, co tu byli z Ks. Gumnickim³¹⁷ coraz bardziej widzą potrzebę pracy wytrwałej.

We Lwowie przynajmniej większa część profesorów na Wydziale teolog[icznym] jest pomocna, życzliwa.

Szczęśliwej podróży życzę, o modlitwę proszę i pełen oddania pozostaję Waszej Ekscelencji bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 82

J[ezus] M[aria] J[ózef]^b

Kraków, 8 lipca

Ekscelencjo!

Za odwiedziny serdecznie dziękuję. Adres poniżej załączam, woda winna mieć może nie więcej jak 10 stopni ciepła. Wczorajszą rozmowę o bytności u Goł[uchowskiego] proszę jako niebyłą uważać.

O modlitwę proszę i pozostaję pełen przyjaźni, oddania Waszej Arcybiskupiej Mości bratem w Chrystusie

Arzberger's
Hemoroiden Kuhlapparat

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 83

J[ezus] M[aria] J[ózef]^c

Kraków, 7/XI

Wasza Arcybiskupia Mość!

Przed chwilą o 7-mej wieczór odebrałem telegram i równocześnie piszę do B[isku]p[a] Wałęgi prosząc, by na 11 b.m. pojechał do Wiednia,

³¹⁶ Część obszaru archidiecezji lwowskiej ob. łac. leżała w granicach historycznego Podola.

³¹⁷ Osoba niezidentyfikowana.

^b Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu notesowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^c Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

bo wypadła, aby ktoś z nas brał udział w Konferencjach³¹⁸ – o odebranej odpowiedzi doniosę.

O modlitwę proszę; kreślę [się] pełen oddania brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 84

J[ezus] M[aria] J[ózef]^d

Kraków, 10 XI

Wasza Arcybiskupia Mość!

Na dwukrotne pismo odebrałem dziś odpowiedź od Ks. B[isku]p[a] Wałęgi, że na Konferencje do Wiednia nie pojedzie.

Po dwóch mrozach mamy dnię ciepłe i dosyć pogodną. Kłopotów niemało, ale jest i pociecha, nadzieja na przyszłość, bo młodzież w małym i dużym Semin[arium] dobrze się prowadzi.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen oddania brat w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 85

J[ezus] M[aria] J[ózef]^e

Kraków, 23 listopada

Wasza Ekscelencjo!

Cieszę się wielce nadzieją pomówienia, powitania tu Waszą Arcybiskupią Mość i proszę uprzejmie o powiadomienie mnie, którego dnia, wskazania godziny, o której mam oczekiwać pożądanego przyjazdu.

O modlitwę proszę i pełen poważania w przyjaźni pozostaję oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

³¹⁸ Aluzja do konferencji episkopatu rzymskokatolickiego Austro-Węgier w Wiedniu.

^d Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^e Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicie czystego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

Dokument 86J[ezus] M[aria] J[ózef]^f

Kraków, 22 listopada

Waszej Ekszelencji

spieszę najserdeczniej podziękować za łaskawe, dla mnie nader cenne, pożądane odwiedziny, chociaż niestety zbyt krótkie. Wzajemne nasze rozmowy służą do zrozumienia potrzeby pełnienia woli Boga po myśli słów: „Charitas Christi urget nos”³¹⁹ – winny być zachętą do wytrwania pomimo licznych przeciwności.

Przepraszam za sprawioną przykrość widokiem na me cierpienia – niech się dzieje wola Boga.

O modlitwę proszę i pełen poważania pozostaję oddanym bratem w Chrystusie.

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 87J[ezus] M[aria] J[ózef]^g

Kraków, 9/X

Wasza Arcybiskupia Mość!

Dla uniknięcia nieporozumienia donoszę, że jutro (czwartek) o godzinie 9½ wieczorem przybycia Ks. Arcybiskupa będę oczekiwał; na dworcu będą Ks. Kan[onik] Wądołny, Ks. Sekretarz Frelek³²⁰. Na przyjazd

^f Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

³¹⁹ Łac.: miłość Chrystusa przynagla nas (2 Kor 5,14).

^g Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

³²⁰ Frelek Paweł (1871-1938), alumn Seminarium Duchownego w Kielcach, w 1893 r. wskutek rozwiązania tej instytucji przez władze rosyjskie kontynuował w l. 1893-1896 studia filozoficzno-teologiczne na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, święcenia kapłańskie w 1895 r. z inkardynacją do diecezji Albano (Włochy), dr teologii, w 1896 r. inkardynowany do diecezji krakowskiej; 1896-1897 wikariusz par. Mogiła, 1897-1904 sekretarz kard. Jana Puzyny, notariusz kurialny i wicenotariusz Sądu Biskupiego, 1904-1913 proboszcz par. Sułkowice, 1913-1920 proboszcz par. pw. Najświętszej Rodziny w Zakopanem, w 1920 r. ekskardynacja z diec. krakowskiej oraz inkardynacja do diec. kieleckiej; 1920-1928 proboszcz par. Staromieście, 1928-1938 proboszcz par. pw. św. Andrzeja Apostoła i dziekan w Olkuszu. Zmarł w czerwcu 1938 r.

Ks. Warszelewicza³²¹ i służącego reflektuję. Do Tarnowa piszę prosząc, by Ks. B[isku]p Leon na piątek przyjechał.

O modlitwę proszę i kreślę [się] pełen poważania i oddania sługa w Chrystusie

† J[an Kard. Puzyna]

Dokument 88

J[ezus] M[aria] J[ózef]^{h"}

Torre del Greco³²², 26/12

Ekscelencjo!

Nader wdzięczny za odebrane życzenia spieszę nawzajem przesłać najlepsze życzenia, by Bóg dobry udzielał Waszej Arcybiskupiej Mości w najdalsze lata zdroje łask i zdrowia wiele, a tak możliwości pracy dla dobra wiernych.

Po wspaniałych uroczystościach w Rzymie przybyłem dla pokrzepienia sił tu – dnie pełne słońca, ciepłe, róże w kwiecie, miejscowość dość cicha, przyjemna, oby i skuteczna.

Życzenia ponawiam, o modlitwę proszę i pełen poważania kreślę [się] Waszej Ekscelencji bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Ks. Nikiel ręce całuje.

w Kielcach. J. Wiśniewski, *Dzieje Olkusza, jego kościołów i pamiątek*, Mariówka 1933, s. 71; *Klerycy z ziem polskich, litewskich i pruskich święceni w Rzymie (XVI – pocz. XX wieku)*, oprac. S. J u j e c z k a, Wrocław 1918, s. 206.

³²¹ Pomyłka autora; poprawnie: Warszylewicz.

^{h"} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronie liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

³²² Torre del Greco – miejscowość nadmorska w regionie Kampania, prowincja Neapol (Włochy).

Dokument 89J[ezus] M[aria] J[ózef]^{im}

Kraków, 10 kwietnia

Wraz z życzeniami wesołego „alleluja” spieszę przesłać z głębi serca płynące wyrazy, by Bóg sprawiedliwy błogosławił pracy Waszej Arcybiskupiej Mości wszechstronnie dla dobra Kościoła, Archidiecezji podjętej. Praca ta coraz trudniejsza, gdyż zarówno nieprzyjaciele Kościoła, jak i narodu nie szczędzą przewrotnej pracy, byle w sercach wiernych piórem i słowem zachwiać wiarę, zaszczerpić nienawiść, zazdrość. Ufać należy, że mody kler przejęty miłością Kościoła, Kraju w pracy wytrwa, nie dopuści, by kąkol w sercach katolików się przyjął.

O modlitwę proszę, życzenia ponawiam i pełen poważania, przyjaźni pozostaję Waszej Ekscelencji oddanym bratem w Chrystusie

† J[an] Kard. Puzyna

Dokument 90Ks. Jan Puzyna^{im}

przesyła najserdeczniejsze życzenia Przewiel[ebnemu] Ks. Profesorowi z powodu przez nas upragnionej nominacji³²³, sługa

16/2

Dokument 91

Bielany, 9/7

Ks. Jan Puzyna^{km}

za łaskawą pamięć najuprzejmiej dziękuje – o jałmużnę modlitwy prosi i ze szczerą radością przybycia P[rzewielebności] W[aszej] Ks. Profesora w eremie kamedulskim będzie oczekiwał.

^{im} Tekst pisany czarnym atramentem na jednej stronicy liniowanego papieru formatu zeszytowego. Brak daty rocznej. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota ołówkiem ręką archiwisty: „Puzyna”.

^{jm} Bilet wizytowy bp. Jana Puzyny z nadrukiem personaliów właściciela. Tekst pisany czarnym atramentem. Brak miejsca wystawienia dokumentu i daty rocznej.

³²³ Zapewne aluzja do nominacji ks. Bilczewskiego w 1900 r. na metropolitę lwowskiego ob. łac.

^{km} Bilet wizytowy bp. Jana Puzyny z nadrukiem personaliów właściciela. Tekst pisany czarnym atramentem. Brak daty rocznej.

Dokument 92

Ks. Jan Puzyna^{1m}

za pamięć dziękuję i wraz z opłatkiem ślę serdecznie życzenia obfitej łaski, a i zdrowia dobrego, by Prz[ewielebny] Ksiądz Profesor długie lata dla Kościoła pracował.

O modlitwę proszę. Sługa w Chr[ystusie]

23/12

Dokument 93

Ks. Jan Puzyna^{1m}

Za pamięć dziękuję i życzenia pomyślnego roku P[rzewielebnemu] Ks. Profesorowi przesyłam. Kiedy Kraków będzie miał szczęście oglądania Przew[ielebność] Waszą?

24/12

^{1m} Bilet wizytowy bp. Jana Puzyny z nadrukiem personaliów właściciela. Tekst pisany czarnym atramentem. Brak miejsca wystawienia dokumentu i daty rocznej.

^{1m} Bilet wizytowy bp. Jana Puzyny z nadrukiem personaliów właściciela. Tekst pisany czarnym atramentem. Brak miejsca wystawienia dokumentu i daty rocznej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. lac. w Krakowie

- bsygn., J. Bilczewski, Dziennik, Lwów 1900-1923, mps.
- bsygn., Kopia pisma abp. J. Bilczewskiego do ministra Ludwika Cwiklińskiego, Lwów 29 III 1918 r., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego.
- bsygn., Listy kard. Jana Puzyny do abp. Józefa Bilczewskiego 1894-1911, teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego.

Archivum Congregationis a Resurrectione Rome

- sygn. 39594, List ks. Józefa Bilczewskiego do ks. Pawła Smolikowskiego CR, Lwów 20 XII 1895 r.

Źródła drukowane

Acta et statuta synodi dioeceseanae Premislensis quam A[nno] D[omini] 1902 diebus 19, 20, 21, 22 mensis augusti habuit Josephus Sebastianus Pelczar episcopus premislensis latinorum, Premisliae 1903.

Arcypasterze wszystkich polskich diecezji Galicji i Bukowiny. Wielebnemu duchowieństwu i ukochanym wiernym błogosławieństwo i pozdrowienie w Panu!, Lwów 20 II 1908 r. „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 76(1908), nr 1, s. 1-11.

Bilczewski J., *Do Wielebnego Duchowieństwa i wszystkich wiernych archidiecezji lwowskiej*, Lwów 26 V 1906, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 8, s. 93.

Bilczewski J., *List pasterski „O Kościele Chrystusowym”*, Lwów 1907.

Bilczewski J., *List pasterski „W sprawie społecznej”* (Lwów 1903).

Bilczewski J., *List pasterski o Niepokalanym Poczęciu NMP* (Lwów 1903).

Bilczewski J., *List pasterski o potrzebie ofiarności na cele społeczne i organizacji katolickiej*, Lwów 1906.

Bilczewski J., *Pielgrzymka jubileuszowa u Piusa X*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego lwowskiego obrządku łacińskiego”, 76(1908), nr 7, s. 57-62.

Bilczewski J., *U Ojca świętego – korony jasnogórskie*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 78(1910), nr 7, s. 49-51.

Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit[us] lat[in]i pro anno Domini 1891-1902, Leopoli 1891-1902.

Pius X, *Okólnik do biskupów całego świata katolickiego o wykładaniu nauki chrześcijańskiej*, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 9, s. 95-107.

Schematismus archidioecesis Leopoliensis ritus latini pro anno Domini 1895-1920, Leopoli 1895-1920.

W sprawie grożącej ustawy o rozwodach małżeńskich, Lwów 16 II 1906 r., „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 74(1906), nr 4, s. 37-39.

W sprawie pielgrzymki do Rzymu z okazji 25-letniego jubileuszu papieżstwa Ojca św. Leona XIII, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego”, 70(1902), nr 3, s. 33-34.

Opracowania

Opracowania drukowane

Abramek R., *Życie i służba o. Euzebiusza Rejmana przeora Jasnej Góry, „Jasna Góra”, 5(1987), nr 10, s. 41-52.*

Aichner Simon, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, 1 Bd., Wien 1957, s. 10.

Bauer Franz Sales, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, 1 Bd., Wien 1957, s. 55.

Bazydło J., *Golba Franciszek*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, red. zbior., Lublin 1989, kol. 1269.

Bratkowski Stefan, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 66.

Brzozecki S., *Morawski Seweryn*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, red. zbior., Lublin 2009, kol. 275.

Bujak G., *Przemyskie synody diecezjalne biskupa Józefa Sebastiana Pelczara w 1902, 1908 i 1914 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2018, t. 110, s. 77-91.

Bujnicki T., *Stanisław Tarnowski (1837-1917)*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Wydział Filozoficzny*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków 2000, s. 60-75.

Buszko J., *Jaworski Władysław Leopold*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, red. zbior., Wrocław-Warszawa-Kraków 1964, s. 115-118.

Buszko J., *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848-1918*, Warszawa 1996.

Buszko J., *Potocki Andrzej*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, red. zbior., Wrocław 1983, s. 778-782.

Chajko G., *Arcybiskup Bolesław Twardowski (1864-1944). Metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, Rzeszów 2010.

Chajko G., *Kościół rzymskokatolicki w Bełzie 1867-1939*, Kraków 2019.

Dębiński J., *Ledóchowski Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 10, red. zbior., Lublin 2004, kol. 636-637.

Dębowska M., *Niedziałkowski Karol Antoni*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, red. zbior., Lublin 2009, kol. 1049-1050.

Długosz T., *Rzut oka na dzieje lwowskiego Wydziału Teologicznego*, [w:] *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1933*, Lwów 1934, s. 5-36.

- Duchniewski J., *Ferrata Domenico*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, red. zbior., Lublin 1989, kol. 143.
- Engelbert K., *Kopp Georg*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 6, herausg. von J. Höfer, K. Rahner, Freiburg im Br. 1961, kol. 537-538.
- Estreicher S., *Bobrzyński Michał*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. zbior., Kraków 1936, s. 165-168.
- Gawlik M., Szczepaniak J., *Księża katecheci diecezji krakowskiej 1880-1939. Słownik biograficzny*, Kraków 2000.
- Góra B., *Prasa lwowska w dwudziestoleciu międzywojennym: próba bibliografii*, Kraków 1994.
- Grodziski S., *Piekosiński Franciszek Ksawery*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. zbior., Wrocław 1981, s. 77-81.
- Gruscha Anton Josef, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 2, herausg. von L. Santifaller, Graz-Köln 1959, s. 95.
- Hahn W., *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 2: (1898/9-1909/10), Lwów 1912.
- Hartel Wilhelm Ritter von, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 2, herausg. von L. Santifaller, Graz-Köln 1959, s. 192.
- Herod P.E., Tylus S., *Symon Franciszek Albin*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin 2013, kol. 1314-1315.
- Jagosz M., *Nikiel Karol*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 547-548.
- Jasińska-Wojtkowska M., *Wokół „Legend” Andrzeja Niemojewskiego*, „Roczniki Humanistyczne”, 1998, t. 46, z. 1, s. 411-428.
- Kaczmarek R., *Stojalowski Stanisław*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 3, red. zbior., Lublin 1995, s. 86-89.
- Kałużny J., *Czy ks. Józef Bilczewski był kandydatem do objęcia katedry dogmatyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego?*, „Perspektywy Kultury”, 2023 (w druku).
- Klerycy z ziem polskich, litewskich i pruskich święceni w Rzymie (XVI – pocz. XX wieku)*, oprac. S. Jujeczka, Wrocław 1918.
- Kopiec J., *Biskup Józef Sebastian Pelczar i Papieski Instytut Polski w Rzymie*, [w:] *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924). Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków 2005, s. 403-411.
- Kordel M., *Świętej pamięci ksiądz Jan Trzopiński 1855-1931. Prałat Jego Świątobliwości i proboszcz w Kochawinie. (Wspomnienie pośmiertne)*, Lwów 1931.
- Korolewskyj K., *Mytropolyt Andrej Szeptyckyj (1865-1944)*, Lwów 2014.
- Kracik J., *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, red. zbior., Wrocław 1986, s. 488-491.

- Krasowski K., *Biskupi katoliccy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996.
- Księga pamiątkowa pięćsetletniego jubileuszu odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. L. Cyfrowicz, Kraków 1901.
- Kudasiewicz Romuald, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 342.
- Kumor B., *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985.
- Kumor B., *Nominacja biskupa Józefa Sebastiana Pelczara na biskupa przemyskiego ob. iac. w 1900 r.*, „Saeculum Christianum”, 1(1994), nr 2, s. 233-236.
- Kumor B., *Obsada metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1772-1918*, „Analecta Cracoviensia”, 1977, t. 9, s. 465-468.
- Kuś J., *Rola abpa J. Bilczewskiego w rozwiązywaniu niektórych spraw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego na początku XX stulecia*, „Studia Lubaczoviensia”, 1984, nr 2, s. 101-112.
- Kuźmak K., *Jadwiga Andegaweńska*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, red. zbior., Lublin 1997, kol. 658-661.
- Lechicki C., *Lenkiewicz Zygmunt* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17, red. zbior., Wrocław 1972, s. 59-60.
- Leśniakiewicz M., Woźniak B., *Parafia w Suchej Beskidzkiej*, Wadowice-Sucha Beskidzka 2008.
- Lorenz R., *Koerber Ernest von*, [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon*, Bd. 4, herausg. von L. Santifaller, Wien-Köln-Graz 1969, s. 44-45.
- Łacek M., *Sodaliczka Mariańska*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin 2013, kol. 521-525.
- Metropolita Andrzej Szepczycki. Studia i materiały*, red. A. A. Zięba, Kraków 1994.
- Micewski B., *Pawlicki Stefan*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 147.
- Micewski B., *Skrochowski Eustachy*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior. Lublin 2013, kol. 312.
- Micewski B., *Smolikowski Paweł*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin, kol. 457.
- Migas S., *Ksiądz pralat Jan Trzopiński twórca Kochawiny*, Kraków 1992.
- Morawski Marian Ignacy*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 438.
- Panuś K., *Lubieński Bernard*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, red. zbior., Lublin 2006, kol. 572-573.
- Perkowska U., *Jubileusze Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000.
- Piber A., Stankiewicz W., *Andrzej Niemojewski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 23, red. zbior., Wrocław 1978, s. 3-10;
- Piech S., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880-1939*, Kraków 1995.

- Pilch Z., *Bandurski Władysław*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1300.
- Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, pr. zbior., Warszawa-Lublin 1988.
- Posch A., *Rampolla del Tindaro Mariano*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8, herausg. von J. Höfer, K. Rahner, Freiburg im Br. 1986, kol. 985-986.
- Rachwał S., *Ks. biskup dr Władysław Bandurski. Wzór kapłana-Polaka*, Lwów 1913.
- Sanak M., *Ksiądz Eustachy Skrochowski (1843-1895) jako badacz starożytności chrześcijańskiej*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, red. J. C. Kałużny, t. 4, Kraków 2016, s. 117-150.
- Skrzyniarz R., *Popieł Wincenty*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 1417.
- Soprych J., *Biskup tarnowski Franciszek Lisowski (1876-1939). Teolog i duszpasterz*, Tarnów 2017.
- Spiechowicz W., *Z dziejów krakowskiego seminarium nauczycielskiego. (Pierwsza organizacja socjalistyczna w Krakowie)*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, 1965, z. 20, s. 137-174.
- Stanisław Stojalowski, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 647.
- 100-lecie Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie*, [Rzym] 1966.
- Szczyrowski R., *Ksiądz Wincenty Smoczyński – przewodnik pielgrzymów do Rzymu w latach 1888-1900*, „Nasza Przeszłość”, 1999, t. 91, s. 301-330.
- Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924). Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków 2005.
- Tupikowski J., *Gabryl Franciszek*, [w:] *Encyklopedia Filozofii Polskiej*, t. 1, red. zbior., Lublin 2011, s. 399-400.
- Wiśniewski J., *Dzieje Olkusza, jego kościołów i pamiątek*, Mariówka 1933.
- Wołczański J., *Biogram i bibliografia prac drukowanych błogosławionego Józefa Bilczewskiego za lata 1888-1929*, [w:] *Błogosławiony Józef Bilczewski arcybiskup metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, red. J. Wołczański, Kraków 2003, s. 17-47.
- Wołczański J., *Działalność dydaktyczno-naukowa ks. Jana Śłószarza na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1886-1903*, „Studia Polonijne”, 2020, t. 41, s. 103-124.
- Wołczański J., *Listy abp. Józefa Teodorowicza do abp. Józefa Bilczewskiego z lat 1900-1923*, [w:] *Arcybiskup Józef Teodorowicz (1864-1938). Studia i materiały*, oprac. J. Wołczański, Kraków 2017, s. 93-243.
- Wołczański J., *Listy biskupa Józefa Sebastiana Pelczara do arcybiskupa Józefa Bilczewskiego z lat 1889-1923*, [w:] *Święty Józef Sebastian Pelczar*

- (1842-1924). *Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków 2005, s. 207-358.
- Wołczański J., *Listy biskupa Leona Wałęgi do arcybiskupa Józefa Bilczewskiego z lat 1900-1922*, „Nasza Przeszłość”, 1998, t. 90, s. 181-386.
- Wołczański J., *Wałęga Leon*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 3, red. zbior., Lublin 1995, s. 166-169.
- Wołczański J., *Lwowska sufragania Jana Puzyiny w opinii bp. Leona Wałęgi*, „Analecta Cracoviensia”, 1999, t. 30-31, s. 607-624.
- Wołczański J., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939*, Kraków 2002.
- Wołczański J., *Wydział Teologiczny*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2017, s. 293-383.
- Wyczawski H.E., *Pelczar Józef Sebastian*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 3, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 335-346.
- Wyczawski H.E., *Smoczyński Wincenty*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 110-113.
- Wysocki W.J., Żak A.C., *Biskup Władysław Bandurski*, Pruszków 1997.
- Zdrada J., *Pilat Tadeusz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. zbior., Wrocław 1981, s. 237-239.
- Zielińska T., *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, Warszawa 1997.
- Zieliński Z., *Leon XIII*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 10, red. zbior., Lublin 2004, kol. 777-778.
- Zieliński Z., *Pius X*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 756-758.
- Żukowski P., *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2: 1780-2012, Kraków 2014.

Netografia

- Źródło: Spis osób pochowanych na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, <http://cmentarium.sowa.website.pl> › spis Rakow, poz. 1667. Dostęp 23 IV 2021 r.
- Źródło: Odo Bujwid – Wikipedia, wolna encyklopedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Odo_Bujwid. Dostęp 23 IV 2021 r.
- Źródło: Cmentarz Parafialny w Suchej Beskidzkiej-Mogily.pl, <http://mogily.pl/suchabeskidzka/znani-zmarli>. Dostęp 24 IV 2021 r.
- Źródło: Ks. Jan Nepomucen Łukowski – wlpk24.info, <https://wlpk24.info/ks-jan-nepomucen-lukowski>. Dostęp 24 IV 2021 r.
- Źródło: Podział administracyjny Kościoła katolickiego na Węgrzech..., <https://pl.wikipedia.org/wiki/>. Dostęp 25 V 2021 r.
- Źródło: Archidiecezja lublańska – Wikipedia, wolna encyklopedia, pl.wikipedia.org/wiki/Archidiecezja_lublańska. Dane z 28 IV 2021 r.

Źródło: Rajner Ferdynand Habsburg [https://pl.wikipedia.org › wiki › Rajner_Ferdynand_Ha...](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rajner_Ferdynand_Ha...) Dostęp 22 I 2022 r.

Źródło: Gaetano Bisleti – Wikipedia, wolna encyklopedia, [https://pl.wikipedia.org › wiki › Gaetano_Bisleti](https://pl.wikipedia.org/wiki/Gaetano_Bisleti). Dostęp 25 IV 2021 r.

Źródło: Ludwik Zygmunt Dębicki – Wikipedia, wolna encyklopedia, [https://pl.wikipedia.org › wiki › Ludwik_Zygmunt_Debicki](https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwik_Zygmunt_Debicki). Dostęp 25 IV 2021 r.

Źródło: Lorenzo Perosi – Wikipedia, wolna encyklopedia, [https://pl.wikipedia.org › wiki › Lorenzo_Perosi](https://pl.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Perosi). Dostęp 26 IV 2021 r.

Źródło: Domenico Ferrata – Wikipedia, wolna encyklopedia, [https://pl.wikipedia.org › wiki › Domenico_Ferrata](https://pl.wikipedia.org/wiki/Domenico_Ferrata). Dostęp 26 IV 2021 r.

Źródło: Bolesław Wicherkiewicz – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org › wiki › Boleslaw_Wicherkiewicz](https://pl.wikipedia.org/wiki/Boleslaw_Wicherkiewicz). Dostęp 28 IV 2021 r.

Inne

Informacje własne autora.

KS. JÓZEF WOŁCZAŃSKI – ks., prof. dr hab., kierownik Katedry Historii Kościoła XIX i XX wieku w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Zainteresowania naukowe: dzieje Kościoła katolickiego w Europie Środkowo-Wschodniej XIX/XX w., historia kultury chrześcijańskiej na Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej, relacje narodowe i obrządkowe tamże do 1946 r., biografistyka, edytorstwo źródeł.